

cupore

Outi Sivonen ja Pasi Saukkonen

Taide- ja kulttuurialan osuuskunnat Suomessa

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö
Cuporen verkkojulkaisuja 22

Cuporen verkkojulkaisuja 22
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen
edistämissäätiö Cupore

ISBN 978-952-5573-51-0
ISSN 1796-9263

Elokuu 2014

Sisällys

Tiivistelmä	4
1 Johdanto	5
2 Kolmas sektori, kansalaisyhteiskunta ja osuuskunnat	7
3 Osuustoiminta	11
3.1 Osuustoiminnan periaatteet	12
3.2 Osuustoiminnan juuret Suomessa	13
3.3 Osuuskunta yrityksenä	15
3.4 Uudentyyppistä osuustoimintaa	17
4 Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia etsimässä	19
5 Tietoja taide- ja kulttuurialan osuuskunnista	23
5.1 Osuuskuntien toimialat	23
5.2 Osuuskuntien jäsenet	24
5.3 Työskentely osuuskunnassa	25
5.4 Osuuskuntien tuotteet ja asiakkaat	26
5.5 Miksi osuuskunta perustettiin?	28
5.6 Miksi juuri osuuskunta?	29
5.7 Osuuskunnan tehtävät	31
5.8 Osuuskunta työnteen turvana ja yrittämisen muotona	32
5.9 Yritys vai yleishyödyllinen yhteisö?	34
5.10 Osuuskunnat ostopalveluiden tuottajina	37
5.11 Osuuskuntien toimintaedellytykset ja haasteet	38
5.12 Osuuskuntien tulevaisuus	39
6 Kahdeksan osuuskuntaa taide- ja kulttuurialalla	41
6.1 PUHURI toimii taiteilijoiden tekijäpankkina	41
6.2 Kiito yhdistelee kulttuuria ja hyvinvointia	42
6.3 Uulu on etnomusikologien asiantuntijaosuuskunta	44
6.4 Mekkala mahdollistaa omannäköiset projektit	45
6.5 Lilith on kulttuurialan pätkätyöläisten asialla	47
6.6 G-voima ylläpitää vapaan kentän taidekeskusta	48
6.7 Osuuskunta Forum Box – vastavoima kaupallisuudelle galleriakentällä	50
6.8 Kattilakosken kulttuuriosuuskunta muodostuu yhdistyksistä ja säätiöstä	52
7 Päätelmät	54
Lähteet	60
Kirjallisuus	60
Muut lähteet	63
Liite 1. Kysely taide- ja kulttuurialan osuuskunnille	65
Liite 2. Lista haastatelluista osuuskuntien edustajista	69

Tiivistelmä

Tämän selvityksen kohteena ovat suomalaiset taide- ja kulttuurialan osuuskunnat. Raportissa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisia taide- ja kulttuuriosuuskunnat ovat ja miksi niitä on perustettu? Miten kulttuurialan osuuskunnat toimivat käytännössä? Mikä on niiden merkitys jäsenilleen ja toimintaympäristölleen? Millaisia kulttuuriosuuskunnat ovat työllistäjinä ja miten ne toimivat jäsenten työllistymisen tukena? Mikä on niiden suhde yksityiseen ja kolmanteen sektoriin sekä julkiseen sektoriin? Miltä näyttää kulttuuriosuuskuntien tulevaisuus?

Raporttia varten tehtiin verkkopohjainen kysely, johon vastasi 47 osuuskuntaa. Lisäksi haastateltiin kahdeksan osuuskunnan jäseniä ja laadittiin haastatteluiden pohjalta osuuskuntakohtaiset profiilit. Nämä tapausesimerkit havainnollistavat osuuskuntien monimuotoisuutta sekä niiden erilaisia suhteita yksityiseen ja kolmanteen sektoriin sekä omaan kulttuuriseen toimintakenttäänsä.

Kyselyyn vastanneet osuuskunnat sijoittuvat pääsääntöisesti suurimpiin kaupunkeihin, erityisesti Helsinkiin ja Tampereelle, mutta osuuskuntia löytyi myös pieniltä paikkakunnilta. Osuuskunnat ovat kooltaan hyvin erikoisia, joskin useimmat niistä ovat pieniä, alle kahdenkymmenen jäsenen yhteisöjä. Suuri osa niistä oli perustettu viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kolmasosa osuuskunnista oli vasta parin vuoden ikäisiä.

Kulttuurialan osuuskunnat ovat monenlaisia ja ne toimivat useilla aloilla. Erityisesti esittävässä taiteissa on useita osuuskuntia. Monet kulttuuriosuuskunnat ovat lähtökohtaisesti monialaisia, ja niistäkin jotka ilmoittavat jonkin päätoimialan, useat toimivat sen lisäksi myös muilla aloilla. Osuuskunnat tarjosivat useimmiten jonkinlaisia palveluita, kuten esimerkiksi eri alojen tuotanto- ja ohjelmapalveluita, opetusta, kursseja ja työpajoja sekä taidelähtöisiä hyvinvointipalveluita.

Taide- ja kulttuurialalla toimitaan epävarmoilla työmarkkinoilla. Tämä nostaa kynnystä freelanceriksi ryhtymiseen tai yritystoiminnan aloittamiseen. Osuuskunta onkin vaihtoehto yksin yrittämiselle ja se perustetaan usein juuri jäsenten työllistämiseksi ja/tai työllistämisen tukemiseksi. Tällöin osuuskunta antaa jäsenilleen henkistä tukea, sosiaalisia verkostoja ja käytännön apua ja neuvoja. Kulttuuriosuuskunta tarjoaa kuitenkin perinteisen kokopäivätyön vain harvoin ja jäsenillä on usein varsinainen työpaikka jossain muualla. Tyypillisin työskentelyn muoto on satunnainen työskentely. Osuuskunnat tukevat osaltaan taide- ja kulttuurialan moniammatillisuutta. Kulttuurialalla on toisaalta myös sellaisia osuuskuntia, joiden tarkoitus ei ole jäsentensä työllistäminen tai sen tukeminen. Ne voivat toimia esimerkiksi laajemmin oman kulttuurisen kenttensä hyväksi.

Kulttuuriosuuskunnat sijoittuvat usein yksityisen liiketoimintasektorin ja kolmannen sektorin välimaastoon. Hieman yli kolmannes osuuskunnista katsoi muistuttavansa liiketoimintaa harjoittavaa yritystä ja noin puolet piti itseään samanaikaisesti sekä yrityksenä että yleishyödyllisenä toimijana. Kulttuuriosuuskunnan paikkaa yhteiskunnassa täytyykin arvioida tapauskohtaisesti. Erilaisia määrittelyjä tekevät yksityiset ja julkiset rahoittajat kuten säätiöt, valtio ja kunnat, työ- ja elinkeinotoimistot sekä veroviranomaiset ja kulttuurialan ammattijärjestöt.

Suurin osa kyselyyn vastanneista suhtautui tulevaisuuteen luottavaisesti ja oli valmis suosittelemaan osuuskuntamuotoa muillekin. Osuuskuntia koskevan tiedon puute sekä epävarmuus viranomaisten kanssa asioinnissa nousivat silti esiin osuuskuntien toimintaa häiritsevänä ja jopa tulevaisuutta uhkaavana ongelmana. Toisaalta sektorien väliin asettuminen ja osuuskuntien hybridiluonne lisäävät myös toiminnan joustavuutta.

1 Johdanto

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiössä (Cupore) on jo muutamien vuosien ajan oltu kiinnostuneita ilmiöstä, jota on kutsuttu taiteen ja kulttuurin uudeksi kolmanneksi sektoriksi. Tällä on yleisesti ottaen tarkoitettu sellaista yhdistys-, säätiö- ja toisinaan myös yrityspohjaista toimintaa, joka hakee paikkaansa perinteisen kansanliike- ja intressiorganisaatiotoiminnan sekä yhtäältä puhtaan liiketoiminnan ja toisaalta julkisen palvelutuotannon välissä. Myös osa osuustoiminnasta ja erityisesti sen viime aikoina kehittyneet muodot liittyvät tähän ilmiöön.

Suomalaisella kulttuurin kentällä kansalaisyhteiskuntatoimijat ovat perinteisesti olleet suuressa roolissa edunvalvojina, asiantuntijoina, rahoittajina, taidetoimijoina sekä kulttuuripalvelujen tuottajina ja järjestäjinä. Tämän vuoksi taiteen ja kulttuurin kolmannen sektorin muutos heijastuu vahvasti paikalliseen ja kansalliseen kulttuurielämään ja kulttuuripolitiikkaan. Tietoa kehityksestä ja sen vaikutuksista on vielä liian vähän.

Kiinnostus aihetta kohtaan on toistaiseksi tuottanut tietoa joiltain uuden kolmannen sektorin osa-alueilta. Kuntien kulttuuripolitiikan kautta on päästy käsiksi uusien hallintamallien hyödyntämiseen kulttuuripalvelujen tuottamisessa (Saukkonen & Ruusuvirta 2009). Osallistuminen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamaan *Kolmas lähde* -hankkeeseen antoi mahdollisuuden tarkastella lähemmin hyvinvointipalvelujen tuottamista kolmannen sektorin toimesta kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilla (Ruusuvirta & Saukkonen 2010a; 2010b). Anu Oinaala ja Vilja Ruokolainen (2013) ovat tarkastelleet esittävien taiteiden vapaata kenttää ja sen toimintatapoja, Minna Ruusuvirta (2013) puolestaan julkisen vallan omistuksessa tai kontrollissa olevia yksityisoikeudellisia hybriditeattereita. Aihetta on lähestytty myös analysoimalla taiteen ja kulttuurin kolmatta sektoria kokonaisuudessaan (Ruusuvirta & Saukkonen, 2014 ilmestyy) sekä kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yleisiä kansallisia ja kansainvälisiä muutossuuntia (Saukkonen 2013).

Edellä mainituissa tarkasteluissa on käynyt selvästi ilmi, että muutosta on havaittavissa esimerkiksi toimijakentän monimuotoistumisena, sektorirajojen ylittämisenä ja uudenlaisina yhteistyö-, kumppanuus- ja rahoitusmalleina. Monista aiheen kannalta tärkeistä asioista ei kuitenkaan ole vielä paljon tutkimustietoa olemassa. Empiiristä tietoa tarvitaan, jotta voidaan paremmin arvioida, onko uudesta kolmannesta sektorista puhuminen todella perusteltua. Jos näin on, kuten ainakin joiltain osin yhä vaikuttaa ilmeiseltä, tietoa tarvitaan myös vastaamaan kysymyksiin, kuinka laajasta ilmiöstä on kyse, millaisia muotoja uusi kolmas sektori saa käytännössä sekä millaista kulttuurista ja kulttuuripoliittista merkitystä uusilla järjestäytymis- ja toimintamuodoilla on paikallisesti ja kansallisesti.

Tämän raportin aiheena ovat kulttuurialan osuuskunnat. Taide- ja kulttuuritoimintaa tuottavia tai järjestäviä sekä taiteilijoita ja/tai kulttuuritoimijoita yhteen kokoavia osuuskuntia on viime vuosina tullut vastaan monilla kulttuurielämän osa-alueilla. Monet näistä osuuskunnista on perustettu 2000-luvulla tai jopa aivan viime vuosina. Osuustoiminta onkin ylipäätään laajentunut uusille aloille, minkä johdosta joitain uusia osuuskuntia on kutsuttu uusosuuskunniksi erotuksena perinteisistä esimerkiksi maatalouden, kaupan tai puhelinverkkojen alalla toimineista ja toimivista tuottaja- tai kuluttajaosuuskunnista.

Uusosuuskunta on siinä mielessä harhaanjohtava nimitys, että sillä viitataan usein työosuustoimintaan, jolla on kuitenkin takanaan jo pitkä historia. Uudenlaisiin pieniin osuuskuntiin voidaan viitata myös puhumalla *pienosuuskunnista*. Myös pienosuuskunta on käsitteenä melko ylimalkainen, eikä sillä nimestään huolimatta aina viitata suoraan osuuskunnan kokoon. Tämä on hyvä pitää mielessä osuustoiminnasta keskusteltaessa ja jonkinlainen käsitteiden uudelleenmäärittely olisikin osuustoimintatutkimuksen piirissä paikallaan. Tässä raportissa taide- ja kulttuurialan osuuskuntia käsitellään osana uudenlaista, pääosin 1990-luvulla tai sen jälkeen syntynyttä ja usein melko pieniksi yksiköiksi muodostunutta osuustoimintaa. Nämä osuuskunnat saattavat muistuttaa muodoltaan joko työosuuskuntaa tai jotakin muuta osuustoiminnan muotoa.

Kulttuurialan osuuskunnista on ollut saatavilla vain vähän systemaattisesti kerättyä ja analysoitua tietoa. Tästä syystä Cuporessa päätettiin ottaa kulttuuriosuuskunnat oman tutkimuksen kohteeksi. Selvityksen tavoitteena on ollut saada parempi käsitys siitä, miltä tämä kulttuurielämän osa-alue tosiasiallisesti näyttää, sekä tarkempi näkemys siitä, millä tavalla taiteen ja kulttuurin osuuskunnat toimivat. Tätä kautta pyritään vastaamaan kysymykseen kulttuurialan osuuskuntien sijoittumisesta yksityiselle tai kolmannelle sektorille tai näiden välimaastoon ja siten saamaan lisää tietoa taiteen ja kulttuurin uuden kolmannen sektorin muotoutumisesta.

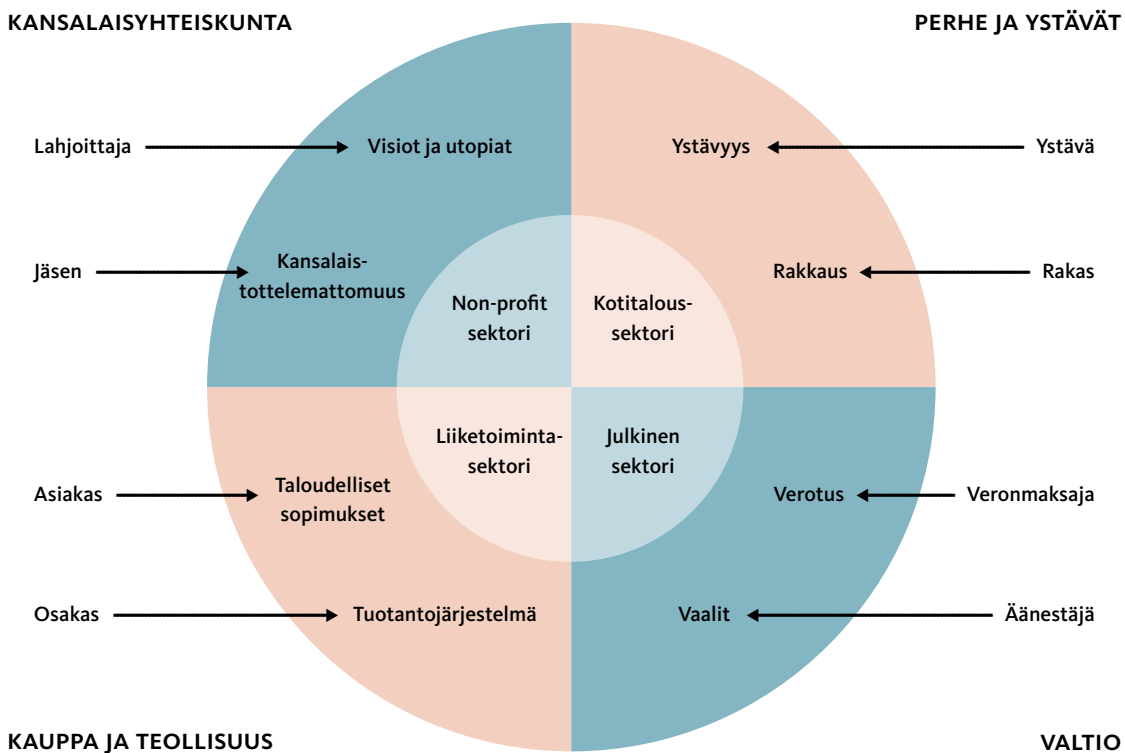
Tutkimusraportti jakautuu seitsemään lukuun. Johdannon jälkeen selvitetään tarkemmin yhteiskunnan jakautumista sfääreihin ja sektoreihin sekä erityisesti kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yleisiä piirteitä sekä niille sijoittuvien toimijoiden ominaisuuksia. Samassa luvussa tarkastellaan lähemmin myös viimeaikaisia käsityksiä kolmannen sektorin muutossuunnista ja osuuskuntien paikasta tässä kehityksessä. Luvussa kolme esitellään lyhyesti osuustoimintaa ja sen historiallista kehitystä sekä osuustoiminnan uusia toimintamuotoja. Osuuskuntia tarkastellaan tässä luvussa erityisesti suhteessa yritystoimintaan eli yksityiseen sektoriin. Neljännessä luvussa esitellään selvitystä varten tehty taustatyö, tarkemmat tutkimuskysymykset ja aineistonkeruun menetelmät. Viidennessä luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin käyttämällä hyväksi kulttuuriosuuskunnille lähetetyn kyselyn vastauksia sekä tietoja kulttuuriosuuskuntien edustajien haastatteluista. Kuudennen luvun muodostavat haastattelemiemme kulttuuriosuuskuntien profiilit eli tapausesimerkit, joiden rakentamisessa on käytetty hyväksi myös kyselyvastauksia sekä muista lähteistä saatuja tietoja. Näiden profiilien avulla tuodaan esille erilaisia osuuskuntia, niiden taustoja ja toimintatapoja sekä suhteita yksityiseen ja kolmanteen sektoriin sekä omaan paikallisyhteisöön. Seitsemännessä luvussa on selvityksen yhteenveto sekä jatkotutkimustarpeiden esittely.

Kiitämme Minna Ruusuvirtaa, Taija Roihaa ja Eliisa Trobergia raporttimme käsikirjoituksen kommentoimisesta.

2 Kolmas sektori, kansalaisyhteiskunta ja osuuskunnat

Osuuskunnat ovat oikeudelliselta muodoltaan yrityksiä, mutta joitain osuuskuntia on jo pitkään pidetty enemmän kolmannelle sektorille kuuluvina yhteisöinä. Yhteiskunnan toiminnallisia ja tuotannollisia rakenteita tarkasteltaessa yhteiskunta on usein jaettu kolmeen tai neljään osa-alueeseen tai sektoriin. Ehkä yleisin jako tehdään kolmeen: yksityiseen, julkiseen ja näiden väliin jäävään kolmanteen sektoriin, jota usein kutsutaan myös kansalaisyhteiskunnaksi. Kansalaisyhteiskunta viittaa samalla myös tilaan valtiovallan ja yksityisen elämänpiirin välissä, jossa ihmiset toimivat yhdessä vapaaehtoisesti järjestäytyneinä. Ruotsalaisten tutkijoiden Filip Wijkströmin ja Tommy Lundströmin (2002) esityksessä yhteiskunnan analyyttis-teoreettisia sfäärejä on kaikkiaan neljä: perhe ja ystävät, kansalaisyhteiskunta, kauppa ja teollisuus sekä julkinen valta (valtio). Kutakin sfääriä vastaa oma toimintasektorinsa, jolla pätevät muista sektoreista poikkeavat periaatteet, rationaliteetit ja toimintalogiikat: kotitaloussektori, voittoa tavoittelematon eli non-profit-sektori, liike-toimintasektori ja julkinen sektori (kuvio 1).

Kuvio 1. Yhteiskunnan sfäärit ja sektorit. Lähde: Wijkström 2011, 30; Saukkonen 2013, 8.

Näistä sektoreista julkinen sektori sekä yksityinen eli liiketoimintasektori on pystytty määrittelemään melko yksiselitteisesti. Julkisella sektorilla valtio, kunnat ja muut julkisoikeudelliset instituutiot tuottavat palveluja pääsääntöisesti verovarolla. Päätöksenteko perustuu viime kädessä demokraattisilla vaaleilla valittujen luottamuselinten vallankäyttöön. Liiketoimintasektorilla harjoitetaan puolestaan yksityiseen omistukseen perustuvaa yritystoimintaa kilpailuilla markkinoilla. Tavoitteena on taloudellisen voiton tuottaminen ja sen jakaminen liikeyritysten omistajille.

Kolmas sektori jää eräällä tapaa näiden kahden sfäärin tai sektorin väliin siten, että se muodostuu kaikesta siitä, joka ei ole julkista sektoria eikä yksityistä sektoria eikä myöskään kotitalouksien piirissä tapahtuvaa toimintaa. Kolmannen sektorin tarkka määrittäminen on vaikeata, eikä edes nimestä ole täyttä yksimielisyyttä. Näkökulmasta riippuen puhutaan myös esimerkiksi vapaaehtoistyöstä, riippumattomasta sektorista, voittoa tavoittelemattomasta toiminnasta, yleishyödyllisestä toiminnasta, järjestö- tai kansalaistoiminnasta sekä kansalaisyhteiskunnasta. Nimitykset heijastavat huomion kiinnittämistä esimerkiksi toiminnan luonteeseen tai tavoitteisiin, järjestäytymismuotoon tai suhteeseen muihin sektoreihin nähden.

Viime vuosisadan lopulla toteutettiin laaja kansainvälinen tutkimushanke voittoa tavoittelemattomasta sektorista eri maissa. Siinä hyödynnettiin rakenteellis-operationaalista määritelmää, jonka mukaisesti organisaatioita arvioitiin seuraavilla kriteereillä (Salamon & Anheier 1992; Saukkonen 2013, 9):

- tietty *institutionalisoituneisuus* tai rakenteellisuus, joka ilmenee esimerkiksi järjestyssäännöissä tai yhdistysrekisterijäsenyytenä. Tämä kriteeri rajaa kolmannen sektorin ulkopuolelle *ad hoc* -tyyppiset tilapäiset muodostelmat.
- *oikeudellinen yksityisyys*, jonka avulla voidaan erottaa kolmannen sektorin organisaatiot julkisista viranomaisista. Kolmannen sektorin toimijat ovat siten juridiselta muodoltaan yksityisoikeudellisia.
- *non-profit*-periaate, jonka avulla kolmas sektori voidaan erottaa liiketoimintasektorista. Vaikka monet kolmannen sektorin toimijat harjoittavat jonkin verran taloudellista toimintaa, tässä ei pyritä voittoon ja sen jakamiseen organisaation omistajille tai johtajille.
- *itsehallinnollisuus* eli kolmannen sektorin toimijan oikeus ja edellytykset itse valvoa omaa toimintaansa. Tämän kriteerin avulla erotellaan varsinaiset kolmannen sektorin organisaatiot niistä toimijoista, joiden päätöksentekoa tai aktiviteetteja ulkopuoliset tahot kuten toiminnan rahoittajat pystyvät merkittävästi ohjaamaan.
- *vapaaehtoisuudella* tarkoitetaan ennen muuta kolmannen sektorin organisaation jäsenyyden tahdonalaista perustaa, mutta sillä viitataan yleensä myös siihen, että toiminnan resurssit perustuvat lähtökohtaisesti lahjoituksiin ja vapaaehtoiseen työpanokseen muiden varainhankintamuotojen ja palkatun henkilökunnan sijasta.

Määritelmä ei ole ongelmaton, mutta sitä voidaan hyödyntää erilaisten organisaatioiden luokitteluun ja tarkasteluun. Voitto Helander (1998; Helander & Laaksonen 1999) rakensi sen avulla suomalaisen kolmannen sektorin organisaatiokentän, joka jakautuu suppeaan ja laajaan kolmanteen sektoriin (taulukko 1). Kolmannen sektorin ytimeen hän sijoittaa järjestöt, yksityisoikeudelliset yhdistykset ja säätiöt sekä muutamat julkisoikeudelliset yhdistykset ja uusosuustoiminnalliset muodostumat. Edellä mainitussa kansainvälisessä tutkimushankkeessa päätettiin sisällyttää kolmanteen sektoriin ne voittoa tavoittelemattomat osuuskunnat, joiden ensisijainen tarkoitus on tarjota paikallisyhteisöä hyödyttäviä palveluja (Helander 1998, 57).

Taulukko 1. Kolmannen sektorin organisaatiot Suomessa rakenteellis-operationaalisen määritelmän mukaan. Lähde: Helander 1998, 62.

Kolmannen sektorin ytimeen kuuluvat organisaatiotyypit	Kolmanteen sektoriin laajassa mielessä kuuluvia organisaatiotyyppejä
Järjestöt <ul style="list-style-type: none"> • yksityisoikeudelliset yhdistykset • muutamat julkisoikeudelliset yhdistykset Säätiöt <ul style="list-style-type: none"> • Muutamat uusosuustoiminnalliset muodostumat 	Organisoitumattomat oman avun ryhmät <ul style="list-style-type: none"> • Toimintakeskukset • Kumppanuusyhtiöt • Julkisoikeudelliset yhdistykset • Uskonnolliset yhdyskunnat* • Poliittiset puolueet

* Helanderin alkuperäinen muotoilu tässä: kirkot.

Yhteiskunnan tarkkarajainen erittely sfääreihin ja sektoreihin ei ole koskaan kuvannut todellisuutta täysin täsmällisesti. Wijkström (2011, 29) korostaakin, että hänen esityksensä yhteiskunnan sfääreistä ja sektoreista (Kuvio 1) on analyttinen ja teoreettinen malli, eikä todellisuuden empiirinen representaatio. Kunkin osa-alueen sisällä on erilaisia toimijoita, joilla on toisistaan poikkeavia suhteita ja yhteyksiä muihin sektoreihin ja jotka pyrkivät erilaisiin tavoitteisiin. Tämä monimuotoisuus pätee erityisesti kolmanteen sektoriin ja kansalaisyhteiskuntaan. Julkinen valta, markkinat ja kansalaisyhteiskunta sekä näiden väliset suhteet ovat myös rakentuneet erilaisiksi eri maissa sekä kehittyneet historian aikana poliittisten valtajärjestelmien ja talouselämän sekä yhteiskunnan muun muutoksen myötä. Yhtenä kolmannen sektorin toimijoiden luonteenomaisena piirteenä voidaankin pitää niiden kykyä sopeutua erilaisiin poliittisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin. (Ks. esim. Dekker & van der Broek 1998; Salamon & Anheier 1998; Wijkström & Zimmer 2011.)

Erittelyä täydentävät hybridisaation eri muodot. Tällä voidaan tarkoittaa sekä eri osa-alueiden keskinäis-kytkentöjä että eri sektoreiden piirteiden ja ominaisuuksien yhdistelmiä tietyssä organisaatiossa (ks. esim. Billis 2010). Valtiojohtoisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumisen myötä pohjoismainen kansalaisyhteiskunta sekä yhdistys- ja järjestötoiminta kietoutuivat varsin lähelle julkista valtaa. Valtio ja kunnat ottivat vastuulleen suurimman osan tärkeiksi katsottujen palvelujen tuottamisesta, mikä johti monien toimintojen valtiollistamiseen tai kunnallistamiseen. Yhdistyskentän tehtäväksi jäi ennen muuta toimia edunvalvojana ja erilaisten yhteiskunnallisten intressien edistäjänä. Jotkut kolmannen sektorin toimijat saivat puolestaan valtiolta ja/tai kunnilta yleensä avustusluontoista rahoitusta toimintaansa ja palvelujen tuottamiseen. (Ks. pohjoismaisesta kansalaisyhteiskunnasta tarkemmin Alapuro & Stenius 2010.)

Wijkström (2011, 46) kuvaa 1900-luvulla tapahtunutta julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan nivoutumista toisiinsa kaksoissulautuksen (*double embeddedness*) nimellä, joka viittaa kansanliikepohjaisten toimintalogiikkojen yhdistämiseen hyvinvointivaltion arvojen, tavoitteiden ja toimintatapojen kanssa. Sittemmin on heidän mukaansa ollut käynnissä rehybridisaatioprosessi, jossa yhdistykset, säätiöt ja muut kansalaisyhteiskuntatoimijat hyödyntävät aikaisempaa enemmän liike-elämän periaatteita, käytäntöjä ja kieltä, kun taas etäisyys julkiseen valtaan on kasvanut. Prosessin taustalta löytyy 1980-luvun lopulta lähtien voimistunut kritiikki julkisen sektorin vahvaa roolia sekä normi- ja kontrolliohjausjärjestelmiä kohtaan. Yritysten lisäksi kansalaisyhteiskuntatoimijoiden merkitys palvelujen tuottajina on vahvistunut, ja samalla niiden, samoin kuin julkishallinnon toimijoiden, odotetaan uuden julkisen johtamisen eli *new public managementin* (NPM) mukaisesti noudattavan mahdollisimman pitkälle tulostaloudellisen liiketoimintasektorin toimintatapoja.

Julkisten palvelujen tuotantoperiaatteiden ja -rakenteiden uudistaminen sekä yhteiskunnan muu kehitys ovat synnyttäneet suuren määrän uusia toimijoita, jotka sijoittuvat eri tavoin julkisen sektorin ja yksityisen sektorin väliin. On perustettu esimerkiksi voittoa tavoittelemattomia yrityksiä, liiketoimintaa harjoittavia yhdistyksiä sekä toimintaa ylläpitäviä tai palveluja tuottavia laitossäätiöitä. Suuri osa näistä on perustettu yksityisten kansalaisten tai muiden yksityisten tahojen aloitteesta, mutta monissa aloitteentekijänä, omistajana tai viimekätisen kontrollivallan käyttäjänä on jokin julkisoikeudellinen taho kuten valtio, kunta tai kuntayhtymä. Tämä on tuonut mukanaan toimintamahdollisuuksia myös osuuskunnille, esimerkiksi ostopalveluiden tuottajana.

Perinteiset sektorikriteerit ja yhteiskunnan eri sfäärien luonnehdinnat vastaavat siten todellisuutta entistä huonommin. Julkisen vallan yhteiskunnallinen rooli on muuttunut huomattavasti etenkin pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa, joissa lukuisia palveluja on ulkoistettu ja yksityistetty ja vahvasti säätelevästä normiohjauksesta siirrytty toimijoiden liikkumavaraa korostaviin ohjauksen muotoihin kuten informaatio- ja resurssiohjaukseen (ks. esim. Temmes & Kiviniemi 1997; Tiihonen 2000). Muutos on ollut vähäisempi maissa, joissa julkiselle vallalle on entuudestaan ollut pienempi rooli palveluiden tuottajana.

Jotkut tutkijat ovat puhuneet uudesta kolmannesta sektorista erotuksena kansanliikepohjaisesti organisoituneesta sekä periaatteellisessa mielessä voittoa tavoittelemattomasta ja vapaaehtoisuuteen perustuvasta yhdistys- ja järjestötoiminnasta (Heiskanen ym. 2005, 63). Monet uuden kolmannen sektorin toimijat yhdistävät toiminnassaan voittoa tavoittelematonta ja liiketoimintaa. Rahoitusta haetaan sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta ja sekä liiketoiminnallisiin että yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Cuporessa tehtyjen kolmatta sektoria koskevien tutkimusten yhteydessä on havaittu myös tällä tavalla toimivia kulttuurialan osuuskuntia.

Aila-Leena Matthies (1999, 40–45) on puhunut kolmannen sektorin ekonomistisesta modernisaatiosta, joka tuo kansalaisyhteiskuntatoimijat lähemmäksi perinteistä yrittäjyyttä. Yhteisöllisyyttä, joustavuutta ja keskinäistä välittämistä korostavan eettisen rationaliteetin sijaan enemmän painoarvoa on saanut ekonomistinen rationaliteetti eli toiminnan taloudelliset painotukset ja määrällinen arviointi. Työnantajina toimivien yhdistysten määrä on myös lähes kaksinkertaistunut parissa vuosikymmenessä, mikä osaltaan kuvastaa siirtymää vapaaehtoisuuteen perustuvasta toiminnasta kohti vahvempaa palkkatyöperusteisuutta (Ruuskanen ym. 2013).

Taide- ja kulttuuritoiminnan alueella kolmannella sektorilla on perinteisesti ollut Suomessa tärkeä rooli (Ruusuvirta & Saukkonen 2014, ilmestyy). Yhdistykset ja säätiöt sekä voittoa tuottamattomat yritykset sekä muut kansalaisten vapaaehtoiset yhteenliittymät ovat tuottaneet ihmisten ulottuville kulttuuripalveluja, koonneet yhteen kulttuurin saralla toimivia ihmisiä sekä mobilisoineet kansalaisia erilaisiin tarkoituksiin. Kulttuurin kansalaisyhteiskunnassa on esitetty uusia ajatuksia ja kehitetty toimintatapoja. Taide- ja kulttuuriyhteisöissä on myös ollut paljon julkisen vallan hyödyntämää sisällöllistä asiantuntemusta. (Heiskanen ym. 2005, 49–54; ks. myös Kangas 2003.) Yhteiskunnan muutos ja siihen sisältyvä sektoreiden sisäinen kehitys ja niiden välisten suhteiden uudelleen muotoutuminen näkyvät myös taiteen ja kulttuurin kentällä ja vaikuttavat siihen. Muutoksen yhtenä ilmentymänä voidaan pitää kulttuurialan osuuskuntien määrän kasvamista.

Tarkemman kuvan saaminen nykytilanteesta ja siihen johtaneesta kehityksestä edellyttää eri sektoreille sijoittuvien toimijoiden empiiristä tutkimista. Tässä raportissa tutkimuskohteeksi on siis valittu taiteen ja kulttuurin alalla toimivat osuuskunnat, joiden voidaan käytettävissä olevien tietojen nojalla olettaa usein sijoittuvan yksityisen ja kolmannen sektorin välimaastoon. Lähtökohtaisesti osuuskunnat ovat yrityksiä, mutta kuten Helanderin taulukosta ilmenee, ainakin osaa niistä voidaan pitää kolmannen sektorin ytimeen kuuluvina organisaatioina. Osuuskunta-aatetta ja sen konkreettisten ilmentymien historiallista kehitystä sekä osuustoiminnan nykytilannetta tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa.

3 Osuustoiminta

3.1 Osuustoiminnan periaatteet

Osuuskunta on yksinkertaisesti määriteltynä taloudellista toimintaa harjoittava yritys, jonka omistavat sen jäsenet (ks. esim. Troberg & Tainio 2009, 18). Määritelmistä riippuen painotukset osuustoiminnan taloudellisen, aatteellisen ja sosiaalisen merkitysten välillä vaihtelevat. Esimerkiksi Laakkonen ja Laurinkari (1995, 15; 25) ovat määritelleet osuustoiminnan kaksinapaisesti sekä *taloudelliseksi* että *sosiaalisesti yhteistoiminnaksi*, jonka tarkoitus on tämä kaksoisluonne huomioon ottaen tyydyttää jäsentensä tarpeita. Osuuskunta voi halutessaan käyttää varojaan hyvinkin vapaasti, esimerkiksi oman toimintaympäristönsä kehittämiseen ja tukemiseen (Laurinkari 2004, 26). Talous onkin osuuskunnissa tyypillisesti valjastettu muiden tavoitteiden palvelemiseen, eli suhde pääomaan on välineellinen, ja osuuskunta on näin taloudellisten ja sosiaalisten tavoitteiden yhdistelmä (emt., 32; 63).

Yhteistyö toistuu osuustoiminnan eri määritelmässä. Esimerkiksi Laurinkari pitää osuuskunnan perustehtävänä yksilön toimintamahdollisuuksien parantamista, mutta korostaa kuitenkin sitä, kuinka osuustoiminta on pohjimmiltaan yhteistyötä ja työnjakoa toimijoiden välillä (Laurinkari 2004, 24; 53; 64). Osuustoiminnan yhteydessä usein esiin nostettu *keveys* syntyykin muun muassa siitä, että jäsenet jakavat yhdessä toimintojen ylläpitämisen vastuun (Laakkonen & Laurinkari 1995, 42).

Vaikka osuustoiminnalla ei ole universaalia määritelmää, eikä arvoista ole aina päästy yksimielisyyteen, on osuustoiminnan arvoja, periaatteita ja ihanteita kuitenkin pyritty kokoamaan Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n toimesta. ICA on vuonna 1995 määritellyt osuustoiminnan periaatteiksi seuraavat tekijät:

1. vapaaehtoinen ja avoin jäsenyys
2. demokraattinen jäsenhallinto
3. jäsenen taloudellinen osallistuminen
4. itsenäisyys ja riippumattomuus
5. koulutus, oppiminen ja viestintä
6. osuuskuntien keskinäisen yhteistyö
7. toimintaympäristövastuu.

Osuustoiminnan perusarvoihin kuuluvat ICA:n mukaan *omatoimisuus, omavastuisuus, demokratia, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus*. Ihanteiksi muodostuvat puolestaan *rehellisyys, avoimuus, yhteiskunnallinen vastuu* sekä *muista ihmisistä välittäminen*. (Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n arvot ja periaatteet; ks. myös Laurinkari 2004, 55–56.)

Kaikkia osuustoiminnan periaatteita kuten avointa jäsenyyttä ei kuitenkaan ole käytännössä aina mahdollista toteuttaa (ks. esim. Kalmi 2002, 12). Toimintaa muokkaavat lisäksi myös osuuskuntien ulkopuoliset tekijät, kuten toimintaympäristön muutos (ks. esim. Laakkonen & Laurinkari 1995, 97; Pättiniemi 2007, 117).

3.2 Osuustoiminnan juuret Suomessa

Nykymuotoisen osuustoiminnan juuret ulottuvat Suomessa 1800-luvun lopulle, mutta osuustoiminnallisille periaatteille pohjautuvaa esiosuustoimintaa on ollut jo tätä aiemmin (Laakkonen & Laurinkari 1995, 1; 15). Suomessa osuustoiminta syntyi jokseenkin suoraan vastaukseksi maatalouden markkinaistumiselle ja sen nähtiin mahdollistavan työn ja pääoman välisen vastakkainasettelun purkamisen sosiaalisia oloja parantavan yhteistyön muodossa (Henttinen 1999, 51). Osuustoiminnan oli muun muassa tarkoitus tarjota omaehtoista toimeentuloa ja itsenäisyyttä niille, jotka muutoin olisivat jääneet uusien rakenteiden jalkoihin poistaen näin eriarvoisuutta sekä ehkäisten velkaantumista, työttömyyttä ja köyhyyttä (Laakkonen & Laurinkari 1995, 2; 9).

Niin sanotun yhteisen hyvän tavoitteista huolimatta suomalaisen osuustoiminnan alkuvaiheet olivat ideologisesti jokseenkin ristiriitaiset. Osuustoiminnan edistäjien joukossa oli sekä konservatiivisia arvoja kuten kansallista yhtenäisyyttä, kuuliaisuutta ja yksityistä omistusoikeutta ajavia tahoja että sosiaalipoliittisista arvoista kiinnostuneita radikaaleja (Henttinen 1999, 54; Laakkonen & Laurinkari 1995, 12). Osuustoiminnan varhaisvaiheet sijoittuvat Suomessa kansallisen heräämisen ja kansanvalistuksen aikaan, ja osuustoiminnan ajateltiin parantavan muun muassa talonpoikien moraalista ja taloudellista itseohjautuvuutta (Henttinen 1999, 43; 46). Osuustoimintaa on kutsuttu myös kapitalismin ja sosialismin väliin jääväksi *kolmanneksi tieksi* (Kuisma 1999, 20). Varhaisten osuustoiminnan edistäjien näkökulmasta osuustoiminnan etuihin kuuluivat siis työläisten sosiaalisen aseman parantaminen, ja ehkä jopa taloudellisten välikäsien karsiminen, mutta toisaalta edistettiin myös liberaaleista arvoista kumpuavaa ahkeruuden ja oman avun ihannetta (Henttinen 1999, 51; 54). Huomattavaa on, että nämä arvot löytyvät edelleen osuustoiminnan arvokehikosta, itseapu ja yhteistyö kun kulkevat rinnakkain nykyisissäkin määritelmässä (ks. esim. Laurinkari 2004, 26).

Suomalaisen osuustoiminnan ideologiaa on sittemmin kyseenalaistettu. 1980-luvulla heräsi keskustelu osuustoiminnan markkinaistumisesta ja arvojen menetyksestä. Osuuskuntien kasvattaessa yksikköjään ja muuttuessa yhä enemmän kilpailijoidensa kaltaisiksi inflaatiosta kärsivät erityisesti demokratian sekä yhteisöllisen vaikuttamisen ihanteet. 1990-luvulle tultaessa useimmat osuuskunnat toimivat jo pitkälti samojen markkinatalouden toimintaperiaatteiden mukaan kuin niiden kilpailijatkin. Annastiina Henttinen onkin todennut, että osuustoiminta oli vuosisadan kuluessa muuntautunut radikaalista uudistajasta vailla yhteiskunnallista sanomaa olevaksi liiketoiminnaksi. (Henttinen 1999, 220.) Markku Kuisma (1999, 24) on kuitenkin arvioinut, että juuri 1990-luvun uudenlainen osuustoiminta nosti myös vanhat ideologiset kysymykset uudelleen ajankohtaisiksi.

Uudenlaisen osuustoiminnan taustalta löytyvät Juhani Laurinkarin (2004, 141) mukaan 1960-luvun poliittiseen liikehdintään liittyvät ajatukset tuotantovälineiden haltuunotosta. 1970-luvulla Suomessa perustettiin muun muassa ensimmäiset uudenlaiset henkilöstöomisteiset työosuuskunnat (Pättiniemi 2009, 26). Kuitenkin vasta 1990-luvulta lähtien ryhdyttiin todella perustamaan uusia osuuskuntia, jopa sellaisella vauhdilla, että 1990-lukua on nimetty *osuuskuntabuumin* vuosikymmeneksi. Suomalaisen työosuustoiminnan syntymiseen liittyi myös 1990-luvun lamasta johtunut suurtyöttömyys, joka sai ihmiset etsimään vaihtoehtoisia työllistymiskeinoja. Laman keskelle syntyneet työosuuskunnat olivat tyypillisesti hyvin monialaisia, mutta jo 1990-luvun loppupuolella nämä aiemmin sekalaista toimintaa harjoittaneet työosuuskunnat alkoivat erikoistua yhdelle alalle keskittyneiksi työyhteisöiksi. (Troberg 2009b, 253.) Myös ensimmäiset taide- ja kulttuurialan osuuskunnat perustettiin juuri 1990-luvulla (Troberg 2005, 10).

Henry Hansmanin mukaan osuuskuntia syntyy erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa markkinoiden toimijoiden välillä on epätasa-arvoa, eli kun tieto on jakautunut epäsymmetrisesti. Tyypillinen esimerkki tästä on tilanne, jossa kuluttajat yhdistyvät osuuskunnaksi saadakseen edullisempia ja laadukkaampia tuotteita yhdessä omistamastaan osuuskaupasta. Tällöin asiakas ryhtyy tuotteen tai palvelun tarjoajaksi varmistaakseen saamansa palvelun laadun sekä kohtuulliset hinnat. Toisaalta myös tuottajat voivat perustaa omia tuotteitaan levittävän osuuskunnan suojellakseen itseään epäreiluilta sopimuksilta ja ylimääräisiltä välikäsilta. Myös työosuustoiminta nojaa samaan periaatteeseen. Hansmann jatkaa, että omistamisen hyöty on suurin sille markkinoilla toimivalle ryhmälle, jolle tilanne on epäreiluihin ja kustannukset ovat suurimmat. Riippuvuudesta ja epäreiluista sopimuksista voidaan siis pyrkiä eroon ottamalla haltuun niitä toimintoja joista ollaan riippuvaisia. (Hansmann 1999, 476.)

Suomalaisen osuustoiminnan alkuvaiheissa perustettuja osuuskuntia olivat muun muassa erilaiset *tukemisosuuskunnat*, kuten *hankinta-* ja *markkinointiosuuskunnat*. Näiden osuuskuntatyyppeiden määrittely lähtee yksinkertaisesti siitä, millä tavoilla ne palvelevat jäseniään. Hankintaosuuskunnan tarkoitus on parantaa jäsentensä suhdetta markkinoihin harjoittamalla yhteistä hankintaa eli tarjoamalla jäsenilleen esimerkiksi mitta-kaavaetuja. Markkinointiosuuskunnat puolestaan keräävät, jalostavat ja markkinoivat jäsentensä tuotteita. Tukemisosuuskunnan määritelmän mukaan jäsenet eivät varsinaisesti työskentele osuuskunnalle ja jäsenten taloudellinen toiminta onkin pääosin osuuskunnan ulkopuolella. Tukemisosuuskunnat ovat Laakkosen ja Laurinkarin (1995, 52–53) mukaan kuitenkin hyvin lähellä uudenlaista työosuustoimintaa, ja työosuuskuntia voisikin hankinta- ja markkinointiosuuskuntien lisäksi pitää eräänlaisina tukemisosuuskuntina.

Eri osuuskuntatyyppeiden rajat eivät ole kuitenkaan aina näin selvät ja erilaiset toiminnot saattavat sekoittaa eri osuuskunnissa. Kaikkia näitä osuuskuntatyyppejä yhdistää kuitenkin tietynlainen sidosryhmäkeskeisyys. Tavanomaisen yrityksen sidosryhmiä ovat esimerkiksi työntekijät, asiakkaat, tavarantoimittajat ja kilpailijat. Osuuskunnat ovatkin tyypillisesti jonkin yhteisiä intressejä ajavan ryhmän perustamia ja tämän ryhmän etuja ajavia. (Ks. esim. Laukkanen 2000, 105.)

Osuuskuntien jaottelu työ-, hankinta- ja markkinointiosuuskuntiin perustuu pitkälti osuustoiminnan historialliseen kehitykseen, eikä se vastaa kovinkaan hyvin kaikkia niitä uusia muotoja, joissa osuustoimintaa nykyään harjoitetaan. Tämä käy ilmi myös taide- ja kulttuurialan osuuskuntia tarkastellessa. Osuuskunnat voivat olla joko työllistäviä tai työntekoa eri tavoin tukevia, mutta näiden lisäksi kulttuurialalla on myös muunlaisia osuuskuntia. Osuuskunnat saattavat lukeutua esimerkiksi muihin tukemisosuuskuntiin, kuten hankinta- tai tuotanto-osuuskuntiin, mutta osa niistä palvelee myös kokonaan toisenlaisia tarkoituksia, kuten oman kulttuurisen kentän kehittämistä. Työosuustoiminta ja yhteisyrityttäjäyys tyypillisesti korostuvat uus- ja pienosuustoimintaa käsittelevässä keskustelussa, mutta myös muunlaisten osuuskuntien olemassaolo on hyvä pitää mielessä.

3.3 Osuuskunta yrityksenä

Juridiselta muodoltaan osuuskunta on yritys. Suomen osuuskuntalaissa osuuskunta määritellään seuraavasti:

Osuuskunnan toiminnan tarkoituksena on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita, taikka palveluita, jotka osuuskunta järjestää tytäryhteisönsä avulla tai muulla tavalla. Toiminnan tarkoituksen voi säännöissä määrätä toisin. (Osuuskuntalaki 14.6.2013/422, 5 §.)

Tämä tammikuussa 2014 voimaantullut uusi osuuskuntalaki muovasi jälleen kerran osuuskuntien toimintamahdollisuuksia.¹ Oikeusministeriön kesäkuussa 2013 antamassa tiedotteessa korostettiin, että uusi osuuskuntalaki tulee laajentamaan osuuskuntien ja erityisesti pienten osuuskuntien vapauksia muun muassa *vähentämällä ja keventämällä muotomääräyksiä sekä lisäämällä sääntelyn tahdonvaltaisuutta*. Uuden lain hyödyiksi esitettiin muun muassa *rahoitusjärjestelyjen helpottaminen eli sijoittajarahoitukseen edistäminen*. Merkittävä muutos on myös se, että uuden lain mukaan osuuskunnan voi nyt perustaa yksin. (Oikeusministeriön tiedote 13.6.2013; ks. myös HE 185/2012.)

Osuuskunta on tyypillisesti tasa-arvoisesti omistettu yhteisöyritys, ja osuustoiminnan yhtenä peruseriaatteena pidetään demokraattista *jäsen ja ääni* -periaatetta (ks. esim. Laurinkari 2004, 26). Ylintä strategista toimivaltaa käyttää osuuskunnan kokous, kokous valitsee osuuskunnalle kokouksen linjoja toteuttavan hallituksen ja hallitus toimitusjohtajan (ks. esim. Laukkanen 2000, 132–138).² Hansmann (1999, 480–481) korostaa, että osuuskuntaa hallitaan jäsenten tiukassa kontrollissa ja että päättäjät ovat näin tyypillisesti hyvin kiinnostuneita ja informoituja osuuskunnan asioista.

Osuuskunnan jäsenet hyötyvät osuuskunnasta yleensä samassa suhteessa kuin he ovat käyttäneet osuuskunnan palveluita (Laurinkari 2004, 26). Osuuskunnan palveluiden käyttämisellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, kun jäsen tekee työosuuskunnan kautta työtä tai kun jäsen käyttää osuuskuntaa hankintaan tai omien tuotteidensa levittämiseen. Osuuskuntaa pidetään sopivana yritysmuotona erityisesti silloin, kun tarkoitus on luoda jäsenille työtä tai taloudellista vakautta, kun yritykseen ei haluta sijoittaa suurta alkupääomaa ja kun jäsenet ovat itse valmiita sitoutumaan toimintaan (Laukkanen 2000, 125).

Osuuskunnan erityispiirteitä on hyvä havainnollistaa vertaamalla sitä tavanomaiseen osakeyhtiömuotoiseen yritykseen. Siinä missä osakeyhtiö tuottaa osakkailleen *omistaja-arvoa*, tarjoaa osuuskunta jäsenilleen *jäsenarvoa*. Jäsenarvoon puolestaan sisältyy kaikki se aineellinen ja aineeton hyöty, mitä jäsen osuuskunnasta saa. (Pöyhönen 2013, 42–43.) Yksinkertaistettuna, kun osakeyhtiön lakisääteinen ensisijainen tarkoitus on yleensä *tuottaa voittoa osakkeenomistajalle* (ellei yhtiöjärjestyksessä toisin mainita), on osuuskunnan tehtävä puolestaan *palvella jäseniään* jollain tavalla (Pötry 2009a, 130–131). Jäsenarvo tarkoittaa sitä, että vaikka osuuskunta ei kykenisi tuottamaan suoranaista taloudellista hyötyä, saattaa se olla jäsenilleen korvaamaton tarjoamalla sellaisia palveluita tai etuja, joita jäsenet eivät saisi muualta (Laakkonen & Laurinkari 1995, 29).

¹ Vuonna 1901 säädetyt osuustoimintalain jälkeen lakia on muutettu kokonaisvaltaisesti vuosina 1955, 1981, 1990, 2001 ja 2014 (Pöyhönen 2013, 5).

² Osuuskunta voi valita itselleen myös muita toimielimiä, kuten jäsenten puolesta päätöksiä tekevän edustajiston (Pöyhönen 2013, 39).

Myös omistuksen periaatteet ovat tyypillisesti olleet erilaiset. Osakeyhtiön osakkeita voi myydä tai luovuttaa eteenpäin, mutta osuuskunnan jäsenyys on henkilökohtainen. Osuuskunnan jäsenyys sitoo yrittäjät demokraattiseen yhteisöön, kun taas osakeyhtiön osakkeet ovat paremminkin kuin vapaata kauppatavaraa. (Pötry 2009a, 130–131.) Osuuskunnasta hyötymiseen liittyy tyypillisesti vaatimus osuuskunnan palveluiden käyttämisestä, kuten työosuuskunnissa työpanoksesta, kun taas osakeyhtiössä ylijäämä jaetaan automaattisesti omistettujen osakkeiden arvon pohjalta (Kalmi 2002, 27). Lisäksi osakeyhtiössä omistajien äänet annetaan tyypillisesti osakkeiden lukumäärän mukaisesti, mutta osuuskunnissa äänet jaetaan jäsenyyden perusteella (Pötry 2009a, 130–131). Troberg (2009b, 255) nimittääkin osuuskuntaa *jäsenyhteisöksi* ja osakeyhtiötä *pääomayhteisöksi*.

Vaikka osuuskunnan ja osakeyhtiön välille on näin mahdollista rakentaa vastakkainasettelua, on toimintaa molemmissa tapauksissa mahdollista muokata omistajien haluamaan suuntaan (Pötry 2009a, 130–131). Kuten edellä todettiin, uusi osuuskuntalaki on tuonut osuuskunnille lisää valinnanvapautta ja se on uudistanut itse asiassa myös sen, mihin osuuskuntaa voi lain mukaan käyttää. Vanhan lain mukaan osuuskunta tuki jäsentensä taloudenpitoa ja elinkeinoa tarjoamalla jäsenille palveluita, minkä lisäksi toiminnalle oli mahdollista asettaa osuuskunnan säännöissä myös yhteinen ”aatteellinen tarkoitus” (Osuuskuntalaki 28.12.2001/1488, 2 §). Uusi laki korvaa aatteelliset tavoitteet määrittelemällä, että osuuskunnan tarkoituksen voi säännöissä määritellä taloudellisen tukitoiminnan lisäksi ”toisin” (Osuuskuntalaki 14.6.2013/421, 5 §). Uusi osuuskuntalaki jättää siis osuuskunnille vapaat kädet osuustoiminnan tarkoituksen määrittelemiseen. Pöyhönen onkin tuonut esille, että osuuskunta voi uuden lain puitteissa jopa päättää, että osuuskunnan tarkoitus on osakeyhtiötä mukaillen tavoitella voittoa jäsenilleen. (Pöyhönen 2013, 11.)³

Valinnanvapaus näkyy uudessa laissa myös muuten. Osuuskunta voi päättää itse muun muassa seuraavista asioista: että erilaisilla osuuksilla saa osuuskunnassa eriasteisia oikeuksia, että jäsenillä on toisiinsa nähden eri määrä ääniä käytettävänä, sekä ylijäämän jakoperiaatteista kuten siitä, ettei osuuskunnan välttämättä tarvitse jakaa varoja siinä suhteessa kuin jäsenet ovat osuuskuntaa käyttäneet (Pöyhönen 2013, 13; 15; 41). Vaikka osuustoiminnan periaatteet on edelleen mahdollista ottaa käytäntöön osuustoimintaa harjoittaessa, ei niitä osuuskuntalain puitteissa ole siis kuitenkaan pakko noudattaa (ks. esim. emt., 32). Osuuskuntamuoto ei näin itsessään anna osuuskunnille mitään tiettyä toiminta- tai arvokehikkoa.

Onkin hyvä muistaa, että käytännössä osuustoimintaa harjoitetaan hyvin eri tavoilla eri puolilla maailmaa (Laurinkari 2004, 53). Paikallisesti osuustoimintaa ohjaava maakohtainen lainsäädäntö voi toki toteuttaa osuustoiminnan kansainvälisiä arvoja ja periaatteita, mutta sillä on käytännössä kuitenkin yleisiä periaatteita pakottavampi merkitys osuuskunnille. Suomen osuuskuntalaki antaa osuuskunnille huomattavan suuret vapaudet järjestää toimintansa haluamallaan tavalla. Vielä osuuskuntalakiakin merkittävämpi määrittelijä osuuskunnalle ovatkin sen itselleen laatimat säännöt, eli yhteinen päätös siitä, mitä tarkoitusta varten osuuskunta on perustettu. (Pöyhönen 2013, 11–15; 31–34; 41.)

3 Vaikka osuuskuntalaki vaikuttaisi näin ajavan osuustoimintaa osakeyhtiömäiseen suuntaan, on muistettava, että alkuperäinen vuoden 1901 osuustoimintalaki nojasi laajoilta osin juuri osakeyhtiölakiin, minkä lisäksi osuuskuntalakiuudistukset vuosilta 1981, 1990 ja 2001 ovat kaikki pyrkineet muuntamaan osuustoimintaa kohti osakeyhtiötoimintaa (Pöyhönen 2013, 5–7).

3.4 Uudentyyppistä osuustoimintaa

2000-luvun puolella työntekoa tukevia osuuskuntia on syntynyt muun muassa palvelualoille sekä ammattikuntiin, joilla vaaditaan erityistä tietoon perustuvaa ammattitaitoa. Osuuskuntia onkin perustettu taide- ja kulttuurialalle, media-alalle, sosiaalialalle, asiantuntija-alalle sekä tietotekniselle alalle (Tainio 2009, 11; Troberg 2008, 28; Pättiniemi 2007, 106).⁴ Troberg (2009b, 253–254) on arvioinut, että palvelualojen kasvaessa ja tietotyön lisääntyessä juuri työntekijäomisteiset pienosuuskunnat lisäävät suosiotaan. Näillä niin sanotuilla *tietointensiivisillä* aloilla yrittämisen aloituskustannukset ovat usein pienet, mikä helpottaa osuuskuntien perustamista (Pättiniemi 2009, 26–28).

Laukkanen (2000, 108–110) on korostanut, että työosuuskunnat tarjoavat uudenlaisen kehikon itsensä työllistämiseen, ammatilliseen kehitykseen ja uusien ideoiden sekä uuden työtavan kokeilemiseen. Työosuuskuntia voikin tarkastella myös *yhteisöyrittäjyyden* näkökulmasta. Osuuskunnan tai muunlaisen yhteisöyrittäjyyden perustamisen taustalla voi olla esimerkiksi toive saada enemmän päätösvaltaa omasta työskentelystään, pyrkimys kehittää ja laajentaa omaa osaamistaan, itsenäisen ja joustavan työntekijäomistajan löytäminen sekä oman työllistymisen edistäminen suoranaisten taloudellisten tavoitteiden kuten yrityksen kasvattamisen sijaan. Jäsenet hyötyvät yhdessä työskentelystä, ja muodostavat yhdessä verkoston, jolla on monipuolista osaamista. Lisäksi osuuskunnan muodostama ryhmä voi tarjota henkistä ja sosiaalista tukea jäsenilleen. (Tainio 2009, 11–12.)⁵

Työosuustoimintaan ja yhteisöyrittäjyyteen liittyy myös haasteita. Vaikka osuuskunnan demokraattisuutta usein korostetaan, voidaan Laurinkarin (2007, 192) mukaan sitä kuitenkin kritisoida toteamalla, että osuuskunnissa on usein yksi tai useampi johtohahmo, jonka/joiden ympärille toiminta lopulta keskittyy. Tämä voi aiheuttaa ongelmia esimerkiksi silloin, jos vastuut kasautuvat pelkästään keskushenkilöiden harteille. Pättiniemen mukaan ongelmia voi syntyä myös silloin, jos osuuskunta on liian hajanainen, eikä se kykene suunnittelemaan ja ohjaamaan talouttaan, toimintaansa ja kehitystään. Myös selkeiden johtohahmojen ja yleisen innostuksen puuttuminen voivat vaikeuttaa toimintaa. (Pättiniemi 2009, 32.) Tämän lisäksi ongelmia saattavat aiheuttaa liiallinen oman edun tavoittelu tai jäsenten sitoumuksen puute (Pötry 2009b, 124). Lisäksi Laukkanen (2000, 147) muistuttaa, että osuuskunnan hallinnossa toimiminen ei ole kovinkaan helppoa osuuskunnan kaksoisroolien eli yrittäjyyden ja työntekijyyden, omistajuuden ja asiakkuuden sekä sosiaalisten ja taloudellisten tavoitteiden ristipaineessa.

Osuustoimintatutkija Eliisa Troberg on tutkinut asiantuntija- ja pienosuustoimintaa sekä erityisesti myös taide- ja kulttuurialan osuuskuntia. Trobergin mukaan arvoilla on erityinen rooli osuuskuntien toiminnassa, ja osuustoiminnan taustalla olevat arvot vaikuttavat jäsenten motivaatioon, hyvinvointiin ja luovuuteen. Troberg kutsuukin osuustoimintaa arvovetoiseksi liiketoiminnaksi. Trobergin mukaan arvot siirtyvät käytännön tasolle osuuskunnassa harjoitetun toiminnan kautta. (Troberg 2009a, 36–38; 40; 2009b, 257).⁶

4 Taide- ja kulttuurialan osuustoiminnan kasvua on myös kyseenalaistettu. Esimerkiksi Kaija Rensu-jeff on tuonut esille, että osuuskuntayrittäjyys ei tilastojen valossa ole yleistynyt taiteilijoiden piirissä ja kyse saattaa olla enemmänkin niin sanottuja luovia aloja koskevasta ilmiöstä. Vuonna 2010 taiteilijoita olikin osuuskunnissa eniten *taideteollisuuden* alalla. Kaikista taiteilijoista osuuskunnissa työskenteli vuonna 2010 vain 1,1 %. (Rensu-jeff 2014, 60–61.)

5 Vaikka yhteisöyrittäjyys korostuu juuri osuuskunnassa, voi tasa-arvoista yhteisöyrittäjyyttä harjoittaa myös osake-, kommandiitti- sekä avoimen yhtiön muodossa (Troberg & Tainio 2009, 17).

6 Trobergin lista osuustoiminnan arvoista noudattelee ICA:n arvoja ja periaatteita (ks. Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n arvot ja periaatteet).

Troberg korostaa osuustoiminnan soveltuvan erityisen hyvin asiantuntijatyöhön ja tietointensiivisille aloille kevyen, joustavan, tasa-arvoisen ja verkostomaisen rakenteensa vuoksi. Esimerkiksi koulutuksen ja konsultoinnin ohella myös taide- ja kulttuurialan osuuskuntia voidaan pitää asiantuntijaosuuskuntina. Asiantuntijaosuuskunnissa henkilöstön osaaminen on yrityksen tärkeintä pääomaa, ja siksi juuri työntekijöiden motivaatio ja luovuus ovat erityisen merkittävässä roolissa. (Troberg 2000, 2–4; 2005, 1–2; ks. myös Pättiniemi 2009, 29.)

Troberg korostaa myös osuuskuntamuodon joustavuutta ja ketteryyttä; jäsenet kun voivat olla yhtä aikaa työntekijöitä, omistajia ja päättäjiä, ja päätöksiä voidaan tehdä hyvin toimintakeskeisestä näkökulmasta. Osuuskunta tarjoaa myös vapautta, sillä se on ulkopuolisesta omistajasta vapaa toimintaympäristö. Yhteistyön ilmapiirissä osaamista voidaan jakaa ja kehittää eteenpäin työyhteisön kesken, jopa ilman taloudellisen tuloksellisuuden ja kasvun paineita. Trobergin mukaan ihmiskeskeiset arvot motivoivat ja sitouttavat jäseniä yhteistyöhön. Taide- ja kulttuurialoilla pelkkä omien ideoiden ja tavoitteiden toteuttaminen voi olla yksi osallistumisen motiiveista. Troberg huomauttaa myös, että osuuskunta voi kulttuurialalla vapauttaa luovaa työtä tekevät asiantuntijat hallinnollisista tehtävistä esimerkiksi neuvottelemalla apurahoista tai muista sopimuksista taiteilijan puolesta. Tasa-arvoisuutta ja kilpailukriittisyyttä korostavasta osuuskuntamuodosta saattaa olla myös imagohyötyä taide- ja kulttuurialan toimijoille. (Troberg 2000, 7–12; 2005, 3–7; 2009b, 255–266.)

Laurinkari ennusti kymmenen vuotta sitten, että osuustoiminta tulee etsimään uusia muotoja toteuttamaan vanhoja periaatteitaan. Laurinkari nimesi uudenlaiset osuuskunnat tuolloin jälkiteollisen ajan ilmiöksi, jonka myötä osuustoiminnan piiriin tulee erikoistumista, uusia aloja ja uusia yrittäjiä. (Laurinkari 2004, 139–142.) Troberg puolestaan uskoo, että osuuskuntamuoto sopii erityisen hyvin juuri taide- ja kulttuurialalle ja pitää taide- ja kulttuurialaa yhtenä tulevaisuuden osuustoiminnan alueista. Troberg on myös tuonut esille, että osuuskunnat ovat ehkä jopa aikaansa edellä edustaessaan sellaisia työelämän nousevia arvoja kuin *verkostoituminen, ihmiskeskeisyys, eettisyys, kestävä kehitys ja yhteiskunnallinen yrittäjyys*. (Troberg 2008, 28; 2009a, 43.)

4 Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia etsimässä

Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia on tutkittu vähän, ja selvityksemme ensisijainen tarkoitus on tuottaa perustietoa tämän alan osuuskunnista. Osuuskuntia tarkastellaan erityisesti suhteessa niiden omaan toimintaympäristöön ja sen muutoksiin kuten palvelutuotantomallien lisääntymiseen kulttuurialalla. Tarkastelemme osuuskuntia myös kulttuurialan uuden kolmannen sektorin kontekstissa. Selvitys on laadittu osuustoimintatutkimukseen nojaten.

Etsimme selvityksessä vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisia taide- ja kulttuurialan osuuskunnat ovat? Miksi niitä on perustettu? Miten kulttuurialan osuuskunnat toimivat käytännössä? Mikä on niiden merkitys jäsenilleen ja toimintaympäristölleen? Millaisia kulttuuriosuuskunnat ovat työllistäjinä ja miten ne toimivat jäsentensä työllistymisen tukena? Mikä on niiden suhde yksityiseen ja kolmanteen sektoriin? Millainen suhde niillä on valtioon ja kuntiin (julkinen sektori)? Miltä näyttää kulttuuriosuuskuntien tulevaisuus?

Raporttia varten tehty taustatyö alkoi syksyllä 2013 kartoittamalla yleisesti Suomessa toimivia taide- ja kulttuurialan osuuskuntia. Taustaselvityksessä kerättiin osuuskuntiin liittyviä perustietoja ja analysoitiin muun muassa osuuskuntien alueellista sijoittumista. Keräsimme samalla myös osuuskuntien yhteystietoja kyselyä varten. Osuuskuntien etsiminen aloitettiin *Pellervo-Seuran* ylläpitämän osuuskuntarekisterin avulla. Rekisteristä poimittiin luokasta *Kulttuuri-, kustannus- ja viestintäosuuskunnat* ne osuuskunnat, joiden toiminta vaikutti osuuskunnan itse antamien perustietojen perusteella olevan selkeästi kulttuuritoiminnaksi määriteltävää.⁷

Osuuskuntarekisterin ongelma on, ettei osuuskuntien ole pakko ilmoittaa tietojaan siihen, eikä sitä päivitetä aktiivisesti. Näistä syistä rekisterin kautta löytyneiden osuuskuntien aktiivisuus täytyi jollain tavalla varmistaa. Ajankohtaisia tietoja etsittiin pääosin verkkohakukonetta (*Google*) ja sosiaalista mediaa (mm. *Facebook*) käyttäen sillä oletuksella, että aktiiviseksi määriteltävällä osuuskunnalla olisi jonkinlainen kotisivu. Osuuskuntia todettiin epäaktiivisiksi myös rekisteritietojen perusteella, ja esimerkiksi sellaiset passiivisilta vaikuttavat osuuskunnat, jotka olivat jättäytyneet pois *Verohallinnon* ennakkoperintärekisteristä, tulkittiin lopettaneiksi.⁸ Pellervon rekisteristä löytyneistä kulttuuriosuuskunnista hieman yli puolesta ei löytynyt minkäänlaisia ajankohtaisia tietoja ja ne oli tässä yhteydessä pakko jättää pois tutkimusaineistosta.

Koska Pellervo-Seura on ainoa taho, joka on ylipäättään kerännyt tietokantaa eri alojen osuuskunnista, täytyi taide- ja kulttuurialan osuuskuntien etsintää jatkaa muita lähteitä apuna käyttäen. Tietojen keräämisessä käytettiin muun muassa *Patentti- ja rekisterihallituksen Virre-tietopalvelun* yrityshakua sekä *Google*-hakukonetta, joiden avulla löytyi vielä parikymmentä aktiivista kulttuuriosuuskuntaa. Kun epäaktiiviset osuuskunnat karsittiin pois ja aktiiviset osuuskunnat lisättiin aineistoon, tuli aktiivisten kulttuuriosuuskuntien lukumääräksi lopulta 93 kappaletta.

⁷ Muista luokista (*Markkinointiosuuskunnat, työ-, palvelu- ja asiantuntijaosuuskunnat ja muut osuuskunnat*) löytyi lisäksi neljä kulttuuriosuuskunnaksi määriteltävää osuuskuntaa.

⁸ Osuuskuntien aktiivisuutta on paikoin erittäin vaikea määritellä. Esimerkiksi ennakkoperintärekisteristä poissääminen ei tarkoita sitä, että osuuskunnan toiminta olisi kokonaan lopetettu. Käytimme prosessissa hyväksi myös vuoden 2012 verotietoja, mutta edes verotietojen avulla ei ollut mahdollista saada selkeää kuvaa osuuskuntien toiminnasta.

On selvää, ettei kaikkia taide- ja kulttuurialan osuuskuntia kyetty näillä keinoilla löytämään. Hakumenetelmien puutteellisuudesta kertoo myös se, että aineiston ulkopuolelle jääneitä uusia aktiivisia osuuskuntia löytyi edelleen tutkimuksen eri vaiheissa. Kulttuuriosuuskuntien tietoja ei siis näin ollen ollut mahdollista kerätä täysin kattavasti. Tärkeää on myös muistaa, että tämän raportin aineisto koostuu pääosin aineiston keruun aikaan aktiivisista osuuskunnista, jotka jollain tapaa esittelivät itseään verkossa (esim. kotisivut, *Facebook*-sivut). Näillä tiedoilla ei siis ole mahdollista tehdä kattavia johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, minkä tyyppisiä kulttuuri- osuuskuntia viime vuosina ja vuosikymmeninä on kaiken kaikkiaan perustettu. Aineisto ei myöskään kerro osuustoiminnan muutoksista muiden kuin niiden osuuskuntien osalta, jotka ovat pysyneet aktiivisina. Osuuskunnan elinkaari saattaa jäädä hyvinkin lyhyeksi, minkä voi tulkita näkyvän esimerkiksi siinä, että 2010-luvulla perustetut eli melko uudet osuuskunnat korostuvat aineistossamme. Tämä selvitys kuvaa siis parhaiten juuri 2010-luvun alun aktiivisia taide- ja kulttuurialan osuuskuntia.

Taide- ja kulttuurialan osuuskunnat rajattiin tässä tarkoituksella melko löyhästi, jotta aineisto saataisiin mahdollisimman kattavaksi. Aineistosta karsittiin pois vain sellaiset osuuskunnat, joiden toiminta näytti sijoittuvan selkeästi jollekin muulle alueelle (esim. viestintä) ja joissa taide- ja kulttuuritoiminta jäi saamiemme tietojen perusteella vähäiseksi.⁹ Kulttuurialan osuuskuntien joukossa oli kuitenkin runsaasti monialaisia osuuskuntia, mistä johtuen joukkoon mahtuu sellaisia osuuskuntia, joissa työskennellään taiteen ja kulttuurin lisäksi myös aivan muilla aloilla. Monialaisuus eli eri alojen rinnakkaiselo sekä paikoittainen alojen yhdistyminen on hyvä muistaa aineistoa tarkastellessa.

Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia löytyi taustaselvityksessä eniten suurista kaupungeista. Pelkästään Helsingistä löytyi 37 osuuskuntaa ja muut kaupunkikeskukset Tampere, Turku, Oulu ja Jyväskylä nostivat osuuskuntien määrää omissa maakunnissaan.¹⁰ Muissa maakunnissa osuuskuntia näyttäisi olevan yhdestä kolmeen kappaleeseen kussakin.¹¹ Valtaosa aktiivisista osuuskunnista oli perustettu 2000-luvulla ja huomattava osa 2010-luvulla, eli tarkasteluajankohtaa edeltäneen kolmen vuoden sisällä. 1990-luvulla perustettuja osuuskuntia tässä aineistossa oli 15.

Taustaselvityksessä korostuneita toimialoja olivat musiikki ja esittävät taiteet, kuten teatteri, tanssi ja sirkus. Muita usein esiin tulleita aloja olivat kuvataide, elokuva- ja audiovisuaalinen tuotanto sekä esitystekniikka. Taide- ja kulttuurialojen lähialoiksi määriteltävissä olevissa aloissa korostuivat muotoilu sekä viestintä, graafinen suunnittelu ja markkinointi. Noin puolella osuuskunnista oli myös jonkinlaista ohjelmapalveluihin tai tapahtumatuotantoon liittyvää toimintaa. Muita osuuskunnille tyypillisiä toimintoja olivat erityisesti erilaiset koulutus-, ohjaus- ja konsultointipalvelut sekä yhteisötaide, työpajat ja taidekasvatus.

⁹ Perinteisen taiteellisen työn lisäksi taide- ja kulttuuritoiminnaksi ymmärrettiin tässä myös muita taiteen tekemiseen läheisesti liittyviä toimintoja, kuten tapahtumien järjestämistä, kulttuuritilojen ylläpitoa sekä taiteen esittämisen tukitoimintoja (puvustaminen, lavastaminen yms.). Myös erilaiset kulttuurialaan liittyvät palvelut, kuten taidekasvatus, kurssit ja koulutukset laskettiin kulttuurialan toiminnaksi.

¹⁰ Osuuskuntien jakaantuminen: Helsinki 37 kpl, koko Uusimaa 38 kpl; Tampere 12 kpl, koko Pirkanmaa 18 kpl; Turku 8 kpl, koko Varsinais-Suomi 9 kpl; Oulu 5 kpl, koko Pohjois-Pohjanmaa 7 kpl sekä Jyväskylä 5 kpl, koko Keski-Suomi 7 kpl.

¹¹ Vain Ahvenanmaalta, Etelä-Karjalasta ja Pohjanmaalta emme löytäneet yhtään taide- ja kulttuurialan osuuskuntaa.

Taustaselvityksen tietojen pohjalta laadimme keväällä 2014 taide- ja kulttuurialan osuuskunnille suunnatun kyselyn (liite 1). Kysely toteutettiin verkkolomakkeena, joka lähetettiin sähköpostitse yhteensä 93 osuuskunnalle.¹² Vastauksia saatiin 47, joten vastausprosentiksi muodostui 50,5 %. Jokainen vastaus edustaa yhtä osuuskuntaa. Kyselyyn vastasi usein joko hallituksen puheenjohtaja (18), muu johtaja (14) tai joku hallituksen jäsenistä (8). Joissakin osuuskunnissa vastaajana oli myös muu jäsen (4) tai työntekijä (3).

Kyselyyn vastanneissa osuuskunnissa painottuvat uudet osuuskunnat. 47 vastanneesta osuuskunnasta 36 oli perustettu viimeisen kymmenen vuoden aikana. Noin puolet osuuskunnista oli perustettu 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja jopa 18 osuuskuntaa vasta viimeisen neljän vuoden aikana, eli vuonna 2010 tai sen jälkeen. Eniten aineistossa on vuonna 2012 perustettuja osuuskuntia, joita on kahdeksan. Vastanneiden joukossa on myös seitsemän 1990-luvulla perustettua osuuskuntaa. Tätä vanhempia osuuskuntia aineistossamme ei ole.

Eniten vastauksia tuli Uudeltamaalta (18) ja toiseksi eniten Pirkanmaalta (10). Loput vastaukset jakautuivat seuraavasti: Pohjois-Pohjanmaa 4, Kanta-Häme 3, Keski-Suomi 3, Varsinais-Suomi 3, Kainuu 1, Pohjois-Savo 1, Päijät-Häme 1 ja Satakunta 1. Kaupungeista aineistossa korostuvat Helsinki seitsemällätoista ja Tampere kahdeksalla osuuskunnalla. Turusta ja Oulusta vastauksia tuli molemmista kolme. Aineisto painottuu näin vahvasti Uudellemaalle, erityisesti pääkaupunkiseudulle sekä muihin suurimpiin kaupunkeihin. Vaikka aineisto on näin seutukeskuksiin painottunut, vastaa se melko hyvin sitä kuvaa, joka taustaselvityksen perusteella oli osuuskuntien alueellisesta sijoittumisesta saatu.¹³

Valtaosa vastaajista kertoi osuuskuntansa toiminnan olevan aktiivista, mikä oli kyselyn vastaanottajien rajauksen vuoksi myös odotettavissa. Kyselyyn vastasi vain yksi toimintansa kokonaan lopettanut osuuskunta. Kolme muuta ei-aktiiviseksi itsensä ilmoittavaa osuuskuntaa oli joko muutettu passiiviseksi tai niiden toiminta oli vähäistä. Osuuskuntien toiminta oli pääosin joko vakiintunutta tai vakiintuvaa. Vain yksi vastaaja kertoi toiminnan olevan edelleen suunnitteluvaiheessa. Kyselyn vastaajissa korostuvat siis aktiiviset ja melko hiljattain perustetut osuuskunnat. Tämä on syytä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa.

Kyselyn lisäksi haastattelimme kahdeksan kyselyaineistoon sisältyvän osuuskunnan edustajia. Liitimme näissä haastatteluissa saamiamme tietoja kyselyvastausten perusteella tehtävään analyysiin. Haastatteluiden pohjalta laadittiin myös osuuskuntakohtaiset tapausesimerkit (luku 7). Profilien tarkoituksena on tuoda esille eri syistä ja eri tavoilla toimivia taide- ja kulttuurialan osuuskuntia sekä niiden monitasoisia suhteita yhteiskunnan eri sektoreihin. Osuuskuntia valitessa otettiin huomioon myös niiden alueellinen edustavuus. Haastattelimme seuraavia taide- ja kulttuurialan osuuskuntia: Puhuri Osk (Oulu), Kulttuuriosuuskunta Kiito (Tampere), Kulttuuriosuuskunta Uulu (Tampere), Taideosuuskunta Mekkala (Turku), Osuuskunta Lilith (Helsinki), Kulttuuriosuuskunta G-voima (Kajaani), Osuuskunta Forum Box (Helsinki) ja Kattilakosken kulttuuriosuuskunta (Kärsämäki).¹⁴

12 Sähköpostiosoitteet koottiin aktiivisiksi arvioitujen osuuskuntien kotisivuilta.

13 Ks. edellä alaviite 11.

14 Osuuskunnan kotipaikkakunnaksi on laitettu Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriin ilmoitettu paikkakunta. Osuuskunnat toimivat usein käytännössä myös muiden kuntien alueilla.

Haastattelut toteutettiin keväällä 2014 ja ne tehtiin joko puhelinhaastatteluina tai kasvotusten. Jokaista esimerkkiosuuskuntaa kohden tehtiin yksi haastattelu, johon osallistui osuuskunnasta riippuen yhdestä kolmeen haastateltavaa (lista haastatelluista liitteessä 2). Kahta haastateltavaa lukuun ottamatta (toiminnanjohtaja, jäsenyhdistyksen edustaja) haastateltavat olivat osuuskuntien jäseniä. Haastatteluiden pohjana käytettiin puolistrukturoitua haastattelurunkoa, joka muokattiin jokaista tapausesimerkkiä palvelevaksi. Kaikkien haastateltujen kanssa käytiin kuitenkin läpi seuraavat teemat: osuuskunnan perustaminen ja historia sekä muutokset perustamisen jälkeen, osuuskuntamuodon valitseminen, osuuskunnan jäsenet, osuuskunnan sijoittuminen omalle kulttuuriselle toimintakentälleen sekä osaksi yksityistä ja/tai kolmatta sektoria sekä osuuskunnan toimintaedellytykset ja tulevaisuus. Tapausesimerkkejä laadittaessa käytettiin hyväksi myös osuuskuntien kotisivuja ja muuta käytettävissä ollutta aineistoa.

5 Tietoja taide- ja kulttuurialan osuuskunnista

Tässä luvussa etsitään vastauksia selvityksen tutkimuskysymyksiin pääosin kyselyssä kerätyn aineiston pohjalta. Aineistoon on lisätty myös haastatteluista ja muista lähteistä saatuja tietoja. Aluksi tarkastellaan taide ja kulttuurialan osuuskuntien perustietoja, kuten osuuskuntien toimialoja, jäsenyyttä, työskentelyä osuuskunnassa, osuuskunnan tarjoamia tuotteita sekä niiden asiakkaita ja osuuskuntien saamia tukia. Tämän jälkeen selvitetään syitä osuuskunnan perustamisen taustalla, osuuskunnan tehtäviä sekä työtä ja yrittäjyyttä taide- ja kulttuurialan osuuskunnissa. Lopuksi analysoidaan kulttuuriosuuskuntien asemaa, toimintaedellytyksiä sekä tulevaisuuden näkymiä.

5.1 Osuuskuntien toimialat

Kyselyn kohteeksi rajattiin taide- ja kulttuurialan osuuskunnat. Taustaselvityksessä saatiin alustavaa tietoa taide- ja kulttuurialan osuuskuntien toimialoista, mutta tarkemman kuvan saamiseksi asiaa kysyttiin myös suoraan osuuskunnilta. Vastajat saivat kyselyssä itse vapaasti määritellä *pääasiallisen toimialansa*. Näitä vastauksia luokittelemalla osuuskunnat voidaan jakaa seitsemään pääasialliseen toimialaan (taulukko 2). Luokittelu antaa kuvan eri toimialojen painottumisesta osuuskuntien kesken.

Taulukko 2. Osuuskuntien toimialat

Pääasiallinen toimiala	
esittävät taiteet	14
kulttuuri monialaisesti	9
kulttuurin lähialat	6
kustannusala ja kirjakauppa	6
taideteollisuus	5
musiikki	4
kuvataide	2
YHTEENSÄ	46

Esittävät taiteet eli tässä yhteydessä teatteri, sirkus ja tanssi nousivat suurimmaksi pääasialliseksi toimialaksi. Esittävien taiteiden toimialalla työskenneltiin usein myös musiikin parissa. Muita tämän luokan osuuskunnissa usein harjoitettuja toimintoja olivat muun muassa ohjelmapalvelut ja tapahtumatuotanto sekä koulutus ja taidekasvatus.

Myös *musiikki*, *kuvataide* ja *taideteollisuus* sekä *kustannusala ja kirjakauppa* muodostavat omat selkeät, mutta esittäviä taiteita pienemmät toimialaluokkansa. Joitain osuuskuntia ei kuitenkaan pystytty luokittelemaan vain yhdelle alalle, mistä johtuen luokkaan *kulttuuri monialaisesti* sijoitettiin yhdeksän vastaajaa. Toiset osuuskunnat myös määrittelivät itsensä suoraan monialaiseksi. Esimerkki monialaisen osuuskunnan kuvauksesta:

Kulttuuri laajasti ajateltuna: pääasiassa soveltavan taiteen (erityisesti soveltava teatteri @ tanssi) projekteja ja työtilauksia sekä valokuvauspalveluiden tuottamista ja taideterapiapalveluita.

Kulttuurin lähialoihin koottiin osuuskuntia, jotka paljastuivat ensisijaisesti jonkin muun kuin kulttuuri-tuotannon piirissä toimiviksi. Muille toimialoille sijoittuvat osuuskunnat työskentelivät esimerkiksi koulutuksen ja konsultoinnin sekä media-alan ja tutkimuksen kentillä. Viestintä ja graafinen suunnittelu toistuivat useissa vastauksissa.

Kysyimme myös, millä *muilla toimialoilla* osuuskunta toimii. Tähän kysymykseen vastasi kolmekymmentä osuuskuntaa eli valtaosa osuuskunnista oli aktiivisia useammalla kuin yhdellä toimialalla. Toisilla osuuskunnilla on jokin selkeä päätoimiala ja siihen kiinnittyviä sivutoimialoja, mutta monissa osuuskunnissa yhdistetään keskenään selvästi erilaisia toimialoja. Vastaukset kertovatkin havainnollisesti taide- ja kulttuurialan osuuskuntien monialaisuudesta. Tässä joitakin vastauksissa mainittuja sivutoimialoja koosteena:

työnohjaus, hyvinvointipalvelut, soitinrakennus, musiikkiterapia, graafinen suunnittelu, printtimainokset, esitystekniikkapalvelut, restaurointi, levytuotanto, asiantuntijapalvelut, yhteisörakentaminen, kaupunkikulttuuri, tietojärjestelmä- ja sovellusasiantuntijatyö, kääntäminen, taiteen perusopetus, taideterapia, käsikirjoituspalvelut, tanssiin keskittynyt urheiluhieronta, sosiaaliset osallisuushankkeet, tapahtumien tuottaminen, maskeeraus, konsultointi, festivaalit, kirjallisuusillat.

Sivutoimialoissa korostuivat erityisesti hyvinvointiala, koulutus ja taidekasvatus. Muita usein mainittuja sivutoimialoja olivat viestintä, tapahtumatuotannot ja ohjelmalvelut sekä musiikki ja julkaisutoiminta.

5.2 Osuuskuntien jäsenet

Kyselyyn vastanneissa osuuskunnissa oli vuoden 2013 lopussa yhteensä 1289 jäsentä. Pienimmässä osuuskunnassa oli kolme ja suurimmassa osuuskunnassa 225 jäsentä, joten erot osuuskuntien jäsenmäärissä ovat huomattavia. Aineisto painottuu kuitenkin pieniin osuuskuntiin, sillä valtaosassa (68 %) jäsenmäärä jää alle kahdenkymmenen. Alle kymmenen hengen osuuskuntia oli 16 ja yli sadan hengen osuuskuntia vain neljä. Jäsenmäärän keskiarvo oli 28 ja mediaani 13.

Perustettaessa osuuskunnat olivat olleet pienempiä, eli suuri osa niistä oli kasvanut syntymänsä jälkeen. Perustamistilanteen jäsenmäärän keskiarvo oli yhdeksän ja mediaani kahdeksan. Pienin osuuskunta oli ollut kolmihenkinen ja suurimmassakin oli ollut perustettaessa vain 30 jäsentä. Osuuskunnissa oli pääosin henkilöjäseniä, mutta mukana on myös ainakin yksi osuuskunta, jossa jäsenenä on pelkästään yhdistyksiä tai muita yhteisöjä.

Osuuskunnan jäsenyys ei kuitenkaan velvoita osallistumaan toimintaan aktiivisesti. Osuuskunnissa on tyypillisesti aktiivisista jäsenistä koostuva pieni ydinryhmä, jonka ympärille toiminta keskittyy, minkä lisäksi osuuskunnissa on usein myös niin sanottuja nukkuvia jäseniä. Jäsenyys ei siis ole edes saman osuuskunnan sisällä kaikille samanlaista, ja jäsenet saattavat osallistua osuuskunnan toimintaan eri tavoilla. Haastattelut korostivatkin, että yksille osuuskunta voi tarjota työtä kun taas toisille jäsenyys saattaa olla enemmän kuin harrastus. Aktiivisuuden vaihtelu saattaa johtua myös erilaisista elämäntilanteista, kuten esimerkiksi muutoksista perhe-elämässä ja osuuskunnan ulkopuolisissa työsuhteissa.

Kyselyssä tiedusteltiin, kuinka aktiivisesti jäsenet toimivat osuuskunnassa. Vastausten perusteella aktiivisuus vaihtelee suuresti. Vain neljä osuuskuntaa ilmoitti, että kaikki jäsenet ovat toiminnassa aktiivisesti mukana. Yli puolet vastaajista ilmoitti, että enemmän kuin puolet jäsenistä toimii osuuskunnassa aktiivisesti. Seitsemässä osuuskunnassa puolestaan vain pieni osa jäsenistä oli aktiivisia. Osuuskuntien jäsenten aktiivisuuden taso on esimerkiksi useimpiin yhdistyksiin verrattuna korkea.

Tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa ilmeni, että osuuskunnan jäsenmäärä ja jäsenkoostumus riippuvat monista seikoista, kuten osuuskunnan toiminnan tavoista ja tavoitteista. Osa osuuskunnista pyrkii pitämään jäsenmäärän pienenä, muun muassa siksi, että laajemman jäsenjoukon katsotaan aiheuttavan tavoitteiden ja toiminnan hajaannusta sekä vaikeuttavan demokraattista työskentelytapaa. Toiset osuuskunnat suhtautuvat puolestaan jäsenistön kasvuun myönteisesti ja pyrkivät rekrytoimaan uusia jäseniä. Eräässä osuuskunnassa jopa nähtiin, että nimenomaan laaja jäsenistö turvaa osuuskunnan tulevaisuuden.

Erilaiset näkemykset jäsenistön koosta ja koostumuksesta liittyvät lopulta siihen, miten osuuskunta on järjestänyt toimintansa ja miten se on määritellyt toimintansa tarkoituksen. Työtä välittävälle osuuskunnalle jäsenistön laajuus saattaa olla pienempi ongelma kuin sellaiselle osuuskunnalle, jossa tehdään tiivistä yhteistyötä ja jossa kaikilta tai ainakin useimmilta jäseniltä odotetaan aktiivista panosta. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että myös joissain pienissä ja tiiviissä osuuskunnissa hyväksyttiin jäsenten eritasoinen osallistuminen. Haastateltavat painottivat yleisesti, että muutokset jäsenmäärässä ja jäsenten aktiivisuudessa ovat luonnollinen osa osuuskunnan elinkaarta.

5.3 Työskentely osuuskunnassa

Osuuskuntien jäsenmäärät eivät myöskään kuvaa suoraan osuuskunnissa tehdyn työn määrää. Vaikka kyselyyn vastanneissa osuuskunnissa oli huomattavan paljon jäsenten työntekoa edistäviä ja tukevia osuuskuntia, ei jäsenyys tarkoita aina sitä, että jäsen pyrkisi työllistymään osuuskunnan kautta. Jäsenyydestä voi olla myös muita etuja tai hyötyjä tai jäseneksi on voitu ryhtyä muista syistä. Lisäksi osuuskunnissa voi olla työntekijöinä myös muita kuin jäseniä ja onpa aineistossa sellaisiakin osuuskuntia, joissa jäsenet eivät työskentele osuuskunnassa lainkaan. Siksi onkin tarpeen käsitellä osuuskunnassa tehtyä työtä erikseen.

Kyselyyn vastanneissa osuuskunnissa työskenteli vuoden 2013 lopussa erilaisissa työsuhteissa yhteensä 655 työntekijää (taulukko 3). Vain alle kolmasosassa osuuskunnista oli *kokoaikaisia työntekijöitä*. Kokoaikaisten työntekijöiden määrä oli huomattavan pieni, ja heitä oli keskimäärin vain kahdesta neljään henkilöä. Osa-aikaisia työntekijöitä oli alle puolessa osuuskunnista, mutta heitä oli keskimäärin hieman enemmän. Tyypillisin työsuhteen muoto vaikuttaisi olevan *satunnainen työskentely*, jota tehtiin reilusti yli puolessa osuuskunnista. Satunnaisten työntekijöiden määrä vaihteli osuuskunnissa kahdesta jopa kahdeksaankymmeneen. Keskimääräistä satunnaisten työntekijöiden määrää kuvaavat mediaani 6 ja keskiarvo 15. On hyvä jälleen huomata erot osuuskuntien välillä, sillä joka neljännessä osuuskunnassa ei ollut lainkaan työntekijöitä.

Taulukko 3. Osuuskuntien työntekijärakenne

Osuuskunnassanne oli vuoden 2013 lopussa seuraavanlaisia työntekijöitä (voitte valita useamman)	Työntekijöiden lukumäärä				
		Mediaani	Keskiarvo	Kaikissa osuuskunnissa yhteensä	
kokoaikaisia työntekijöitä	27,7%	13	2	3,8	50
osa-aikaisia työntekijöitä	46,8%	22	3	9,5	210
satunnaisesti työskenteleviä työntekijöitä	61,7%	29	6	15,2	395
osuuskunnalla ei ole työntekijöitä	25,5%	12			
YHTEENSÄ					655

Osuuskunnat tarjoavat siis työtä noin puolet pienemmälle joukolle kuin niiden jäsenkunta on. On kuitenkin hyvä muistaa, että kaikki osuuskunnille työskentelevät eivät ole osuuskunnan jäseniä. Osuuskunnan ulkopuolisia työntekijöitä oli yli puolella osuuskunnista. Jäsenkunnan ulkopuolisten työntekijöiden lukumäärä vaihteli vastauksissa yhden ja viidenkymmenen välillä, mutta valtaosassa ulkopuolisia työntekijöitä oli alle kymmenen.

Osuuskunnat myös työllistävät jäseniään monilla eri tavoilla. Osa jäsenistä työskentelee suoraan osuuskunnalle, kun taas toiset tekevät osuuskunnan välityksellä työtä jollekin ulkopuoliselle taholle. Myös näiden työskentelytapojen yhdistelmä on mahdollinen. Tämän lisäksi jäsenet voivat saada osuuskunnasta muita tuloja esimerkiksi teosmyynnin seurauksena.

5.4 Osuuskuntien tuotteet ja asiakkaat

Kysyimme myös, mitä *palveluita tai muita tuotteita* osuuskunta tarjoaa ulkopuolisille asiakkaille tai yhteistyötahoille. Osuuskunnat saivat vastata kysymykseen avoimesti, ja kyselyssä kerätty tuotteiden ja palveluiden lista onkin pitkä. Vain kuusi osuuskuntaa ei tarjonnut minkäänlaisia palveluita tai muita tuotteita.

Vastauksia luokittelemalla havaittiin, että vastanneista valtaosa (90,2 %) tuotti etenkin jonkinlaisia *palveluita*. Erittely palveluihin ja muihin tuotteisiin on kulttuurialalla hankalaa, eikä erottelua kannata tässä ottaa kirjaimellisesti. Suuntaa antavana päätelmänä voidaan kuitenkin todeta, että useimmat kulttuurialan osuuskunnat ovat painottuneet selvästi palveluiden tuottamiseen. Tässä joitakin esimerkkejä osuuskuntien tarjoamista palveluista ja muista tuotteista:

konserttipalvelut, tilausesiintymiset, työnohjaus, valokuvaus, taittotyö, graafinen suunnittelu, lavastus, karikatyyri, lasten työpajat, roolipelileirit, mainosalan palvelut, ohjelmapalvelut, koulutus, kulttuurialan tuotantopalvelut, tuotteiden myynti tilimyynnissä osuuskunnan myymälässä, teatteripuvustusten suunnittelu ja toteutus, kirjanpitolpalvelut, sirkusesitykset, sirkusopetus, galleria- ja työskentelytila, painetut ja sähköiset kirjat, vuokrattava teatteritila, taiteilijoiden työt, lehtijutut, keittiöt, näyttöleminen, kirkkojen entisöinti, viestintäpalvelut, esiintyjävälitys, lasinpuhalluspalvelut, sihteeripalvelut, esitystekniikkapalvelut.¹⁵

15 Koottu kyselyn vastauksista.

Vastaajilta kysyttiin myös tietoja osuuskunnan asiakkaista. Valtaosalla osuuskunnista oli asiakkaina *yksityisiä henkilöitä ja/tai yrityksiä* (taulukko 4). Seuraavaksi eniten asiakkaita oli ryhmissä *kolmas sektori ja kunnat*. Huomattavan monen osuuskunnan asiakkaana oli myös *valtio*, kuten jokin valtion virasto tai kulttuurilaitos.

Taulukko 4. Osuuskuntien asiakkaat

Millaisia asiakkaita osuuskunnallanne on? (voitte valita useamman vaihtoehdon)	%	N
yksityiset henkilöt	83,0	39
yrietykset	80,9	38
kolmannen sektorin toimijat (esim. yhdistykset, säätiöt)	63,8	30
kunnat (esim. hoitokodit, koulut ja päiväkodit)	61,7	29
valtio (esim. virastot, valtion kulttuurilaitokset)	38,3	18
muu, mikä?	4,3	2
osuuskunnalla ei ole ulkopuolisia asiakkaita	0,0	0

Varsinaisen liiketoiminnan eli palveluiden ja muiden tuotteiden myynnin lisäksi osuuskuntien toimintaa rahoitetaan usein myös erilaisilla avustuksilla. Yli puolet osuuskunnista oli saanut taloudellista tukea avustuksina tai apurahoina (taulukko 5). Tyypillisin tukimuoto oli erilaiset *yksityiset apurahat*. *Opetus- ja kulttuuriministeriön tai jonkin muun ministeriön tukea* oli saanut yli kolmasosa osuuskunnista ja *kunnan tukeakin* yli viidennes vastaajista. Varsinaista *yrittystukea* oli saanut vain viisi osuuskuntaa, mikä on kuitenkin merkki siitä, että myös yritystuen saaminen on mahdollista kulttuuriosuuskunnille. Lisäksi muutama osuuskunta oli saanut tukea *Euroopan unionin rahoituslähteistä*. Yhdeksäntoista vastaajaa kertoi, ettei mitään avustuksia oltu saatu.

Taulukko 5. Osuuskuntien saamat tuet

Onko osuuskuntanne saanut tukea seuraavilta tahoilta? (voitte valita useamman vaihtoehdon)	%	N
yksityiset apurahat (esim. säätiöiltä)	44,7	21
opetus- ja kulttuuriministeriön tai muiden ministeriöiden tuki	38,3	18
ei mitään näistä	4,0	19
kunnan tuki	23,4	11
yrittystuki (esimerkiksi ELY-keskukselta/TE-toimistolta, starttiraha)	10,6	5
Euroopan unionin rahoituslähteet	6,4	3

Näiden tietojen pohjalta voikin todeta, että vaikka osuuskunnat ovat toimintamuodoltaan yrityksiä, saavat ne usein myös julkista tai yksityistä taloudellista tukea. Yksityisillä tukimuodoilla tarkoitetaan taide- ja kulttuurialalle tyypillisiä yksityisiä apurahoja, eli käytännössä lähinnä säätiöiltä ja rahastoilta saatua tukea. Haastatteluiden perusteella voidaan olettaa, että osa osuuskunnista oli hakenut avustuksia, mutta ei ollut niitä saanut, kun taas toiset eivät olleet edes hakeneet avustuksia. Erityisesti viimeksi mainittujen voi ajatella sijoittuvan muita selkeämmin varsinaiselle yrityssektorille, jossa tuotto muodostuu liiketoiminnasta. Vahvasti julkisesta ja muusta ulkopuolisesta tuesta riippuvat osuuskunnat ovat puolestaan lähempänä perinteisiä kolmannen sektorin toimijoita. Jaottelun tarkempi selvittäminen ei kuitenkaan ollut tämän aineiston puitteissa mahdollista.

5.5 Miksi osuuskunta perustettiin?

Kysyimme osuuskunnilta syitä osuuskunnan perustamiseen. Useimmin mainittu syy oli *jäsenten työllistyminen*. Noin puolessa kyselyn vastauksista työllistyminen tai työskentelyn mahdollistaminen mainittiin ainakin jollain tavalla, usein tärkeimpänä perusteena.

Halusimme koota hyvän porukan ja työllistää itsemme mielekkäillä, oman alan töillä.¹⁶

[Perustimme osuuskunnan] luodaksemme työpaikkoja musiikkialan ammattilaisille ja toteuttaaksemme yhdessä isompia visioita ja hankkeita. Myös freelancereiden työllistäminen on ollut tärkeää.

Työllistämisen lisäksi, tai jopa kokonaan työllistämisen sijaan, osuuskunta pyrkii usein myös *jäsenten ammatinharjoittamisen tukemiseen* (ks. esim. Laakkonen & Laurinkari 1995, 52; Laukkanen 2000, 109). Kolme neljäsosaa kyselyn vastaajista korostikin osuuskunnan merkitystä jäsenten ammatinharjoittamisen tukijana. Kyselyyn vastanneet osuuskunnat tukevat jäseniään muun muassa järjestämällä keskitettyä taloushallintoa ja kirjanpitoa tai markkinoimalla jäsentensä työtä. Lisäksi osuuskunta saattaa tarjota jäsenilleen esimerkiksi työtilan tai työvälineitä.

[Perustimme osuuskunnan] laskutuskanavaksi, vertaistuen saamiseksi, omien teosten mahdollistajaksi, palkanmaksun mahdollistamiseksi.

[Perustimme osuuskunnan] helpottamaan kulttuurialalla toimivien elämää. [Osuuskunta] hoitaa rahaliikenteen ja toimii ikään kuin yritystyökaluna.

Freelance-näyttelijät tarvitsivat laskutustahon keikkatöille. Samalla katsottiin eri kulttuurialan osaajien keskittymästä olevan synergiahyötyä uusien palveluiden kehittämiseksi.

[Perustimme osuuskunnan, jotta] saisimme työskentelytilan ja näin ollen mahdollisuuden harjoittaa ammattiamme.

Osuuskunnan toiminnan keskeisenä päämääränä on edistää jäsentensä elinkeinojen harjoittamista. Osuuskunta välittää ja markkinoi jäsentensä tuotteita ja palveluita ylläpitämällä myymälää ja järjestämällä näyttelyitä.

Myös osuustoiminnalle tyypillinen yhteistyö toistui vastauksissa. Yhteistyön mahdollistaminen sekä ammatilliset ja sosiaaliset verkostot mainittiin syyksi osuuskunnan perustamisen taustalla noin neljäsosassa vastauksia.

Oli ryhmä samanmielisiä ihmisiä, jotka olivat pitkään miettineet sitä, että olisi hyvä, [jos olisi] olemassa osuuskunta, jonka kautta voisi tehdä töitä, projekteja ja keikkoja – yhteisö, jonka kautta voisi saada tukea omalle tekemiselleen. Käytännön syy oli myös se, että voi laskuttaa asiakkaita, nykyään kun monesti tilaajat mieluummin maksavat laskulla kuin palkkana.

¹⁶ Kyselyvastauksia ja haastattelusitaatteja on editoitu luettavuuden parantamiseksi sekä anonymiteetin varmistamiseksi. Joitakin kyselyvastauksia on myös lyhennetty. Poistot ja lisäykset on merkitty hakasulkeilla.

Työllistymistä harvemmin mainittu syy osuuskunnan perustamisen taustalla oli itse *kulttuurin tuottaminen*, joka mainittiin noin kolmasosassa vastauksia. Perustamisen ensisijainen motiivi se oli kuitenkin vain muuttamassa vastauksessa.

Syyt osuuskuntien perustamisen taustalla liittyvät läheisesti toisiinsa ja risteävät keskenään, vaikka painotukset vaihtelevatkin. Yleisin motiivi vaikuttaisi kyselyn perusteella olevan työllistymiseen ja oman ammatin harjoittamiseen jollakin tavalla liittyvä jäsenten palveleminen tai tukeminen. Useissa vastauksissa mainittiin myös mahdollisuus säilyttää jäsenten sosiaaliturva, erityisesti työttömyystilanteessa. Näihin kysymyksiin palataan tarkemmin alaluvussa 5.8 *Osuuskunta työnteen turvana ja yrittämisen muotona*.

Selvityksen yhteydessä tehdyissä haastatteluissa kävi myös ilmi, että osuuskunnan perustamisen taustalla on usein ollut jonkinlainen hanke, johon oltiin ryhtymässä tai jonka jatkoa yritettiin turvata osuuskunnan avulla. Hankkeiden toteuttaminen näyttäisikin muodostavan suuren osan kulttuurialan osuuskuntien toiminnasta. Hankerahoitukseen ja erilaisten ostopalvelukäytäntöjen yleistymisen on lisännyt markkinoita palveluita myyville taide- ja kulttuurialan toimijoille, joihin myös monet kulttuurialan osuuskunnat lukeutuvat. Tähän teemaan palataan lähemmin alaluvussa 5.10 *Osuuskunnat ostopalveluiden tuottajina*.

5.6 Miksi juuri osuuskunta?

Osuuskuntamuodon valitseminen ei ole mitenkään itsestään selvää kulttuurialalla. Kyselyn perusteella tämän yritysmuodon hyödyt liittyvät etenkin käytännön kysymyksiin, joissa osuuskunta erottuu edukseen erityisesti osakeyhtiömuotoiseen yritykseen verrattaessa. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi pieni alkupääoma sekä muuten alhaiset perustamiskustannukset sekä demokraattinen ja matala organisaatio. Osuuskuntamuodon eduksi tunnustettiin myös sen joustavuus ja keveys. Vastaavia perusteluja on noussut esille myös aiemmassa osuuskuntatutkimuksessa (ks. esim. Laukkanen 2000; Tainio 2009; Troberg 2000; 2005; 2009b).

Katsoimme, että osuuskunta olisi helpoin, kevin ja halvin tapa aloittaa yritystoiminta. Lisäksi se tarjosi mahdollisuuden eri alojen osajille toimia yhdessä.

Vanha työhuoneporukka oli vakiintunut yhteen ja uusia asiasta innostuneita lyöttäytyi mukaan, [...] osuuskunta tuntui tasapuoliselta ja suhteellisen riskittömältä tavalta aloittaa yhteinen yrittäminen.

Osuuskunta oli helppo ja halpa tapa perustaa yritys. Lisäksi osuuskunnan periaatteet sopivat omiin ajatuksiimme yhteisyrittäjyydestä.

Vastauksissa mainittiin melko usein myös osuuskunnan mahdollisuus toimia tavoittelematta voittoa. Tärkeänä pidettiin myös mahdollisuutta toimia taiteilijoiden kesken ilman ulkopuolista omistajaa.

Verrattuna osakeyhtiöön, toimintamme tarkoitus ei ole tuottaa voittoa jäsenille vaan mahdollistaa jäsenten työtä.

Toiminnan pääpaino on kulttuurissa, ja jäsenet eivät merkittävästi hyödy toiminnasta taloudellisesti.

Mukana oli vain taiteilijoita, tuntui hyvältä ajatukselta, ettei olisi välikäsiä.

Voiton tavoittelun teema nousi esille myös selvityksen yhteydessä tehdyissä haastatteluissa. Myös osuuskunnan omistajarakenteeseen liittyvää tasa-arvoa pidettiin tärkeänä.

Se ajattelu on [osuuskunnassa] erilaista kuin pelkästään voittoon pyrkivässä yhtiömuodossa. [...] Jos joku muu nettoisi tästä enempi kuin toinen, niin tää ois jo erilainen juttu. (H)¹⁷

Joissakin vastauksissa osuuskuntaa verrattiin osakeyhtiön lisäksi myös yhdistykseen. Oli myös osuuskuntia, joissa oli aluksi jopa harkittu yhdistyksen perustamista. Osuuskunta valittiin yhdistyksen sijaan lähinnä taloudellisista syistä eli siksi, että osuuskunnan kautta on mahdollista harjoittaa vapaammin myös liiketoimintaa. Haastatteluissa kävi ilmi, että osuuskuntaa pidettiin myös ammattimaisempana ja varmempana toiminnan muotona perinteiseen yhdistykseen verrattuna ja sen arvioitiin sitovan jäseniään tehokkaammin yhteistoimintaan. Eräs kyselyn vastaaja kuvaili osuuskuntaa jopa yhdistystoiminnan ”luontaiseksi jatkeeksi ammattimaistumisen tiellä”.

*Yhdistys koettiin liian rajoittavaksi, osakeyhtiö olisi puolestaan vaatinut enemmän osaamista ja myös aloitus-
pääomaa. Osuuskuntamuoto tuntui sopivalta välimuodolta ja myös jossain määrin joustavalta mallilta.*

Osuuskuntamuoto antaa mahdollisuuden myydä taidetta sekä harjoittaa erilaisia kaupallisia toimintoja kuten tilavuokrausta ja myyntitapahtumia, joiden avulla [...] toimintaa pystytään ylläpitämään. Pääasiallisesti [osuuskunta] toimii kuitenkin epäkaupallisin ehdoin, mutta yhdistysmuoto olisi rajoittanut toimintaa liikaa.

Yhdistys [olisi ollut] liian heppoinen muoto kun kyse [on] ammatikseen teatteria tekevästä, yritys taas liian riskialtis ja vaikea, kun kellään ei ollut mitään yrittäjätaustaa eikä osaamista.

Osuuskuntamuodon tärkeimpiä etuja kysyttäessä vastauksissa korostuivat *yhteisöllisyys, yhteisyrittäjäys ja työyhteisön* muodostuminen. Yhteistyö merkitsi jäsenille muun muassa ammatillista verkottumista muiden saman alan taiteilijoiden kanssa. Käytännössä yhteistyö saattoi tarkoittaa esimerkiksi yhteisiä hallinnollisia palveluita eli kulujen ja työmäärän jakamista (esim. kirjanpito, laskutus, palkanmaksu).

Kentän muutoksista johtuen taiteen ja kulttuurin ammattilaiset joutuvat toimimaan yhä useammin palveluntuottajina, minkä vuoksi yksittäiset taiteilijat ja taiteilijaryhmät tarvitsevat entistä enemmän erilaisia hallinnollisia palveluita. Osuuskunnasta nähtiinkin olevan palvelumyyntiin liittyviä synergia- ja mittakaavaetuja. Joissakin vastauksissa nostettiin esille myös osuuskunta yhteisenä ”brändinä”. Yleisesti osuuskunnan ajateltiin kyselyn ja haastatteluiden perusteella helpottavan yksittäisen jäsenen työntekoa monilla eri tavoilla. Myös osuuskunnan kautta tehdyn tasa-arvoisen, avoimen ja verrattain itsenäisen työntöön mielekkyys nousi esiin vastauksissa.

17 Haastattelusitaatit on erotettu kyselyvastauksista ”H”-merkinnällä. Haastatteluita ei ole eroteltu tässä toisistaan.

5.7 Osuuskunnan tehtävät

Vaikka osuuskunta on yritys, on sillä tyypillisesti myös muita kuin taloudellisia tehtäviä. Osuuskunnan ja osakeyhtiön väliseksi merkittävimmäksi eroksi mainitaankin usein se, että siinä missä osakeyhtiö tähtää yleensä ensisijaisesti taloudellisiin tuottoihin eli osakkeen arvonnousuun, toteuttaa tyypillinen osuuskunta usein myös *muita* päämääriä (ks. myös Osuuskuntalaki 14.6.2013/422, 5 §). Kysyimmekin vastaajilta, mitkä olivat kunkin osuuskunnan päätehtävät. He saivat valita kolme alla olevasta seitsemästä vaihtoehdosta tai määritellä osuuskunnan tehtävän itse (taulukko 6).

Taulukko 6. Osuuskuntien pääasialliset tehtävät

Osuuskuntanne toteuttaa pääasiassa seuraavia tehtäviä (voitte valita enintään kolme vaihtoehtoa):	%	N
tarjoaa jäsenille erilaisia palveluita (esim. hallinnolliset palvelut, työtila jne.)	57,4	27
osallistuu kulttuurielämään ja kehittää sitä myös ulkopuolisten eduksi	46,8	22
tuottaa oman alamme kulttuuripalveluja	46,8	22
tarjoaa jäsenille verkostoja ja yhteistyömahdollisuuksia	40,4	19
turvaa jäsenten ansiota	36,2	17
auttaa jäseniä kehittymään ammatillisesti	21,3	10
tarjoaa jäsenille mielekkään työympäristön ja työyhteisön	19,1	9
osuuskunnalla on muita tehtäviä	4,3	2

Yli puolet osuuskunnista toteutti klassista osuuskunnan tehtävää *tarjoamalla jäsenille erilaisia palveluita*. Yleensä nämä palvelut tukevat taide- ja kulttuurialalla jäsenten työllistymistä ja ammatinharjoittamista, kuten edellä on jo todettu. Vain 17 osuuskuntaa nimesi *jäsentensä ansion turvaamisen* yhdeksi osuuskunnan päätehtävistä. *Kulttuurielämään osallistuminen* ja sen kehittäminen valittiin yhdeksi toiminnan päätehtäväksi miltei puolessa vastauksista, samoin *oman alan kulttuuripalveluiden tuottaminen*.

Osuuskunnat tarjoavat jäsenilleen varsin monenlaisia palveluita. Valtaosa (80,9 %) kyselyyn vastanneista osuuskunnista tarjosi jäsenilleen *hallinnollisia palveluita* (kirjanpito, laskutus). *Myyntipalveluita* (markkinointi, työnvälitys), *aineellisia hyötyjä* (työtilat, työvälineet) ja *neuvontaa* tarjosi noin puolet vastaajista kutakin. Muita osuuskuntien tarjoamia palveluita olivat muun muassa *koulutukset*, *residenssit*, *julkaisupalvelut*, *näyttelytoiminta* sekä *vapaa-ajan toiminta*.

Palveluiden lisäksi osuuskunnan jäsenet voivat hyötyä osuuskunnasta myös muuten (taulukko 7). Tällainen laajasti ymmärretty *jäsenetu* voi olla luonteeltaan taloudellista tai ei-taloudellista. Kysyimmekin osuuskunnilta myös sitä, millaista *hyötyä* osuuskunnasta oli jäsenilleen. Jäsenten saamissa hyödyissä painottui erityisesti osuuskunnan sosiaalinen merkitys.

Taulukko 7. Osuuskunnan tarjoamat hyödyt jäsenille

Miten osuuskuntanne jäsenet hyöttyvät jäsenyydestä? (voitte valita useamman vaihtoehdon)	%	N
sosiaalisina hyötyinä (esim. verkostot, osallisuuden tunne)	80,9	38
muina taloudellisina etuina (esim. hintaedeut, kustannusten jakaminen, yhteinen kirjanpito)	66,0	31
työllistymisenä	61,7	29
ei-taloudellisina hyötyinä (esim. työkokemus, ammatillinen virike)	59,6	28
rahallisina palkkioina	31,9	15
muuten, miten?	21,3	10

Sosiaalisten hyötyjen voi toki ajatella liittyvän kaikkeen ihmisten väliseen yhteistoimintaan, mutta on hyvä huomata, että yhteisöllisyys ja yhteistyö korostuivat myös kyselyn muiden kohtien avoimissa vastauksissa. Vaikka *työllistyminen* mainitaan varsin usein, ovat *rahalliset palkkiot* sitä selvästi vähemmän tärkeitä. Myös *ei-taloudelliset hyödyt* on lähes yhtä suosittu vastaus kuin työllistyminen. Nämä vastaukset kertovat osuuskuntien hybridimäisyydestä: hyötyjä ei voi luokitella pelkästään taloudellisiksi tai ei-taloudellisiksi, vaan ne yhdistyvät toisiinsa eri tasoilla.

5.8 Osuuskunta työnteen turvana ja yrittämisen muotona

Työllistämisen keskeisyydestä huolimatta osuuskunta on kulttuurialalla vain harvoin jäsentensä päätoiminen työpaikka ja pääasiallinen tulonlähde. Kysimme käyvätkö osuuskunnan jäsenet osuuskunnan ulkopuolella muissa ansiotyöissä. Vain kaksi vastaajaa ilmoitti, ettei yksikään osuuskunnan jäsenistä käy muualla ansiotyöissä. Usein jäsenet työskentelevät joko osuuskunnan lisäksi jossain muualla tai heidän varsinainen työpaikkansa on täysin osuuskunnan ulkopuolella (kuvio 2).

Kuvio 2. Jäsenten työskentely osuuskunnan ulkopuolella

Käyvätkö osuuskuntanne jäsenet osuuskunnan ulkopuolella muissa ansiotyöissä?	%	N
kyllä, kaikki	27,7	13
kyllä, yli puolet	36,2	17
kyllä, noin puolet	19,1	9
kyllä, alle puolet	6,4	3
eivät käy	4,3	2
en osaa sanoa	6,4	3

Usein osuuskunta tarjoaa jäsenilleen kuitenkin ainakin jonkin verran työtä. Helppo ja riskitön työllistyminen toistuikin vastauksissa yhtenä osuuskunnan tärkeimmistä ominaisuuksista. Noin joka kolmannessa vastauksessa yhtenä yhteisyrityksyyden valintaperusteena mainittiin jäsenten työttömyysturvan säilyminen epävarmassa työtilanteessa.¹⁸ Tämä on taide- ja kulttuurialan ammattilaisille tärkeitä, sillä oman alan työt ovat usein

¹⁸ Mikäli yrityksessä on vähintään seitsemän jäsentä, yrityksen omistajat voidaan katsoa työntekijöiksi eikä yrittäjiksi. Osuuskunnan kautta vain osittain työskentelevät jäsenet voivat siten säilyttää oikeutensa esimerkiksi työttömyysturvaan. Tulkinta ei ole kuitenkaan aina näin yksinkertainen. (Ks. esim. Koskinen 2013 ja Työ- ja elinkeinoministeriön ohje työttömyysturvan työvoimapoliittisista edellytyksistä.)

kausi- tai projektiluonteisia, ja töitä saatetaan tehdä yhtä aikaa monelle eri työnantajalle (ks. esim. Rensujeff 2014). Varsinaista yrittäjän riskiä monet eivät tällaisessa tilanteessa halua ottaa. Toisaalta osuuskunnasta etsittiin usein myös uudenlaista vaihtoehtoa työskennellä omalla alalla.

[Osuuskunta] sopii kaltaiseemme toimintaan, joka ei ole säännöllistä vaan enemmänkin periodiluontoista.

Tärkeimpiä perusteita lienee turvallisuus taloudellisesti epävarmoissa työskentelyolosuhteissa eli mahdollisuus työskennellä työsuhteessa ja olla sitten tarvittaessa myös työtön.

Viime vuonna tuli yksi uusi [jäsen] työelämän oravanpyörästä, projektitöistä halusi jollain tavalla eroon, ja halusi tulla sitten tekemään oman alan töitä vähän eri kulmalta. (H)

Osuuskuntien kautta työskentelevien jäsenten asema on työlainsäädännön näkökulmasta ollut jo pitkään epämääräinen. Vastaajat nostivatkin aiheen toistuvasti esille. Vastaajien mukaan jäsenet joutuvat toimimaan harmaalla alueella, jolta puuttuvat yhteiset pelisäännöt, mikä puolestaan aiheuttaa osuuskunnille epävarmuutta ja hankalia tilanteita. Joidenkin vastaajien mielestä työlainsäädäntö ei vastaa nykyistä työelämää sekä siihen liittyvää epävarmuutta ja katkonaisuutta.

Työlainsäädäntö pitäisi uudistaa niin, että työn tekemisen uudet muodot tunnustettaisiin ja otettaisiin paremmin huomioon.

Vastauksissa korostui yleinen epätietoisuutta ja jopa avointa epäilyä työvoimaviranomaisten toimintaa sekä työ- ja elinkeinoministeriön antamien ohjeistusten tavoitteita ja vaikutuksia kohtaan. Työvoimaviranomaisiin ja uusimpiin työvoimapolitiittisiin ohjeistuksiin¹⁹ kohdistui paikoin myös varsin voimakasta kritiikkiä. Niiden katsottiin vain sekoittaneen jo valmiiksi hankalaa tilannetta. Työttömyysturvaan liittyvä yleinen epävarmuus olikin aiheuttanut osuuskunnissa huolta työttömyysturva-asioissa. Kuten jälkimmäisestä lainauksesta käy ilmi, työttömyysturvan tulkintaan liittyviä ongelmia oli ilmennyt myös työttömyyskassan kanssa.

Meillä ei ole ollut työosuuskuntana TE-toimistojen kanssa mitään ongelmia jäsenten työttömyysturvaa koskevien päätösten suhteen, mutta selittäminen on ollut työlästä tämän kovin harkinnanvaraisen TEM-viranomaisohjeen sekä nk. laskutusyhtiöiden vuoksi.

[K]äyn parasta aikaa ensimmäistä kertaa erään työntekijämme puolesta keskustelua työttömyyskassansa kanssa. On hämmentävää, että työnantaja joutuu puolustamaan työntekijänsä asemaa tämän etuja ajavalle liitolle. Kyse ei ole TE-toimiston tulkinnasta, vaan liiton kassa katsoo, ettei osuuskunnassa tehty työ kerrytä työssäoloa. Asia on vielä ratkeamatta. Meille tilanne on lähes absurdi. Kysyimmekin, kuinka esimerkiksi tulkittaisiin ko. kassan jäsenen työssäoloehdon karttumista, jos tämä olisi työsuhteessa esim. luovan talouden osakeyhtiöön tai olisi töissä Prisman (osuuskunta) kassaneitinä osa-aikatöissä. Taustalla näen asenneongelman, että pätkätyöläisyyttä ei tunnusteta toimintaympäristön muutoksena – sehän luo melkoisia paineita liitoille ja kassoille monella tapaa. Ei nähdä, että pätkätyöläisyys, joka on luovan talouden yksi tyypillisiä piirteitä, voi olla mahdollisuus, uhkan sijaan.

19 Ks. viimeisin ohje Työ- ja elinkeinoministeriön ohje työttömyysturvan työvoimapolitiittisista edellytyksistä (julkaistu 30.12.2013).

Taide- ja kulttuurialan osuuskunta toimii siis tyypillisesti jäsenilleen itsenäisen yrittäjyyden tai freelancerina työskentelemisen vaihtoehtona. Yrittäjyyteen suhtauduttiin vastauksissa kahtalaisesti. Usein osuuskunnan ja yhteisyrittäjyyden nähtiin vapauttavan jäsenet yrittäjän vastuusta, mutta joissakin vastauksissa sen nähtiin myös kannustavan taiteilijoita yrittäjyyteen. Osuuskuntayrittämisen positiivisena puolena nähtiin erityisesti *yhteistoiminnallisuus*:

Yhteisöllisyys synnyttää talkoohenkeä, ns. yrittäjävastuu on kaikilla eikä vain muutamalla.

Osuuskuntayrittäjyys liitettiin yhteisöllisyyden lisäksi myös vapauteen. Eräs haastateltava korosti yrittämisen vapauden yhdistyvän osuuskunnassa yhteisön tukeen ja edistävän näin luovaa työtä. Yrittäjyyttä pidettiin siis myös mahdollisuutena.

[Tämän] firman ideologinen pohja on semmoinen, minkä kaikki jakaa aivan selkeästi, että se tietynlainen työn vapaus on kaikille tosi tärkeitä [...] että kyllä kaikki varmaan identifioituu yrittäjiksi. (H)

Päällimmäiseksi vastauksissa kuitenkin nousi osuuskunnan rooli jäsenen puskurina epävarmoja työmarkkinoita vastaan. Eräs vastaaja kuvasi osuuskunnan jäsenyyden ja työnteon suhteen erilaisia tasoja varsin kattavasti:

1) Eniten työskenteleville tärkein etu on mahdollisuus työskennellä omalla alallaan ilman yrityksen pyörittämisestä syntyvää ajankulua ja vaivannäköä, eli mahdollisuus keskittyä ydinosaamiseensa.

2) Muualla työssä oleville ja eläkeläisille osuuskunta tarjoaa mahdollisuuden sivuansioihin ketterästi, mikä myös saattaa turvata osa-aikaista työllistymistä, jos kokoaikatyö päättyy.

3) Pääasiassa työttömille osuuskunta tarjoaa mahdollisuuden ansioihin ja työnteoon työttömyyskorvauksen ohelle, mikä saattaa turvata tulevaa työllistymistä.

4) Useat ovat liittyneet osuuskuntaan jäädessään työttömiksi, mutta saaneetkin työtä, jolloin jäsenyys osuuskunnassa on jäänyt passiiviseksi. Heille osuuskunta on kuitenkin turvaverkko työttömyyden varalta, eivätkä nämä henkilöt halua luopua jäsenyydestään.

On myös mahdollista, etteivät jäsenet pyri lainkaan työllistymään osuuskunnan kautta, jolloin osuuskunnassa toimiminen nähdään jonain muuna kuin elinkeinona. Tällöin osuuskuntamuodolla saatetaan pyrkiä mahdollistamaan jäsenille mielekkäitä toimintamahdollisuuksia kulttuurin kentällä tai mahdollisesti jopa tukemaan omaa kenttää jäsenistöä laajemmin.

5.9 Yritys vai yleishyödyllinen yhteisö?

Osuuskunta voidaan sijoittaa joko yksityiselle tai kolmannelle sektorille riippuen kyseisten sektorien määritelmistä sekä osuuskunnan toiminnan luonteesta ja painotuksista. Liiketoiminnallisin periaattein toimivat osuuskunnat rajautuvat tyypillisesti kolmannen sektorin ulkopuolelle, kun taas voittoa tavoittelemattomat ja

yhteisöön palvelevat osuuskunnat sisällytetään yleensä kolmanteen sektoriin (Helander 1998, 56–57). Ulkopuolisten näkemys ei kuitenkaan aina vastaa sitä kuvaa, joka jäsenillä on omasta osuuskunnastaan. Lisäksi eri osuuskunnissa saattaa olla hyvin erilaisia käsityksiä osuuskuntansa asemasta ja roolista yhteiskunnassa.

Kun osuuskunnan omaa näkemystä toiminnan sijoittumisesta yrityssectorille tai kolmannelle sektorille tiedusteltiin, pelkästään kolmannen sektorin toimijaksi itsensä määritteli vain kolme osuuskuntaa (kuvio 3). Kahdeksantoista vastaajaa katsoi osuuskuntansa vastaavan liiketoimintaa harjoittavaa yritystä. Melko tarkalleen puolet vastaajista piti kuitenkin osuuskuntaansa samanaikaisesti sekä yrityksenä että yleishyödyllisenä toimijana. Vastaukset kuvastavat osuuskuntien sijoittumista liiketaloudellisen periaatteiden nojalla toimivan yrityssectorin sekä yleishyödyllisen kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan väliin.

Kuvio 3. Yritys vai yleishyödyllinen?

Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten osuuskuntanne toimintaa?	%	N
liiketoimintaa harjoittava yritys	38,3	18
kolmannen sektorin toimija, jolla on yleishyödyllinen tarkoitus	6,4	3
sekä yritys että yleishyödyllinen toimija	48,9	23
jokin muu, mikä?	6,4	3

Kuvaa osuuskunnista yksityisen ja kolmannen sektorin rajapinnalla voidaan tarkentaa selvittämällä osuuskunnan tarkoitus suhteessa taloudellisen voiton tavoitteluun. Kyselyssä kysyimmekin: *Onko osuuskuntanne tarkoitus tuottaa voittoa?*²⁰ Vajaa neljännes osuuskunnista vastasi myöntävästi tähän kysymykseen. Kieltävästi vastasi puolestaan noin kaksi kolmasosaa vastaajista. Neljä vastaajaa ei osannut vastata kysymykseen.

Voiton tavoittelu on kuitenkin ongelmallinen kriteeri, sillä yleishyödyllisetkin toimijat voivat harjoittaa rajoitetusti elinkeinotoimintaa ansiotarkoituksessa.²¹ Siksi kysyimme edelleen, miten osuuskunnalle kertynyt ylijäämä jaetaan. Vain neljä vastaajaa ilmoitti, että mahdollinen kertyvä ylijäämä *jaetaan jäsenille* (kuvio 4). Miltei puolet osuuskunnista kertoi käyttävänsä ylijäämän *osuuskunnan toiminnan kehittämiseen* ja kahdeksan vastaajaa ilmoitti, että ylijäämä käytetään *muuhun tarkoitukseen*. Huomattava osa vastaajista kertoi, ettei osuuskunnalle ole ylipäätään kertynyt ylijäämää.

Kuvio 4. Ylijäämän käyttäminen

Miten mahdollinen ylijäämä käytetään?	%	N
ylijäämä jaetaan jäsenille	8,7	4
ylijäämä käytetään osuuskunnan toiminnan kehittämiseen	45,7	21
ylijäämä käytetään muuhun tarkoitukseen, mihin?	17,4	8
osuuskunnalle ei kerry ylijäämää, emmekä ole päättäneet asiasta	28,3	13

²⁰ Kysymyksessä lisäys: "Huom. Osuuskunnan tarkoitus määritellään osuuskunnan säännöissä".

²¹ Verohallituksen linjausten perusteella on mahdollista, ettei laajakaan elinkeinotoiminta välttämättä johda yhteisön yleishyödyllisyysstatuksen menettämiseen, mikäli toiminta liittyy kiinteästi sen yleishyödyllisen toiminnan toteuttamiseen (Heikkinen 2010, 105–106).

Haastatteluissa osuuskuntien jäsenet kommentoivat kysymystä voitosta ja sen jakamisesta pääosin toteamalla, ettei ylijäämää ollut (ainakaan vielä) kertynyt osuuskunnalle siinä määrin, että ylijäämän käyttöä olisi tarvinnut sen kummemmin miettiä. Tyypillisesti osuuskunnat käyttävät kertymän arkisiin hankintoihin. ”Jos siitä nyt pieni voitto jää, niin se käytetään sitten yhteisiin hankintoihin tai tämmösiin”, eräs haastateltava totesi. Tilipussin kasvattaminen ei siis ainakaan näissä osuuskunnissa vaikuttanut mitenkään olennaiselta toiminnan motiivilta. Tämä pätee tosin usein myös muihin taide- ja kulttuurialalla toimiviin yrityksiin (ks. esim. Rensujeff 2014, 59). Voidaan myös ajatella, että osuuskunnat näyttäytyvät näin tarkasteltuna sittenkin ennemmin kolmannen sektorin toimijoina kuin tulokselliseen liiketoimintaan tähtäävinä yrityksinä.

Osuuskunnat ovat lisäksi keskenään hyvin erilaisia. Esille tuotujen erojen lisäksi osuuskuntien arvioimista hankaloittaa myös se, että osuuskuntamuoto tunnetaan vielä varsin huonosti. Epätietoisuus aiheuttaa vastaajien mukaan monenlaisia väärinkäsityksiä. Tämä nostettiin jopa yhdeksi osuuskuntamuodon yleiseksi ongelmaksi.

Muut ihmiset tuntevat osuuskuntatoimintaa todella heikosti, ja usein kuvitellaan, että osuuskunta on yhdistys, ei yritys. Jopa kaupallisen alan toimijat ja yrittäjyyden kanssa tekemisissä olevat tahot tietävät osuuskunnista yritysmuotona todella vähän.

Sijoittuminen tavanomaisen yritystoiminnan ja yhdistystoiminnan väliin oli aiheuttanut ongelmia esimerkiksi rahoitusta hankkiessa. Jos osuuskuntaa pidetään yksiselitteisesti yrityksenä, sen on vaikea saada yleishyödyllisille toimijoille tarkoitettuja avustuksia. Jos sitä taas pidetään osana kansalaisyhteiskuntaa, se jää yritystukien ulkopuolelle. Tällöin osuuskunta saattaa jäädä kokonaan ilman ulkopuolista tukea.

[N]yt kun mä [edellä] riemuitsin tuosta moniäänisyydestä ja määrittelemättömyydestä, [niin] se on sillä tavalla kaksiteräinen miekka, että erityisesti rahoituksen suhteen meillä on ollut selkeä ongelma koko osuuskunnan historian ajan siinä, että kun me ei mennä kauhean kevyesti mihinkään lokeroon, niin meidän on ollut aika ajoitin hankalaa saada pysyvämpiä rahoituksia toiminnallemme. (H)

Kahden sektorin väliin tippuminen voi kuitenkin myös avata mahdollisuuden olla osa molempia. Apurahojen ja/tai yritystukien saaminen vaikuttaisi kyselyn ja haastatteluiden perusteella olevan pitkälti kiinni osuuskunnan edustajien kekseliäisyydestä määritellä identiteettinsä ja mahdollinen kaksoisroolinsa, eli taidosta hakea tukea eri lähteistä. Jotkut osuuskunnat olivatkin onnistuneet hankkimaan sekä yleishyödyllisille toimijoille tarkoitettuja avustuksia että yritystukea. Aineistossa oli myös sellaisia osuuskuntia, joiden profiili oli alusta asti ollut selkeästi yleishyödyllinen, eikä ongelmia esimerkiksi apurahatahojen kanssa ollut ilmennyt.

Osuuskunnissa toivottiin yleisesti enemmän julkista tukea. Samalla ulkopuolisen avun varassa toimiminen nähtiin myös pienenä uhkana, sillä julkisesta tuesta ei haluttu olla täysin riippuvaisia. Eräs haastateltava toi myös esille, että apurahojen myöntäjätahot odottavat nykyään yhä suurempaa omarahoitusosuutta, mikä tarkoitti sitä, että osuuskunnan oli täytynyt keksiä omia tulonlähteitä. Kuten kulttuurisektorilla yleensä, omien tulojen keräämistä pidettiin kuitenkin melko haasteellisena.

[K]auhean merkittäviä täysin itse kerättyjä [tuloja] on vaikea muodostaa. Meillä on niitä monenlaisia, esitysten lipputuloista koulutusmaksuihin ja jäsenmaksuihin ja kahvilatoimintaan ja muuhun tämmöiseen. Mutta jotta tätä voisi pikkuisen laajemmassa mittakaavassa tätä osuuskunnan toimintaa kehittää, niin se on yksittäisten projektivastusten varassa. (H)

5.10 Osuuskunnat ostopalveluiden tuottajina

Ostopalvelumallin yleistyminen valtion ja kuntien toiminnassa on selvityksemme perusteella usein vaikuttanut taide- ja kulttuurialan osuuskuntien syntymiseen ja kehitykseen. *Ostopalvelulla* tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi kunta tilaa palvelun oman organisaationsa ulkopuolelta sen sijaan että tuottaisi sen itse. Julkinen sektori on kyselyn perusteella merkittävä taide- ja kulttuurialan osuuskuntien asiakas. Jopa 60 prosenttia kyselyyn vastanneista osuuskunnista nimesi kunnan yhdeksi asiakkaakseen.

Useimmilla haastattelemistamme osuuskunnista oli jonkinlainen palveluntuottajasuhde yhteen tai useampaan kuntaan, jolle/joille ne tuottivat pysyviä, yksittäisiä tai projektiluonteisia palveluita. Osuuskuntien tuottamat palvelut liittyivät usein opetukseen tai hyvinvointiin esimerkiksi kerhotoiminnan, työpajojen ja kurssien tai hoiva- ja vanhusektorin palveluiden muodossa. Haastateltavat korostivat, että osuuskunta on yksittäisiä freelancereita järjestäytyneempi toimija, jonka on helpompi myydä palveluitaan ja laskuttaa niistä kollektiivisesti. Osuuskunta pitää siis huolta palkan tai palkkioiden maksamisesta jäsenilleen tai työntekijöilleen.

Ostopalveluiden tuottaminen sijoittaa osuuskunnat kiinnostavalla tavalla yritystoiminnan ja yleishyödyllisen toiminnan välimaastoon, sillä erityisesti ostopalvelutilanteissa osuuskunnat rinnastuivat usein kolmannen sektorin toimijoihin. Joissakin haastatteluissa jopa todettiin, että julkinen sektori osuuskunnan tukijana ja palveluiden tilaajana tyypillisesti määrittelee palveluntuottajat yritysten sijaan kolmannen sektorin toimijoiksi. Tällä on myös vaikutusta siihen, miten osuuskunnat itse näkevät oman asemansa ja roolinsa.

Sitten toi kolmas sektori -asia. Määritelläänkö me itse erityisesti itseämme kolmannen sektorin toimijaksi. Se tulee tuolta kaupungin taholta, jolloin ne jotka määrittelee nää niinkun rahoituksen suhteen, [määrittelevät myös] meidät kolmannen sektorin toimijaksi, jonka olemassaolon kokevat tärkeäksi ja jota haluavat sen takia vuotuisesti tukea. (H)

Osuuskuntaa ei kuitenkaan aina nähty sopivana palveluntuottajana, vaan joissain kunnissa palvelut olisi toisinaan mieluummin ostettu perinteisiltä kolmannen sektorin toimijoilta, kuten yhdistyksiltä. Suhtautuminen osuuskuntiin palveluntuottajana oli haastatteluiden perusteella kuitenkin muuttunut positiivisemmaksi eikä varsinaisia asenteellisia ongelmia ollut enää havaittavissa. Yhteistyön edellytykset olivat keskinäisen ymmärryksen lisääntymisen seurauksena muutenkin parantuneet.

Kyllä se nyt toimii paremmin. Aluksihan se tietysti näyttäytyi heille kalliina, kun siinä tulee [...] kaikki mahdolliset laskutukset päälle ja arvonlisävero ja niin edespäin. [...] Alkuvaiheessa se oli vähän semmoista, myytiin ehkä itsemme vähän liian halvalla. (H)

Kulttuurialan osuuskuntien nähtiin palveluntuottajina vastaavan nykyaikaisen projekti- ja hanketoiminnan vaatimukseen, jotka ovat muuttaneet koko kolmannen sektorin luonnetta. Myös taiteelle ja kulttuurille suunnattu julkinen rahoitus kohdistuu yhä enemmän lyhytkestoisiin ja ennalta määritettyihin toimintoihin rajattuihin hankkeisiin, kun taas yleisluontoisten toiminta-avustusten saaminen on entistä vaikeampaa. Kuten eräs haastateltava asian ilmaisi:

Aina löytyy rahaa jonkun asian kehittämiseen hankkeen kautta. [...] Se perustoiminta kaikilla toimialoilla pienenee. (H)

5.11 Osuuskuntien toimintaedellytykset ja haasteet

Selvitystä tehdessä kävi ilmi, että aloittelevat osuuskunnat kaipaavat usein apua toimintansa käynnistämiseen ja vakiinnuttamiseen. Vain hieman yli puolet kyselyn vastaajista katsoi saaneensa tarpeeksi tukea ja neuvoja. Neuvontaa kaivattiinkin lisää. Vastauksissa nostettiin esille esimerkiksi osuuskuntalain uudistus, josta toivottiin erilaisille osuuskunnille kohdennettua tiedottamista. Kyselyn aikaan vain alle puolet kyselyn vastaajista oli tutustunut vuoden 2014 alusta voimaan tulleeseen osuuskuntalakiin.²²

Sekä kyselyssä että haastatteluissa mainittiin toistuvasti paikallisten yritysneuvojien sekä esimerkiksi työvoima- ja veroviranomaisten tietämättömyys osuustoiminnasta. Haastateltavien mukaan osuustoimintaa ei juuri tuoda esille yritysneuvonnassa, ja luotettavaa tietoa on vaikea löytää. Erityisiä ongelmia aiheuttivat jo edellä mainitut työttömyysturvaa koskevat epäselvyydet. Osuuskunnat kaipasivatkin enemmän yleistä keskustelua osuustoiminnasta sen tunnettavuuden lisäämiseksi.

Lisäksi vastauksissa korostui tarve saada neuvoja osuuskunnan johtamiseen ja hallintoon liittyviin käytännön kysymyksiin koskien esimerkiksi taloudenpitoa, lakiasioita, kirjanpitoa ja verotusta. Pienillä osuuskunnilla on harvoin rahaa asiantuntijapalveluiden ostamiseen, ja myös kirjanpitäjien ja tilintarkastajien osaaminen osuuskuntia koskevissa kysymyksissä on haastateltavien mukaan yleisesti ottaen heikkoa. Osuustoimintaneuvojat *Tampereen seudun osuustoimintakeskuksessa* ja *Turun yrityspalvelupiste Potkurissa* saivat puolestaan vastaajilta erityistä kiitosta. Tampereen seudun osuustoimintakeskuksen neuvontapalvelun nykyinen rajaaminen vain uusille osuuskunnille nähtiin kuitenkin harmillisena.²³

Kyselyn ja haastatteluiden perusteella osuuskunnassa toimiminen koettiin yleisesti ottaen myönteisenä, mutta toimintamuodossa havaittiin myös joitain puutteita. Näitä olivat esimerkiksi päätöksenteon kanssa ilmenneet ongelmat, joihin sisältyvät muun muassa epämääräiset ja hitaasti toimivat hallinnolliset rakenteet. Hallintoa pidettiin toisinaan kohtuuttoman suurena toiminnan volyyymiin nähden. Lisäksi suuri jäsenmäärä saattaa tuottaa hajanaisuutta ja tehottomuutta.

Kun jäseniä on paljon, on kokousten järjestäminen haastavaa. Välillä tuntuu myös [siltä], että tarvittaisiin selkeämpää työnjakoa ja johtamista ainaisen demokratian tilalle.

Aina meille itsellemme ei ole selvää, mikä asia on kenenkin päätätävällässä.

Juuri töiden ja vastuiden jakaminen tasaisesti oli aiheuttanut osuuskunnille ongelmia. Jäsenten osallistuminen ja päätösvalta eivät aina olleet oikeassa suhteessa toisiinsa, ja perustoiminnan ylläpitäminen oli käynyt toisille jäsenille liian raskaaksi. Noin puolet vastanneista nosti yhteistyön ongelmat jollain tavalla esiin. Demokratia, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen ovat kyselyn perusteella osuuskunnille tärkeitä asioita, mutta käytännössä ne tuottavat myös haasteita, jotka osuuskunnan täytyy jotenkin ratkaista.

22 Kysely toteutettiin helmi-maaliskuussa 2014.

23 Tampereen seudun osuustoimintakeskuksella on ollut vuosina 2009–2013 käynnissä *Yhdessä yrittämään!* -hanke, jonka myötä keskus on tarjonnut ilmaisia neuvontapalveluita osuuskunnille. Hankkeen päätyttyä ilmaiset palvelut on rajoitettu vain uusille osuuskunnille (ks. Tampereen osuustoimintakeskuksen tiedote).

Pidemmän päälle en koe toimivaksi, ellei jo alkuvaiheessa ole yhteisiä suunnitelmia, tavoitteita ja toimeen tarttumista tasapuolisesti.

Tulevaisuutta varjostavana uhkana nähtiin useimmiten Suomen taloudellisen tilanteen heikentyminen. Palveluiden tuotantoon nojaavien osuuskuntien menestymisen edellytys on tietenkin se, että ne onnistuvat löytämään maksavia asiakkaita. Viimeaikaiseen talouskehitykseen liittyvät ongelmat korostuivat erityisesti niissä osuuskunnissa, jotka tuottavat palveluita julkiselle sektorille, mutta taantuma mainittiin myös yrityksille tuotteitaan myyvissä osuuskunnissa.

5.12 Osuuskuntien tulevaisuus

Lähes kaikki vastaajat pitivät osuuskuntaa jollain tapaa sopivana toimintamuotona omalla alallaan taide- ja kulttuurikentällä. Kutakuinkin jokainen oli myös valmis suosittelemaan osuuskuntaa muille oman alan toimijoille. Osuuskunnan katsottiin soveltuvan etenkin kulttuurialalle tyypilliseen projektiluontoiseen työhön sekä itsensä työllistämiseen. Työttömyysturva-asioiden lisäksi vastauksissa korostuivat osuuskunnan yksittäiselle jäsenelle tarjoama tuki sekä mahdollisuus verkostoitua oman alan toimijoiden kanssa. Yhteisyrityksen tarjoaman tuen merkitys korostui myös haastatteluissa.

Että on sellainen tukiverkko, kyllä se varmaan on yksi syy siihen, miksi osuuskuntia on niin paljon kulttuurialalla. (H)

Vastausten perusteella taide- ja kulttuurialojen osuuskuntien tulevaisuus näyttää valoisalta. Neljä viidesosaa vastaajista uskoi osuuskuntansa toiminnan jatkumiseen ja joka kolmas vastaajista piti osuuskunnan kasvua ja laajenemista ainakin mahdollisena ellei todennäköisenä. Joissakin vastauksissa osuuskunta nähtiin suorastaan optimaalisena työskentelymuotona muuttuvassa toimintaympäristössä.

Aika näyttää. [...] Tällä hetkellä tilanne on vakiintumassa eli olemme saaneet homman pyörimään monella tavalla ihan hyvin. Seuraavana haasteena olisi ryhtyä markkinoimaan ulospäin, tähän mennessä kun tilaukset on aika lailla saatu jo valmiiden kontaktien avulla. Nyt olisi mahdollisuus ryhtyä kokeilemaan, saisiko tästä oikeasti niin hyvin pyörivän jutun, että saisi elantoa ihmisille.

[Osuuskuntamme] toimintaperiaate on niin joustava, mukautuva ja kustannuksiltaan edullinen, että uskon sen tulevaisuuteen freelancereiden työllistäjänä sekä kulttuuritoiminnan ja työllistymisen mahdollistajana. [Osuuskuntamme] yksi ehdoton vahvuus on siis sen mukautuminen toiminnan laajuuden ja toimintamuotojen muuttuessa.

Näemme tulevaisuutemme erittäin valoisana. Pätkätyöläisyys, verkostoituminen ja itse luodut työympäristöt ovat muuttuvien työmarkkinoiden tunnuspiirteitä – liiketoimintamallimme vastaa näihin haasteisiin hyvin.

Yhteenveto: Taide- ja kulttuurialan osuuskuntien piirteitä

Suurin pääasiallinen toimiala oli esittävät taiteet (teatteri, sirkus ja tanssi). Myös musiikki, kuvataide ja taide-teollisuus sekä kustannusala ja kirjakauppa muodostavat omat pienemmät toimialaluokkansa. Mukana oli myös monialaisia osuuskuntia.

Monet osuuskunnista olivat aktiivisia useammalla kuin yhdellä toimialalla. Sivutoimialoissa toistuivat hyvinvointiala, koulutus ja taidekasvatus, viestintä, tapahtumatuotannot ja ohjelmapalvelut sekä musiikki ja julkaisu- ja julkaisu- ja julkaisu- ja julkaisu-

Kyselyyn vastanneissa osuuskunnissa oli yhteensä 1289 jäsentä. Pienimmässä oli kolme ja suurimmassa 225 jäsentä. Valtaosassa osuuskunnista jäsenmäärä jäi alle kahdenkymmenen.

Yli puolet vastaajista ilmoitti, että enemmän kuin puolet jäsenistä toimii osuuskunnassa aktiivisesti.

Osuuskunnan perustamisen taustalla oli useimmiten jäsenten työllistyminen ja/tai työllistymisen tukeminen, joka mainittiin noin puolessa kyselyn vastauksista. Myös mahdollisuus työttömyysturvan säilyttämiseen mainittiin usein.

Osuuskunnissa työskenteli yhteensä 655 työntekijää. Tyypillisin työsuhteen muoto oli satunnainen työskentely, jota tehtiin reilusti yli puolessa osuuskunnista. Alle kolmasosassa osuuskunnista oli kokoaikaisia työntekijöitä, joita oli keskimäärin kahdesta neljään henkilöä. Osa-aikaisia työntekijöitä oli alle puolessa osuuskunnista, mutta heitä oli keskimäärin hieman enemmän.

Joka neljännessä osuuskunnassa ei ollut lainkaan työntekijöitä. Osuuskunnan ulkopuolisia työntekijöitä oli yli puolella osuuskunnista.

Jäsenet työskentelivät usein joko osuuskunnan lisäksi jossain muualla tai heidän varsinainen työpaikkansa oli täysin osuuskunnan ulkopuolella.

Miltei kaikki osuuskunnat tuottivat jonkinlaisia palveluita.

Valtaosalla osuuskunnista oli asiakkaina yksityisiä henkilöitä ja/tai yrityksiä. Seuraavaksi eniten asiakkaita oli kolmannella sektorilla ja kunnissa. Osuuskunnan asiakkaana oli usein myös valtio, kuten jokin valtion virasto tai kulttuurilaitos.

Yli puolet osuuskunnista oli saanut taloudellista tukea avustuksina tai apurahoina. Yritystukea oli saanut viisi osuuskuntaa.

Valtaosa osuuskunnista tarjosi jäsenilleen hallinnollisia palveluita (kirjanpito, laskutus). Myyntipalveluita (markkinointi, työnvälitys), aineellisia hyötyjä (työtilat, työvälineet) ja neuvontaa tarjosi jokaista noin puolet vastaajista. Muita palveluita olivat mm. koulutukset, residenssit, julkaisupalvelut, näyttelytoiminta sekä vapaa-ajan toiminta.

Noin puolet vastaajista piti osuuskuntaansa sekä yrityksenä että yleishyödyllisenä toimijana. Kahdeksantoista vastaajaa katsoi osuuskuntansa vastaavan liiketoimintaa harjoittavaa yritystä. Vain kolmannen sektorin toimijaksi itsensä määritteli kolme osuuskuntaa.

Vajaa neljännes osuuskunnista kertoi tavoittelevansa voittoa. Lähes puolet osuuskunnista kertoi käyttävänsä ylijäämän osuuskunnan toiminnan kehittämiseen. Suuri osa vastaajista tosin kertoi, ettei osuuskunnalle ole kertynyt ylijäämää.

6 Kahdeksan osuuskuntaa taide- ja kulttuurialalla

Tässä kappaleessa esittelemme kahdeksan eri osuuskunnan toimintaa tapausesimerkkien avulla. Olemme laatineet osuuskuntakohtaiset profilit osuuskuntien edustajille tehtyjen haastatteluiden sekä kyselyaineiston ja muiden dokumenttien pohjalta. Olemme valinneet esimerkit niin, että ne edustaisivat mahdollisimman kattavasti erityyppisiä kulttuuriosuuskuntia eri puolilla Suomea. Yleisesittelyn lisäksi profileissa pohditaan esimerkkiosuuskuntien suhdetta yhteiskunnan eri sektoreihin sekä kulttuuriosuustoiminnan tulevaisuutta osuuskuntien näkökulmasta.

6.1 PUHURI toimii taiteilijoiden tekijäpankkina

Kulttuuriosuuskunta PUHURI on Oulussa vuonna 2010 perustettu monialainen osuuskunta. PUHURin toimialoihin kuuluvat visuaalinen viestintä, kuvataide sekä teatteri- ja draamailmaisuus. PUHURI tarjoaa palveluja esimerkiksi valokuvauksen, taiton, graafisen suunnittelun, lavastuksen sekä improvisaatioesitysten aloilla. PUHURin toiminnassa korostuu kulttuurin yhteisöllinen tuottaminen, ja osuuskunta tekeekin esimerkiksi lapsille ja nuorille suunnattuja yhteisöllisiä työpajoja. PUHURI järjestää myös muun muassa klubeja ja kierrätystapahtumia.

Osuuskunta syntyi kuva-artsaani Taija Jyrkkään ideasta. Jyrkäs oli ollut mukana Kajaanilaisen *Intotalon* yrittäjäkurssilla, jossa alkuperäinen ajatus osuuskunnan perustamiseksi oli syntynyt. Jyrkäs kertoo kypsyttelleensä osuuskuntaideaa vuosia, mutta osuuskunnan perustaminen onnistui vasta sopivan porukan muodostuessa. Jyrkäs pääsi kehittämään omaa tuotettaan eli taiteilijan mukana kulkevaa matkalaukkutyöpajaa *Valmistamo*-hankkeen puitteissa. Muut kuusi perustajajäsentä löytyivät saman hankkeen kautta, ja matkalaukkutyöpajat ovatkin mukana PUHURin toiminnassa edelleen. Osuuskunnan jäsenmäärä on kasvanut perustamisen jälkeen yli kolminkertaiseksi, ja osuuskunnassa oli vuoden 2013 lopussa 22 jäsentä. Uusia jäseniä ei tällä hetkellä etsitä aktiivisesti, mutta kulttuurialan toimijoiden keskuudessa osoitetaan Jyrkkään mukaan osuuskuntaa kohtaan jatkuvasti kiinnostusta.

PUHURI perustettiin taide- ja kulttuurialan osuuskunnille tyypillisesti jäsenten turvaksi epävarmoilla työmarkkinoilla. Tarkoitus oli myös tuoda alan ammattilaisia uudella tapaa esille sekä yhteistyötahojen ja asiakkaiden saataville. Jyrkäs kutsuukin PUHURia taiteilijoiden ”tekijäpankkiksi”:

Ehkä mulla oli alun perin itsellä idea sellaisesta kulttuurialan ihmisten rekisteristä, koska oli vaikea löytää semmoisia tekeviä tyyppejä. Oltais kerätty kaikki siihen samaan [tekijäpankkiin].

PUHURI tukee siis jäsentensä työskentelyä kulttuurialalla välittämällä toimeksiantoja sekä tarjoamalla jäsenilleen esimerkiksi toimisto- ja hankintapalveluita. Lisäksi PUHURilla on omaa kulttuurituotantoa. Osuuskunta edistää paikallista kulttuurielämää esimerkiksi tiedottamalla kulttuuritarjonnasta sekä järjestämällä tapahtumia. Näin osuuskunta on sekä jäsentensä ammattia tukeva että yleishyödyllinen toimija. Yleishyödyllisyyden ja yrittämisen suhde ei ole kuitenkaan yksinkertainen. Kaksinapaisuus on useiden muiden osuuskuntien tavoin aiheuttanut PUHURille erikoisia tilanteita sekä tarvetta monenlaisiin selvityksiin ja keskusteluihin esimerkiksi viranomaisten kanssa osuuskunnan ja sen eri toimintojen luonteesta.

PUHURI on koetellut taiteilijayrittäjyyden rajoja myös tuomalla uudenlaisia toimintatapoja taiteilijoiden keskuuteen. Jyrkäs kertoo, että osuuskunnan jäsenten osaamista on pyritty profiloimaan ja markkinoimaan johdonmukaisesti siten, että osuuskunnalla olisi valmiita palveluita tarjottavanaan ulkopuolisille. Vaikka yrittäjämäistä toimintatapaa ei ole aina omaksuttu sellaisenaan, löytyy nuorten taiteilijoiden keskuudesta Jyrkkään mukaan avoimuutta kokeiluille, ja profilointi on lopulta kannattanut. Osuuskuntaan liittyvätkin Jyrkkään mukaan ne taiteen ja kulttuurin tekijät, joilla on samantyyppisiä päämääriä.

Kyllä mä uskon, että sellaisia nuoria taiteilijoita on, jotka lähtevät tuotteistamaan, pitämään työpajoja ja tekemään kuvituksia, ja joustamaan siltä omalta alueeltaan. [...] Pitää olla semmoinen taiteilija, joka tähän porukkaan tulee. Eipä ne taiteilijat otakaan yhteyttä jotka ei halua.

6.2 Kiito yhdistelee kulttuuria ja hyvinvointia

Kulttuuriosuuskunta Kiito on Tampereella vuonna 2011 perustettu monialainen osuuskunta. Kiidon jäsenmäärä kaksinkertaistui ensimmäisen kahden vuoden aikana, ja jäseniä oli vuoden 2013 lopussa kolmetoista. Osuuskuntaa oli sitä perustamassa olleen Arttu Haapalaisen mukaan suunniteltu paikallisten teatterintekijöiden keskuudessa jo jonkin aikaa. Esikuvia tarjosivat teatterin alalla tuolloin jo toimineet osuuskunnat. Monissa hankkeissa työskennellyt Haapalainen oli myös havainnut, ettei Pirkanmaalla ollut vielä sellaisia yrityksiä, jotka yhdistäisivät kulttuuria ja hyvinvointialaa. Ammattitaitoiselle ryhmälle oli siis olemassa tietty ”markkinarako”. Alkususäyskin tuli lopulta eräästä hankkeesta.

Samoihin aikoihin oli sitten tulossa tässä eräs hankehaku, mihin meillä oli olemassa idea. [...] Se sitten mukavasti joudutti sitä [perustamista]. Muuten oltaisiin varmaan pidempään mietitty asioita [...] ja en tiedä oltaisiinko vieläkään saatu perustettua.

Osuuskuntaa on sittemmin kehitetty käytännön ja kokemusten kautta. Tampereen osuustoimintakeskuksesta saadulla avulla oli suuri merkitys etenkin osuuskunnan perustamisvaiheessa.

Silloin me vaivattiin sitä yhteyshenkilöä ihan mielettömän paljon, ja siitä oli ihan mieletön apu. Ei varmasti oltaisi saatu [osuuskuntaa] pystyyn, ainakaan sillä tempolla, ilman sitä kovin avuliasta henkilöä, joka siellä meidän tyhmiin kysymyksiin vastaili.

Kiidon toiminta on edelleen vasta alussa, ja esimerkiksi ulkopuolisille tarjottavien palveluiden suunnittelu on vielä kesken. Osuuskunta pyrkii kehittämään laajempia projekteja, joissa jäsenten osaamista voitaisiin yhdistellä hyödyllisellä tavalla. Osuuskunnan varapuheenjohtaja Susanna Lyly korostaa, että yhteisprojekteissa on myös se etu, että ne monipuolistavat yksittäisten jäsenten omaa työtä.

Osuuskunta tarjoaa jäsenilleen hallinnollisia palveluita, mutta Lylyn mukaan Kiito myös edistää jäsenten työllistymistä kokoamalla jäsenet yhteisöksi. Yhteistyö rakentaa jäsenille uusia kontakteja ja verkostoja. Lisäksi se tarjoaa heille yhteisen brändin. Osuuskunnan kautta on helpompaa saada omaa tekemistä ja palveluita esiin kuin yksin toimimalla.

Se että on joku porukka, josta voi kertoa olevansa. [...] Me voidaan sanoa olevamme osa tällaista yhteisöä, joka tekee tätä juttua, jolla on tietty päämäärä. [...] On helpompi markkinoida osuuskuntaa kun itseään, se itsensä markkinointi on aina haastavaa.

Kiito yhdistää kulttuurin ja viestinnän eri aloja ja ammatteja, mutta osuuskunnan toiminnassa painottuvat eniten soveltava taide ja teatteri. Kiidossa työskentelee muun muassa teatterin, näyttämöanimaation, valokuvauksen, musiikin, taideterapian, nukketeatterin, tanssin ja maalaamisen ammattilaisia sekä tutkijoita ja opettajia. Uusien jäsenten myötä on tullut myös uusia toimialoja, ja osuuskunta on perustamisen jälkeen laajentanut toimintaansa esimerkiksi joogaan ja erityishoitoihin. Lisäksi Kiito myy työhyvinvointia edistäviä työpaikkakoulutuksia sekä muun muassa graafista fasilitointia yrityksille ja erilaisia kurseja yksityishenkilöille.

Kiidon projekteja leimaa siis taiteen soveltava käyttö sekä kulttuurin ja hyvinvoinnin yhdistäminen. Varsinaisia taideprojekteja Kiidossa ei juurikaan tehdä. Noin puolet Kiidon tuottamista palveluista liittyy erilaisiin hankkeisiin. Osuuskunta toteuttaa muun muassa yhteisötaideprojekteja, joiden tarkoitus on tuoda taide lähemmäksi ihmisiä niin, että tekijän ja yleisön raja hämärtyy. Osuuskunta on ollut mukana esimerkiksi kuntien kulttuuripalveluiden saavutettavuutta edistäneessä *Kuulto*-hankkeessa, johon osuuskunta toteutti *Kolme toivomusta Akaasta* -yhteisötaideprojektin.

Meidän touhut on kulttuurin ja hyvinvointialan risteyksessä, voisi sanoa että me ollaan tehty soveltavaa taidetta, koska meillä on paljon sen alan osaajia, jotka ovat tehneet kulttuuria ja erityisesti teatteria hyvinvointi- ja hoiva-alan jutuissa.

Vaikka taiteen ja hyvinvoinnin yhdistäminen on lähtenyt jäsenten omasta mielenkiinnosta, Haapalainen näkee, että osuuskunta vastaa näin myös tietynlaiseen tarpeeseen. Muutokset peruspalvelujen tuottamisessa ovat lisänneet osuuskunnan toimintamahdollisuuksia.

Kyllä se varmasti liittyy myös siihen murrokseen, että ulkoistetaan [...] ja ostetaan sitten se juttu palveluna joltain yritykseltä. [...] Siihen kuvioon sopii varmaan hyvin sitten, että on tällaisia tahoja niin kuin me, joilta voi ostaa niitä palveluita.

Osuuskuntamuoto ei kuitenkaan ole ulkoapäin annettu, vaan haastateltavat korostavat sen merkitystä ja toimivuutta jäsenille. ”Mun mielestä se on ainakin ollut tosi hyvä muoto meille, siis minä väittäisin, että paras mahdollinen mitä on”, Haapalainen toteaa. Hän pitää Kiitoa ensisijaisesti yrityksenä, joskin tunnistaa toiminnassa myös yhdistysmäisiä piirteitä. Ne tulevat esille erityisesti siinä, kuinka muut suhtautuvat Kiitoon: vaikka se tiedetään osuuskunnaksi, puhutellaan sitä usein yhdistyksenä.

Osuuskunnan jäseniä ei Kiidossa nähdä yrittäjinä, vaan he toimivat osuuskunnassa työntekijöinä. Kiito on kasvanut tasaisesti, ja se saa jatkuvasti kiinnostuneita yhteydenottoja, vaikka osuuskunta ei etsikään aktiivisesti uusia jäseniä. Toimintaa pyritään laajentamaan nykyisten jäsenten voimin. Jäsenten lisäksi osuuskunnan projekteissa työskentelee satunnaisesti joitakin ulkopuolisia työntekijöitä.

Osuuskunnan kasvu vaatisi Haapalaisen ja Lylyn mukaan tehokkaampia myynti- ja markkinointitoimenpiteitä sekä ehkä myös osuuskunnan palveluita aktiivisesti myyvän työntekijän. Toimintaa pitäisi myös kyetä tuoteistamaan paremmin, koska Haapalaisen mukaan ”se on kuitenkin oman alan vaikein juttu aina selittää mitä vaikka minä teen työkseni”.

Kiidon laajenemista ovat hidastaneet myös jäsenten kiire ja muut työt osuuskunnan ulkopuolella. Joillekin jäsenille Kiito on työpaikka, mutta toisille se on enemmän sivutyö, eli jotain ylimääräistä kaiken muun lisäksi. Haapalainen ja Lyly kuitenkin vakuuttavat, että he ovat erittäin tyytyväisiä osuuskuntaansa. Tulevaisuus näyttää valoisalta, vaikka tehtävää riittääkin.

Haaste on ehkä se, että [miten] me saadaan tämä meidän aika iso porukka mahdollisimman hyvin palvelemaan tätä yhteistä tavoitetta, että saataisiin työtä syntyämään mahdollisimman monelle.

6.3 Uulu on etnomusikologien asiantuntijaosuuskunta

Kulttuuriosuuskunta Uulu on tamperelainen vuonna 2003 perustettu etnomusikologiaan eli kansan- ja maailmanmusiikkeihin sekä soitinrakentamiseen erikoistunut asiantuntijaosuuskunta. Uulun perustamisen taustalla oli tarve työllistää musiikkialan asiantuntijoita sekä toteuttaa yhdessä isompia hankkeita. Lisäksi perustajajäseniä yhdisti mielenkiinto musiikin kentän kehittämistä ja monipuolistamista sekä vaihtoehtoista musiikinopetusta kohtaan. Uulun puheenjohtaja Lari Aaltonen kuvailee osuuskunnan päämääriä näin:

Ajatuksena [oli] tarjota vaihtoehtoinen musiikinopetusmalli, joka ei perustu suoritus- tai tutkintokeskeisyyteen vaan [...] musikaalisuuden kehittämiseen ja siihen ajatukseen, joka tulee taas meidän tieteenalasta, että kaikki on musikaalisia omalla tavallaan.

Perustajat kaavailivat ensin yhdistyksen perustamista, mutta he päätyivät lopulta osuuskuntaan, jonka he katsoivat tarjoavan paremmat mahdollisuudet ammattimaisempaan toimintaan. Aaltosen mukaan osuuskunta antaa kuitenkin vapautta taloudellisista päämääristä, vaikka se yritys onkin.

Jäi semmoinen tietty ideologinen mahdollisuus siihen, että meidän ei tarvitse tuottaa voittoa tai että toiminta ei perustu siihen rahan tekemiseen, vaan yhdessä tekemiseen ja yhdessä konseptien luomiseen ja sitä kautta omaan työllistymiseen.

Kymmenvuotiaan Uulun jäsenmäärä on supistunut noin puoleen alkuperäisestä, ja nykyisin Uulussa on kahdeksan jäsentä. Karsintaa tehtiin, koska jäsenten elämäntilanteet olivat muuttuneet ja koska osa jäsenistä oli jättänyt opiskelupaikkakuntansa ja näin irtautunut Uulun päivittäisestä toiminnasta. Osuuskunnan toimintaa pyrittiin tällöin keskittämään aktiivisten ja sitoutuneiden jäsenten ympärille. Aaltosen mielestä Uulun ei jatkossakaan kannata pyrkiä jäsenmäärän päämäärättömään kasvamiseen.

Uulun jäsenet ovat yhtä soitinrakentajaa lukuun ottamatta taustaltaan yliopistokoulutettuja etnomusikologeja ja siten musiikin ja tanssin asiantuntijoita. Osuuskunnan kautta jäsenet pääsevät käyttämään ja kehittämään asiantuntijuuttaan ja ammattitaitoansa. Työskentelyä motivoi myös tiedon jakaminen maailman eri musiikkikulttuureista. Hallinnollisten palveluiden lisäksi Uulu tarjoaa jäsenilleen yhteisen brändin, jonka alla he

voivat tehdä työkeikkojaan. Lisäksi jäsenet hyötyvät muun muassa yhteisistä työvälineistä osuuskunnan soitinkokoelmassa, jaetuista työtiloista sekä yhteisestä musiikki- ja teoskirjastosta. Jäsenten lisäksi Uulu työllistää vuosittain jopa viittäkymmentä satunnaisesti työskentelevää muusikkoa.

Lastenkulttuuri on ollut merkittävä osa Uulun toimintaa alusta lähtien, ja musiikkiopetus on edelleen Uulun tärkein tulonlähde. Uulu järjestää koulutuspalvelunsa yhteistyössä *Maailman musiikin keskuksen* kanssa ja on tätä kautta myös opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavun piirissä. Osuuskunta on myös mukana monissa sosiaaliseen osallisuuteen ja hyvinvointialaan liittyvissä hankkeissa.

Uulu tuottaa Tampereen kaupungille kulttuuriin, koulutukseen ja hyvinvointiin liittyviä palveluita ja on mukana kehitysyhteistyöhankkeissa. Lisäksi Uulu järjestää esiintymisiä sekä jäsenilleen että ulkopuolisille muusikoille ja tuottaa erilaisia tapahtumia. Uulussa myös valmistetaan ja myydään harvinaisia perinnesoitimia sekä pidetään yllä erikoissoitinta myyvää verkkokauppaa. Osuuskunnalla on lisäksi oma levy-yhtiö ja julkaisutoimintaa.

Monien muiden kulttuurialan osuuskuntien tavoin Uulu määrittelee itsensä sekä yritykseksi että yleishyödylliseksi toimijaksi. Ostopalveluiden ja erilaisten keikkojen lisäksi osuuskunnalla on nollatuloksella toteutettavaa toimintaa, jota tehdään jäsenten mielenkiinnosta sekä pyrkimyksestä kehittää musiikin kenttää yleisesti. Uulu antaa siis Aaltosen mukaan oman panoksensa musiikkielämään ja on täten yleishyödyllinen toimija. Varsinaisten kolmannen sektorin toimijoiden kanssa se asettuu samalle viivalle myös tuottamalla julkisen sektorin tilauksesta käyttäjille maksuttomia palveluita ja tapahtumia.

Myös Uulussa on törmätty erilaisiin tulkintoihin osuuskunnan toiminnan luonteesta. Joissain yhteyksissä osuuskuntaa pidetään yrityksenä ja toisissa yhdistyksenä. ”[S]ehän riippuu ihan henkilöstä. Vieläkin moni sanoo, että Kulttuuriosuuskunta Uulu -yhdistys”, Aaltonen naurahtaa. Hänen mukaansa osuuskunnan ja yhdistyksen välillä on myös luontaista yhtäläisyyttä.

Mä ajattelen tätä firmaa [...] tämmöisenä yhdistysmäisesti toimivana yrityksenä. Tavallaan meidän sisäisessä toiminnassa on tärkeitä, että siinä ei ole kauheasti hierarkioita, että kaikki tehdään yhdessä ja suunnitellaan hankkeet yhdessä. [...] Mutta sitten toisaalta sitä yrityspuolta on pakko painottaa.

Tulevaisuuteen suhtaudutaan Uulussa luottavaisesti. Uulu pyrkii laajentamaan toimintaansa sekä musiikinopetuksen että musiikkikulttuurin piirissä. Tarkoituksena on pitkällä tähtäimellä muodostaa Uulusta maailman musiikkikulttuureihin erikoistunut avoin kulttuurikeskus.

6.4 Mekkala mahdollistaa omannäköiset projektit

Taideosuuskunta Mekkala on turkulainen vuonna 2012 aloittanut muusikoiden osuuskunta. Osuuskunnan perustajajäsenet muodostavat Quinsonitus-kamarimusiikkiyhtyeen. Mekkala perustettiin helpottamaan yhtyeen toimintaan liittyviä käytännön asioita. Vaskikvintetti Quinsonitus oli tehnyt keikkoja Turun seudulla, ja osuuskunnan kautta haluttiin selkeyttää laskutusta ja muutenkin kehittää toimintaa ammattimaisemmaksi yhtenä kokoonpanona. Suomessa on tietävästi vain muutama osuuskunnaksi järjestäytynyt yhtye.

Aluksi Mekkalan oli tarkoitus toimia pääasiassa tilausesiintyjänä, ja omat konserttituotannot nähtiin lähinnä yhtyeen käyntikorttina. Oman konseptin mukaan laadituista konserteista tuli ajan mittaan kuitenkin Mekkalan päätuote. Mekkalan erikoisuutena ovat eräät populaarimusiikin alalajit kuten kauhuelokuva- ja pelimusiikki. Osuuskunnan jäsen ja lyömäsoitinmuusikko Tomi Salo korostaa, että osuuskunnan kautta jäsenet ovat päässeet tekemään itsensä näköisiä projekteja, joita ei muuten olisi ollut mahdollista toteuttaa. Osuuskunta tarjoaa siis jäsenilleen taiteellista vapautta ja tilaa toimia.

Alakulttuurien mukana tuli myös uudenlaista yleisöä. Mekkalan yleisöprofiili on selkeä: heitä tulevat kuuntelemaan elokuvista ja peleistä kiinnostuneet nuoret kaupunkilaiset aikuiset. Osuuskunta toimii valtavirrasta sivussa alueella, jonne isommat toimijat eivät ole olleet halukkaita lähtemään. Pienelle osuuskunnalle on tarjoutunut tilaisuus tavoittaa yleisöä tekemällä sitä, mitä jäsenet itsekin haluavat tehdä.

Me mennään jossain tämmöisen klassisen musiikin ja vakavan musiikin ja sitten tämmöisen perusviihdepopin välissä. Sitä ei välttämättä kovin moni muu tee, ja [ollaan] vähän ehkä jossain siellä sivussakin.

Osuuskunnan perustajajäsen ja trumpettisti Toni Isokivi toteaa, että Quinsonitus on erikoinen vaskiyhtye myös siksi, että klassisen musiikin konserteissa käy yleensä huomattavasti iäkkäämpää yleisöä. ”Se on hyvin poikkeuksellista, että tämmöinen vaskiporukka esiintyy Hartwall Areenan pääesiintyjänä tuhansille tietokone-nörteille”, Isokivi huomauttaa. Konsertteja onkin markkinoitu esimerkiksi alakulttuurien omilla foorumeilla. Mekkala markkinoi itseään Quinsonitus-yhtyeenä, joten osuuskunta sinänsä ei juuri näy yleisölle.

Osuuskunnassa on seitsemän jäsentä, joita yhdistää päivätyö ammattimuusikkoina sekä musiikin alan opetus-tehtävissä. Haastateltavat korostavatkin osuuskunnan olevan soittajille sivutyö tai harrastus, riippuen siitä, kuinka isoista projekteista on kyse. Jotkut projektit tuottavat töitä niin paljon, että toiminta lähenee sivutyötä, kun taas vähemmällä harjoittelulla onnistuvat esiintymiset ovat ennemmin sivutuloja tuovaa harrastus-toimintaa. Harrastaminen kytkeytyy Isokiven mukaan myös oikeaan asennoitumiseen:

Siitä täytyy tulla sellainen mielikuva ihmisille, että tämä on kivaa ja hauskaa. Tämä ei saa tuntua semmoiselta, että täytyy tehdä liukuhinnahommaa hampaat irvessä. Tässä tehdään nimenomaan kivoja projekteja.

Musiikkia tehdäänkin haastateltavien mukaan sekä yleisölle että itselle. Muusikot pääsevät osuuskunnan kautta toteuttamaan itseään sekä kehittymään musiikillisesti. Hauskuudesta huolimatta Mekkalan esitykset pyritään kuitenkin haastateltavien mukaan tekemään ammattimaisesti ja taloudellisesti kannattavalla tavalla.

Osuuskunta ei ainakaan toistaiseksi pyri laajentumaan. Ylijäämä käytetään tällä hetkellä osuuskunnan toiminnan kehittämiseen, kuten laitehankintoihin. Quinsonituksen tapaisen keikkapalkkioiden ja lipputulojen varassa toimivan orkesterin ei ole Salon ja Isokiven mukaan edes mahdollista toimia jäsentensä pääasiallisena työllistäjänä, ja osuuskunnan toiminta pyritään siksi pitämään harrastusmaisena. ”Sitten kun se hauskuus loppuu, niin sitten loppuu koko hommakin”, Salo toteaa.

6.5 Lilith on kulttuurialan pätkätyöläisten asialla

Osuuskunta Lilith on vuonna 1997 Helsingissä perustettu monialainen osuuskunta. Lilith on tämän jälkeen laajentunut huomattavasti: osuuskuntaa perustettaessa jäseniä oli yhdeksän ja viime vuoden lopussa jo 225. Osuuskunta perustettiin alun perin muusikoiden julkaisukanavaksi eli tuotantoyhtiöksi sekä mahdollistamaan tapahtumia ja satunnaisia työkeikkoja. Nykyään Lilith määrittelee toimivansa laveasti luovan talouden, taiteellisen luomisen ja kulttuurituotannon kentillä. Osuuskunnan perustajajäsen Kikke Heikkinen toteaa Lilithin olevan nykyisin sekä tuotanto- että työosuuskunta. Tämän lisäksi Lilithissä tuotetaan esimerkiksi hyvinvointipalveluita, ja osuuskunta onkin laajentamassa toimintaansa myös luovien alojen ulkopuolelle.

Lilithissä työskennellään erilaisissa työsuhteissa sekä osuuskunnan kautta että itse osuuskunnalle. Lilith korostaa jäsenlähtöisyyttä ja yhteistyön merkitystä osuuskuntalaisten työn edistämisessä. Lilithin jäsenet hyötyvät osuuskunnasta taloudellisesti esimerkiksi työllistymisenä ja erilaisina palveluina, mutta myös esimerkiksi työkokemuksena ja yhteistyöhön liittyvinä sosiaalisina hyötyinä. Osuuskunta järjestää hallinnollisten palveluiden lisäksi jäsenilleen myös muun muassa koulutusta, residenssimahdollisuuden ja neuvontaa.

Jäsenkunta on Lilithissä jakaantunut paikoin pienempiin työhuoneporukoihin ja myös alueellista ryhmittymistä on tapahtunut. Heikkinen kuitenkin korostaa, että Lilithissä saa toimia myös itsenäisesti, eikä yhteistyöhön muiden jäsenten kanssa osuuskunnan taholta painosteta. Osuuskunnan jäsenet muodostavat Heikkisen mukaan heterogeenisen kokonaisuuden.

Meillä on ihana tilanne siinä mielessä, että meille tulee [sekä] kokeneita yrittäjiä että untuvikkoja, ja just koulusta tulevia tai kouluun menneitä, valmistuneita, eläkkeelle jääviä, instituutioissa päätyötään tekeviä [...]väitöskirjan tekijöitä. Niin että meillä ei ole oikein sellaista laumaa.

Lilith tarjoaa jäsenilleen turvaa työmarkkinoilla. Osuuskuntaan liittymistä harkitaan tyypillisesti silloin, kun oman yrityksen perustaminen on tullut ajankohtaiseksi. Työelämän ja yrittämisen paineet ovat saattaneet kasvaa liian suuriksi, ja joskus Lilithiin on liitytty jopa henkilökohtaisen konkurssin jälkeen. Tällöin osuuskunta on ollut askel pois yrittäjyydestä kohti työntekijästatusta. Osuuskunnan jäsen sarjakuvataiteilija Emmi Valve kuvailee syitä oman liittymisensä taustalla näin:

Mulla on jäsenistöä ajatellen silleen aika perinteinen tausta. Mulla on ollut oma toiminimi ja sitten oon ollut pätkätyöläinen. [...] Siitä sitten hyppäsin sellaisesta tilanteesta Lilithin jäseneksi, ja oon ollut todella, todella tyytyväinen taloudelliseen turvaan ja stressin vähyyteen ja kaikkeen siihen.

Lilith pyrkii turvaamaan jäsenilleen niitä oikeuksia ja etuja, joita taide- ja kulttuurialan freelancereilla ei yleensä ole. Ajatus kulttuurialalla toimivan itsensä työllistäjän aseman parantamisesta on ollut osuuskunnan taustalla sen perustamisesta lähtien. Lilith pyrkiikin olemaan jäsenilleen kuin oikea työnantaja. Osuuskunnassa järjestellään Heikkisen mukaan tällä hetkellä esimerkiksi työnantajan ja palkansaajan normaaliin työsuhteeseen kuuluvia työterveyshuoltoa ja sairauskuluvakuutuksia.

[Me] pyritään saamaan [jästemme asema] yhdenvertaiseksi normipalkansaajien kanssa: työttömyysturvan kannalta, eläketurvan kannalta, sosiaaliturvan kannalta, äitiys- ja isyysrahojen kannalta, sairauspäivärahojen kannalta.

Freelancereiden tilanne on kulttuurikentällä monesta syystä huono. Valve muistuttaa myös siitä, että kulttuuri-piireissä kiinnostus omien talousasioiden hoitamiseen herää monilla melko myöhään. Ensisijaisesti halutaan tehdä taidetta. Kun sitten käytännön asiat käyvät ajankohtaisiksi, niitä on usein hankala alkaa selvittää ilman apua ja tukea. Tässä tilanteessa osuuskunta voi tarjota sekä neuvoja että tukiverkon.

Lilithissä osuuskunta tekee toimeksiantosopimukset suoraan asiakkaan kanssa. Heikkinen huomauttaakin, että osuuskunnan tekemät yhteiset linjaukset sopimusehdoista auttavat jäseniä sopimusneuvotteluissa, ja jäsen saa osuuskunnasta painostusturvaa. Myös sopimusrikkomuksiin kuten maksamattomiin laskuihin on helpompi puuttua, kun taustalla on järjestäytynyt toimija. Jäsenten käymien sopimusneuvottelujen kautta osuuskuntaan kertyy puolestaan kokemusta ja hiljaista tietoa, jota jaetaan eteenpäin muille jäsenille.

Lilith on siis ensisijaisesti jäsentensä intressejä ajava yritys. Heikkinen pitää kuitenkin tärkeänä myös Lilithin roolia yhteiskunnallisen keskustelun herättelijänä ja latujen avaajana. Lilith on osallistunut esimerkiksi keskusteluihin taiteilijoiden ja itsensä työllistäjien asemasta ammattiliittojen, ministeriöiden ja lautakuntien sekä erilaisten järjestöjen kanssa.

Lilithillä katsotaan olevan merkittävä rooli myös osuuskuntatietoisuuden lisääjänä. Valistustyötä on tehty osuuskuntien parissa työskentelevien viranomaisten kanssa sekä osallistumalla seminaareihin tai esiintymällä mediassa. Lilith pyrkii siten vaikuttamaan toimintaympäristöönsä ja toteuttaa näin osuustoiminnan yleistä yhteiskunnallisen osallistumisen eli toimintaympäristövastuun periaatetta. Lilith määritteleekin itsensä sekä yritykseksi että yleishyödylliseksi toimijaksi.

Tulevaisuudessa Lilith pyrkii yhä kasvattamaan jäsenkuntaansa ja laajentamaan toimintaansa. Pienempien satelliittitoimipisteiden eli aluesolujen ja ammattisolujen perustaminen saattaa tällöin tulla ajankohtaiseksi. Osuuskunnan brändi on Heikkisen mukaan hyvä, eikä jäseniä juuri tarvitse erikseen houkuttaa. Uudet jäsenet löytävät osuuskuntaan usein tuttaviansa kautta. Osuuskunnan johtaja Christophe Montulet huomauttaa, että ihmiset tuntevat olevansa lilithiläisiä ja ovat siitä ylpeitä. Hänen mukaansa Lilith on onnistunut luomaan jäsenilleen palvelun, jolle on kysyntää. Lilithissä luotetaan osuuskunnan sisällä kehiteltyyn omaan liiketoimintamalliin, jota on tarkoitus levittää ja suunnitteilla on jopa ulkomainen pilottihanke. Toisaalta Lilithissä on edelleen kyse perustoiminnasta, eli jäsenten palvelemisesta. Emmi Valve toteaa, että:

Lilith on nyt jo niin iso, että uusille jäsenille saa aina vähän muistuttaa siitä, että me ei olla mikään semmoinen ylempi taho, jolle lähetään jotain lomakkeita, joita sitten siellä jossain käsitellään. Että yhdessä hoidetaan sun asioita [...] ja sun etua, että me ei sanella täältä sääntöjä ja määräyksiä.

6.6 G-voima ylläpitää vapaan kentän taidekeskusta

Kulttuuriosuuskunta G-voima on Kajaanissa vuonna 2006 perustettu paikallista kulttuuritoimintaa tukeva osuuskunta. Osuuskunnan hallinnoimalla *Generaattori*-näyttämöllä on toiminnassa keskeinen rooli. Kulttuuri-tila Generaattori perustettiin jo vuonna 2003 käynnistyneen samannimisen hankkeen aikana. G-voima syntyi puolestaan jatkamaan tuolloin virinnyttä kulttuuritoimintaa. Kajaanin kaupungilla oli osuuskunnan puheenjohtajan Eino Saaren mukaan osuutensa syntyprosessissa, vaikka G-voima perustettiin hankkeessa mukana

olleiden kulttuurialan toimijoiden kesken. Perustajajäseniin kuului 16 esittävän taiteen ammattilaista ja harrastajaa, ja jäsenmäärä on sittemmin kasvanut kahteenkymmeneenviiteen. Suurin osa jäsenistä tulee teatterin tai musiikin aloilta, mutta mukana on myös esimerkiksi kuvataiteilijoita.

Generaattorin perinnön vaaliminen oli varmaan tärkein tekijä [osuuskunnan perustamisessa], ja sitten toisaalta paikallisen kulttuuriyrittäjyyden tukeminen ja osuuskunnan omien jäsenten työllistäminen.

Osuuskunnan perustaminen hankkeen pohjalta onnistui Saaren mukaan melko vaivattomasti. Hanke- rahoituksen loppuminen ja kaupungin osuuden kutistuminen puoleen alkuperäisestä aiheutti aluksi hanka- luuksia, ja toimintaa täytyi supistaa. Kajaanin kaupunki on kuitenkin yhä osuuskunnan merkittävä rahoittaja ja yhteistyökumppani.

G-voima keskittyy siis esittävään taiteeseen ja tapahtumatuotantoon, ja osuuskunnan päätehtävä on ylläpitää Generaattori-näyttämöä. Näyttämö onkin G-voiman toiminnan ydin. Generaattori palvelee paikallisia ammat- tilais- ja harrastajaryhmiä. G-voima on myös mukana järjestämässä erilaisia tapahtumia kuten konsertteja ja keskustelutilaisuuksia. Generaattorin ulkopuolella G-voima järjestää esimerkiksi koulutuksia, seminaareja ja kiertueita. Näin osuuskunta vaikuttaa myös laajemmin kuin vain paikallisella tasolla. Vuodesta 2007 se on ylläpitänyt myös taidepainotteisia iltapäiväkerhoja koululaisille yhteistyössä Kajaanin kaupungin kanssa. Osuuskunnan jäsenet voivat puolestaan tehdä omia keikkojaan osuuskunnan kautta. Viimeisimpänä G-voiman alle on perustettu itsenäiseksi toimintayksiköksi vapaan ammattiteatteri, Vaara-kollektiivi.

Saari kertoo G-voiman pyrkivän ketteryuteen eli olemaan sellainen taidekentän toimija, joka reagoi nopeasti ajankohtaisiin ilmiöihin. Hän arvioi osuuskunnan eroavan perinteisistä instituutioista juuri muuntautumis- kyvyllään ja monipuolisuudellaan. Saari kuvailee Generaattoria monipuoliseksi vapaan taidekentän keskuk- seksi, joka pakenee selkeitä määrittelyjä.

Toisille tämä on esittävän taiteen tila, toisille taidehautomo, joillekuille nuorisotila, paikka harrastaa esittäviä taiteita, joillekuille kulttuurikeskus. Ja mä luulen että monien kaupunkilaisten mielissä edelleenkin Generaattori edustaa jotain sellaista paikkaa, joka vähän pakenee määrittelyjä, että me ollaan samaan aikaan kauhean montaa asiaa. [...] Taiteen tekijöille tämä on nyt varmaan edustanut semmoista paikkaa, jossa saa vapaasti ja hyvin pitkälti ilman tulospainetta tai suorituspainetta etsiä ja toteuttaa sellaisia asioita mitkä taiteessa kiinnostavat.

G-voima määrittelee itsensä osaksi kolmatta sektoria toimintansa yleishyödyllisyyden perusteella. G-voimassa ei jaeta jäsenyyteen perustuvia tuloja, mutta jäsenten on mahdollista työskennellä osuuskunnan kautta. Saari liittyy osuuskunnan yleishyödyllisyyden ajatukseen paikallisille suunnatusta palvelusta, joka hyödyttää taiteen ammattilaisia ja harrastajia sekä myös yleisöä.

G-voima on tiiviissä suhteessa Kajaanin kaupunkiin, minkä vuoksi osuuskunnan tulevaisuus riippuu paljolti kaupungin rahoituksen jatkumisesta. Osuuskunta pyrkii kuitenkin löytämään myös uusia rahoitusmalleja. G-voima on Saaren mukaan lunastanut paikkansa kulttuurin kentällä, joten tältä osin osuuskunnan tulevai- suus näyttää valoisalta.

Vajaa kahdeksan vuotta on tässä toimittu. Generaattori on, ja G-voima alkaa myös olla, paikallisella ja valtakunnallisellakin tasolla tunnettu, ja sille on selkeä sosiaalinen tilaus, tuki ja tarve. Siinä mielessä näkisin, että mitään erityistä hätää toiminnan jatkuvuuden suhteen ei ole.

6.7 Osuuskunta Forum Box – vastavoima kaupallisuudelle galleriakentällä

Forum Box on vuonna 1996 perustettu taiteilijavetoinen osuuskunta, joka on avannut vuonna 1999 samaa nimeä kantavan gallerian. Osuuskunta on laajentunut viidessätoista vuodessa huomattavasti, ja jäsenmäärä on kasvanut kymmenestä kahdeksankymmeneen. Osuuskunnassa työskentelee vakinainen toiminnanjohtaja ja näyttelykoordinaattori sekä erilaisissa työsuhteissa muutama muu työntekijä. Toisin kuin useimmat taide- ja kulttuurialan osuuskunnat Forum Box ei pyri työllistämään jäseniään.

Forum Box ylläpitää Helsingissä galleriatilaa ja tuottaa näyttelyprojekteja kotimaassa ja ulkomailla. Osuuskunnan jäsenistöön kuuluu pääasiassa taiteilijoita, kuten kuvanveistäjiä ja taidemaalareita, mutta mukana on myös esimerkiksi kulttuurituottajia ja taidehistorioitsijoita. Jäsenistön kasvu on Forum Boxissa ollut viime vuosina nopeaa, ja osuuskunta onkin päätenyt luomaan jäsenyyden hakemiselle erilliset säännöt, ja uusien jäsenten määrää on tarkoitus jatkossa rajoittaa. Näin osuuskunta pyrkii välttämään hajaantumista ja sitä, että Forum Box alkaisi muistuttaa taiteilijoiden edunvalvontajärjestöä.

Forum Boxin perustamisen taustalla oli pyrkimys luoda epäkaupallinen ja vaihtoehtoinen galleriatila Helsinkiin. Ajatus osuuskunnan perustamisesta lähti noin kymmenhenkisestä taiteilijaryhmästä, jonka keskuksenä toimi kuvanveistäjä Kain Tapper. Perustajajäsenet olivat Forum Boxin nykyisen toiminnanjohtajan Nina Toppilan mukaan tuolloin huolestuneita galleriakentän tilasta.

Silloin oli sellainen laajempi keskustelu (...) siitä, että minkälainen se kenttä oli. (...) Suosituin galleria silloin, Artek, oli just lopettamassa. (...) Oli vähän sellaista polemiikkaa, että kuka ottaa sen paikan ja mitä nyt tapahtuu. Että tässä on jonkinlainen vaje (...), että pitää saada joku tila, jossa taiteilijat voivat esittää just sitä taidetta, mitä ne itse haluaa.

Osuuskunnalle kunnostettiin talkoovoimin Ruoholahteen oma galleriatila vanhasta varastosta, ja galleria on siitä lähtien ollut keskeinen osa osuuskunnan toimintaa. Taiteilijat myös kauppasivat töitään huutokaupassa osuuskunnan pesämunan keräämiseksi. Toppilan mukaan osuuskuntamuoto valittiin tuolloin siksi, että osuuskunnan oli yhdistysmuotoiseen toimijaan verrattuna helpompi harjoittaa esimerkiksi taidekauppaa. Malli on sittemmin todettu toimivaksi. Syyt toiminnan taustalla eivät ole juuri muuttuneet. Osuuskunnan on Toppilan mukaan edelleen tarkoitus ”esittää uutta, kyseenalaistaa ja tehdä sellaisia asioita, mitä muualla ei voi tehdä”.

Jäsenet osallistuvat gallerian toimintaan aktiivisesti esimerkiksi kuratoimalla näyttelyitä ja ottamalla osaa gallerian ulkopuolisiin näyttelyprojekteihin. Vaikka jäsenillä ei ole velvollisuutta osallistua gallerian päivittäiseen pyörittämiseen, saadaan taiteilijoilta tarvittaessa apua esimerkiksi näyttelytilan kunnostamista varten. Talkoohenki elää näin edelleen osuuskunnassa.

Vaikka osuuskunta perustettiin alun perin erityisesti tukemaan jäsenten omaa näyttelytoimintaa, esitetään Forum Boxilla nykyisin laajasti myös muiden kuin jäsenten töitä. Forum Boxiin haetaan näyttelyitä nykyään avoimesti ja hakutilanteessa jäsenet ovat samalla viivalla kuin muutkin hakijat. Jäsenistä koostuva näyttelytyöryhmä valikoi kunkin vuoden taiteilijat hakijoiden joukosta. Muutokseen on Toppilan mukaan osasyynä jäsenkunnan kasvu – nykyisellä jäsenmäärällä kaikkien olisi mahdotonta saada töitään esille Forum Boxiin.

Osuuskunnan jäsenet pääsevät Forum Boxissa osaksi taiteilijayhteisöä ja heillä on osuuskunnan kautta mahdollisuus vaikuttaa omaan kenttäänsä. Taiteilijat saavat myös näkyvyyttä omille töilleen. Jäsenet saavat muihin taiteilijoihin verrattuna etuja myös hinnanalennuksina. Mahdollisia teosmyyntituloja lukuun ottamatta taiteilijat eivät kuitenkaan saa osuuskunnasta palkkioita, ja projekteihin osallistuminen rinnastuu näin vapaaehtoistyöhön. Jäsenten ideoita pyritään Toppilan mukaan toteuttamaan osuuskunnassa mahdollisuuksien mukaan.

Forum Box eroaa kaupallisista gallerioista muun muassa siten, että gallerian myyntiprovisiot ovat tavanomaista pienemmät. Toisaalta osuuskunta perii taiteilijoilta vuokraa näyttelytilasta. Lisäksi taiteilijoilla on Forum Boxissa enemmän vapautta rakentaa näyttelynsä haluamallaan tavalla, eikä töiden valintaan vaikuta esimerkiksi töiden myyntipotentiali. Osuuskuntagallerian toimintaan liittyy Toppilan mukaan myös muita poikkeuksia:

Kaupallisethan valitsee omat taiteilijansa, niillä on ehkä se kymmenkunta tai 20 taiteilijaa. (...) Ne on niitten ”tallissa”. Me ei omisteta [taiteilijoidemme] tuotantoa.

Taiteilijajäsenet kuuluvat osuuskunnan lisäksi usein myös johonkin kaupalliseen galleriaan, eikä Toppila näe Forum Boxin ja muiden gallerioiden välillä kilpailuasetelmaa. Muut galleriat suhtautuvat taiteilijoiden jäsenyyteen Toppilan mukaan suopeasti, ja Forum Boxin jäsenyyttä pidetään galleriakentällä lähinnä etuna ja jäsenten taiteilijanuraa edistävänä toimintana. Taiteen kentällä toimivalle osuuskunnalle jäsenillä on erityistä merkitystä siksi, että juuri jäsenet luovat osuuskunnan ja sen legitimitetin.

Nehän on se taustajoukko tälle gallerialle. Kaikki ne ihmiset, niiden nimet ja se mitä ne edustaa, niin ne luo sen imagon, tai maineen. Että se on aika tärkeetä se, että kuka tässä on takana.

Galleriatilassa toteutetaan näyttelyiden lisäksi myös paljon muita projekteja ja tilaa vuokrataan esimerkiksi teatteri- ja konserttikäyttöön. Toppila toteaaakin, että osuuskunnan tarkoitus on alusta asti ollut tarjota vapaan taiteen tila taidekentän toimijoille. Toisaalta Forum Box on laajentunut myös gallerian ulkopuolelle ja näyttelyitä toteutetaan nykyään erilaisissa tapahtumissa ja yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten museoiden kanssa.

Forum Box on oman määritelmänsä mukaan yleishyödyllinen. Osuuskunta toimii tilanvuokrauksesta saamiensa tulojen lisäksi sekä julkisen tuen että yksityisten säätiöiden apurahojen varassa. Yleishyödyllisyyttä voi perustella myös osuuskunnan tarkoituksella, joka on Toppilan mukaan tukea Suomen kulttuurielämää myös laajemmin.

Tarkoitus on, että tehdään taidetta taiteen vuoksi, niin kai me sitten ollaan siellä kolmannessa sektorissa sen takia.

6.8 Kattilakosken kulttuuriosuuskunta muodostuu yhdistyksistä ja säätiöstä

Kattilakosken kulttuuriosuuskunta on Kärsämäellä vuonna 2012 perustettu neljän yhdistyksen ja yhden säätiön keskinäinen osuuskunta. Osuuskunnan perustajajäseniä ovat Kärsämäen Paanukirkon kannatusyhdistys, kansallisella tasolla toimiva Suomen elämäntarinayhdistys sekä Taideyhdistys Elsuupa ry, joka järjestää muun muassa ARS Kärsämäki -kesänäyttelyä. Myöhemmin osuuskuntaan ovat liittyneet myös Paanukirkkosäätiö sekä Musiikkia paanukirkosta -yhdistys. Osuuskunnassa on kolme osa-aikaista työntekijää.

Kattilakosken kulttuuriosuuskunta on siis perustettu paikallisten kulttuuriyhdistysten aloitteesta. Perustajajäsenet kokivat, että aktiivisesti toimivien, mutta pienten ja harrastepohjaisten yhdistysten olisi hyvä koota voimansa ja pyrkiä näin tukemaan paikallista kulttuuritoimintaa. Taustalla oli myös mielenkiinto Kärsämäen vanhaa pappilaa ja sen uudiskäyttöä kohtaan.

Kattilakosken kulttuuriosuuskunta on mukana monissa kulttuurialan hankkeissa ja se järjestää esimerkiksi festivaaleja. Yhdistysjäseniään se auttaa muun muassa markkinoinnissa ja tapahtumien järjestelyssä. Osuuskunnalla on myös kansainvälinen taiteilijaresidenssi ja se ottaa vastaan ulkomaisia nuoria sekä järjestää paikallisille nuorille ulkomaanvaihtoa Eurooppalaisen vapaaehtoispalvelun (EVS) puitteissa. Kattilakosken kulttuuriosuuskunta pyrkiikin varapuheenjohtaja Helena Alhosaaren mukaan kansainvälistämään toimintaansa ja tarjoamaan kansainvälistä yhteistyötä myös paikallisella tasolla.

Kärsämäen vanhaa pappilaa osuuskunta käyttää monenlaisiin tarkoituksiin. Taiteilijaresidenssin ja vapaaehtoistyöntekijöiden majoittamisen lisäksi siellä järjestetään teemailtoja ja tarinankerrontaa sekä muita tapahtumia. Pappilaa pyritään pitämään myös muuten yleisölle avoimena paikkana. Alhosaaren mukaan pappila voisi olla ”kohtaamispaikka jossa perehdytään tämän alueen historiaan ja kulttuuriin, [...] paikka, jossa on valot joka ilta”.

Osuuskuntamuoto valittiin siksi, että sen toivottiin mahdollistavan sellaisia toimintoja, joihin yhdistysmuoto ei kunnolla taivu. Kärsämäellä toimi tällöin jo useita kulttuurialan yhdistyksiä. Osuuskunta perustettiin erityisesti taloudelliseksi työkaluksi, sillä osuuskunta toimii samalla sekä paikallisten taiteilijoiden että jäsenyhdistysten työnvälittäjänä ja laskuttajana. Alhosaaren mukaan osuuskunnan tavoitteena on muodostaa paikallisia kulttuurialan toimijoita palveleva ja työllistävä osaajarekisteri, jonka kautta asiakkaat ja kulttuurin tuottajat löytäisivät toisensa. Osuuskunnan puitteissa on myös helpompi tuottaa yhdessä palveluita ulkopuolisille asiakkaille.

Vaikka osuuskunta siis palvelee yhdistysjäseniään, on sillä myös yleishyödyllinen ja vahvasti paikalliseen toimintaan kiinnittyvä tarkoitus. Toisaalta yhdistysten palvelemisenkin voi määritellä siinä mielessä yleishyödylliseksi toiminnaksi, että mukana olevat yhdistykset ovat luonteeltaan yleishyödyllisiä toimijoita. Alhosaari kuitenkin näkee osuuskunnan uudenlaisena ja erityisenä toimintamuotona perinteisen yhdistystoiminnan rinnalla. Tämä liittyy vahvasti vapaaehtoisuuskentän yleiseen uudistumiseen ja ammattimaistumiseen.

Vähän ollaan siinä taitekohdassa [...] että tällöinen vapaaehtoistyö ja harrastustoiminta on pikkuhiljaa hiipumassa, ja me vanhat ollaan väistymässä. [...] Tavoitteena on että me pystyttäisiin palkkaamaan ihmisiä kulttuurityöhön, jolloin voisi paremmin kehittää toimintaa ja paremmin saisi sitä ammatillista [osaamista]

ja toimintaa voisi myös laajentaa. Kulttuuriosuuskunnan yksi tärkeä tehtävä [on] tukea näitten yhdistysten toimintaa, mutta myös kehittää, ja sieltä löytyy sitä osaamista, jota pienistä yhdistyksistä ei ehkä löydy, eli tämmöistä ammatillista kulttuurialan osaamista.

Yleishyödyllisyyden korostuksesta huolimatta osuuskunta pyrkii tulevaisuudessa panostamaan myös osuuskunnan talouteen ja yrityspuoleen. Yrittäjämäisyys liittyy etenkin hankkeeseen, jossa osuuskunnasta muovattiin kulttuurialan innovaatio- ja osaamiskeskusta Oulun eteläiselle alueelle. Osuuskunta aikoo kuitenkin vastaisuudessakin ottaa jäsenikseen vain yhteisöjä eli lähinnä kulttuurialan yhdistyksiä. Tulevaisuuteen suhtaudutaan luottavaisesti.

[Me] nähdään tulevaisuus vahvana. Meillä on tarjottavaa kulttuuritoimintaan tällä alueella ja meidän kannattaa jatkaa tätä toimintaa, ja todella laajemminkin. [...] Tarkoitus on sitten laajentua myös valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

7 Päätelmät

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut lisätä tietoa kulttuurialan osuuskunnista Suomessa. Selvitys liittyy Cuporessa käynnissä olevaan laajempaan hankkeeseen, jonka kohteena on taiteen ja kulttuurin kolmas sektori ja siinä tapahtuva kehitys. Kolmas sektori, tai toisesta näkökulmasta katsottuna suomalainen kansalaisyhteiskunta, on monimuotoistunut viime aikoina. Samalla esimerkiksi yhdistys- ja säätiömuotoisten toimijoiden sekä voittoa tavoittelemattomien yritysten suhteet julkiseen sektoriin (valtio ja kunnat) ja yksityiseen eli liiketoimintasektoriin ovat muuttuneet. Tämä on antanut aiheita kysyä, voidaanko puhua jopa ”uudesta kolmannesta sektorista” erotuksena kansanliikepohjaisesta, etujen ajamiseen keskittyvästä ja periaatteellisesti voittoa tavoittelemattomasta sekä vapaaehtoiseen työpanokseen vahvasti nojaavasta perinteisestä kolmannesta sektorista.

Tässä selvityksessä olemme siis pyrkineet muodostamaan kuvan taide- ja kulttuurialan osuuskunnista ja niiden suhteesta uuteen kolmanteen sektoriin etsimällä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia taide- ja kulttuuriosuuskunnat ovat?
- Miksi niitä on perustettu?
- Miten kulttuurialan osuuskunnat toimivat käytännössä?
- Mikä on niiden merkitys jäsenilleen ja toimintaympäristölleen?
- Millaisia kulttuuriosuuskunnat ovat työllistäjinä ja miten ne toimivat jäsenten työllistymisen tukena?
- Mikä on niiden suhde yksityiseen ja kolmanteen sektoriin?
- Millainen suhde niillä on valtioon ja kuntiin (julkiseen sektoriin)?
- Miltä näyttää kulttuuriosuuskuntien tulevaisuus?

Aloitimme taustaselvityksestä, jonka avulla kartoitimme eri lähteitä hyödyntämällä taiteen ja kulttuurin kentällä toimivia suomalaisia osuuskuntia. Taide- ja kulttuuritoiminta ymmärrettiin siten, että varsinaisen luovan taiteellisen työn lisäksi siihen sisällytettiin taiteen tekemiseen kiinteästi kytkeytyviä toimintoja, kuten tapahtumien järjestämistä, kulttuuritilojen ylläpitoa sekä taiteen esittämisen tukitoimintoja (puvustaminen, lavastaminen yms.). Jotkut osuuskunnat keskittyvät taiteilijoiden ja kulttuurialan toimijoiden oman työn edistämiseen tarjoamalla taloudellista asiantuntemusta ja hallinnollista tukea. Mukana on myös osuuskuntia, jotka toimivat esimerkiksi kirjankustannuksen tai äänilevyjen tai elokuvien tuottamisen aloilla. Varsinaiset viestintäosuuskunnat ja graafista suunnittelua tai mainostamista yksinomaan harjoittavat osuuskunnat rajattiin selvityksen ulkopuolelle. Selvitykseen sisällytettyjen kulttuuriosuuskuntien mukana tuli kuitenkin myös sellaisia, jotka toimivat varsinaisen kulttuuritoiminnan ohella myös näillä aloilla.

Taustaselvityksessä löytyi kaikkiaan noin sata aktiivisena pidettävää kulttuurialan osuuskuntaa. Verkko-pohjainen kysely lähetettiin 93 osuuskunnalle ja saimme 47 vastausta. Lisäksi teimme kahdeksan haastattelua, joiden tarkoituksena oli saada aikaan tarkempaa ja syvällisempää tietoa eri puolella Suomea toimivista erilaisista osuuskunnista. Analyysissä hyödynnettiin myös osuuskuntien kotisivuja sekä muuta aineistoa.

Kulttuurialan osuuskunnat ovat hyvin monenlaisia, ja niistä on vaikea sanoa mitään vahvasti yleistävää. Ne toimivat useilla taiteen ja kulttuurin aloilla, joista erityisesti esittävässä taiteissa eli teatterin, tanssin ja sirkuksen saralla on useita osuuskuntia. Monet kulttuuriosuuskunnat ovat lähtökohtaisesti monialaisia, ja

niistäkin jotka ilmoittavat jonkin päätoimialan, useat toimivat sen lisäksi yhdellä tai useammalla muulla alalla. Toimintojensa kautta ne antavat oman panoksensa suomalaiseen kulttuurielämään, monet niistä erityisesti paikallisesti.

Osuuskunnat sijoittuvat pääsääntöisesti suurimpiin kaupunkeihin. Helsingissä ja Tampereella toimivat osuuskunnat muodostivat kaikkiaan noin puolet taustaselvityksessä kootuista kulttuuriosuuskunnista. Helsingin korostuminen ei ollut yllätys, koska suomalainen taide- ja kulttuurielämä painottuu muutenkin vahvasti pääkaupunkiseudulle. Pirkanmaa puolestaan on perinteisesti ollut vahva maakunta osuustoiminnassa, ja paikallista osuustoimintaa on viime vuosina oletettavasti edistänyt Tampereen osuustoimintakeskus. Kulttuuriosuuskuntia löytyi kuitenkin myös muista kaupungeista, ja itse asiassa vain kolmesta maakunnasta ei löytynyt yhtään osuuskuntaa. Kulttuuriosuuskuntia on myös pienillä paikkakunnilla kuten Kärsämäellä, Jokioisilla ja Saarijärvellä.

Osuuskunnat ovat kooltaan hyvin erikokoisia, joskin useimmat niistä ovat jäsenmäärällä mitattuna varsin pieniä. Kyselyyn vastanneista osuuskunnista yli kaksi kolmasosaa oli alle kahdenkymmenen jäsenen yhteisöjä. Suuri osa niistä oli kuitenkin kasvanut perustamisensa jälkeen, jotkut jopa hyvin paljon. Miltei kaikki perustuivat henkilöjäseniin, mutta ainakin yhdessä osuuskunnassa jäsenet olivat yhdistyksiä ja muita yhteisöjä. Pitkän aikavälin kehitystä on vaikea arvioida, koska kyselyyn vastanneet osuuskunnat olivat enimmäkseen varsin nuoria. Meillä ei ole myöskään tietoja toimintansa lopettaneista osuuskunnista. Suuri osa osuuskunnista oli perustettu viimeisen kymmenen vuoden aikana, kolmasosa vastanneista vasta vuonna 2012 tai sen jälkeen. 1990-luvulla perustettuja osuuskuntia oli vain seitsemän.

Ensisijainen syy osuuskunnan perustamiseen on usein taide- tai kulttuuri-toimijoiden työllistäminen ja/tai työllistämisen tukeminen. Kulttuuriosuuskunta ei kuitenkaan ole tavanomainen työnantaja ja se tarjoaa perinteisen kokopäivätyön vain harvoille, minkä lisäksi suurella osalla osuuskuntien jäsenistä on varsinainen työpaikka jossain muualla. Tyypillisin työskentelyn muoto taide- ja kulttuurialan osuuskunnissa on satunnainen työskentely, jota tehtiin yli puolessa kyselyyn vastanneista osuuskunnista. Kaikki osuuskuntien työllistämät henkilöt eivät myöskään ole osuuskuntien jäseniä.

Osuuskunnat tukevat jäsentensä työllistymistä myös esimerkiksi siten, että osa niistä toimii kuin välittäjä- tai markkinointiorganisaatio levittäen tietoa jäsentensä tarjoamista palveluista. Lisäksi osuuskunta voi yhdistää taide- ja kulttuurialan ammattilaisia niin, että yhteisten projektien toteuttaminen on mahdollista. Esimerkiksi muusikoiden tai muiden taiteilijoiden työn laskutusta voidaan myös keskittää osuuskunnan kautta, mikä helpottaa sekä luovan työn tai kulttuuripalvelun ostajan että kulttuurialan ammattilaisten arkea. Osuuskunnan tarjoama tuki voi olla luonteeltaan myös ei-taloudellista, kuten neuvontaa ja muuta apua taloudellisissa ja hallinnollisissa asioissa. Mahdollisuus tehdä asioita yhdessä sekä osuuskunnan tarjoamat sosiaaliset verkostot edistävät jäsenten työntekoa.

Osuuskunnan kautta tai sen avulla työskenteleminen liittyy osaltaan taide- ja kulttuurialalle tyypilliseen monialaisuuteen ja moniammatillisuuteen. Kulttuurialan osuuskunnissa työskennellään usein sekä varsinaisen kulttuurituotannon parissa että kulttuurialaan liittyvissä työtehtävissä (esim. taidekasvatus, soveltava taide). Onkin melko yleistä, että taiteilijat työskentelevät oman ammattinsa lisäksi joko omaan työhön liittyvissä tai

täysin muunlaisissa tehtävissä. Syyt tähän saattavat olla taloudellisia tai esimerkiksi ammatillisiin kiinnostuksen kohteisiin liittyviä. (ks. esim. Rensujeff 2014, 70; 79; 87.) Osuuskuntien voikin nähdä tukevan taide- ja kulttuurialan moniammatillisuutta.

Taide- ja kulttuurialalla on myös sellaisia osuuskuntia, joiden tarkoitus ei ole jäsentensä työllistäminen tai sen tukeminen. Nämä osuuskunnat saattavat pyrkiä tuottamaan jäsenilleen joitain muita palveluita tai etuja (esim. koulutukset, residenssit, julkaisupalvelut, näyttelytoiminta, vapaa-ajan toiminta) tai ne saattavat toimia laajemmin oman kulttuurisen kenttensä hyväksi.

Osuuskunnan valitseminen kulttuuriorganisaation järjestäytymismuodoksi ei ole itsestäänselvyys. Taide- ja kulttuurialalla toimii Suomessa paljon sekä perinteisiä yhdistyksiä että tavanomaisia liikeyrityksiä. Osuuskuntaan on selvityksen aineiston perusteella päädytty usein siksi, että sen on nähty sijoittuvan juuri sopivalla tavalla yleishyödyllisen toiminnan ja liiketoiminnan väliin tai jopa yhdistävän niiden parhaita puolia. Yhdistyksiin verrattuna osuuskunnalla on katsottu olevan paremmat edellytykset taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, ja osuuskunta on toisinaan nähty myös yhdistystä vakaampana ja uskottavampana toimintamuotona. Yrityksiin nähden osuuskuntamuotoa on puoltanut mahdollisuus aloittaa ilman pääomasijoitusta, minkä lisäksi sitä on muutenkin pidetty osakeyhtiöön nähden kevyempänä ja turvallisempänä vaihtoehtona. Organisaation keveys ja ketteryys mainittiin usein osuustoiminnan hyvänä puolena, samoin kuin demokraattisuus ja jäsenten keskinäinen tasa-arvo. Nämä syyt toistuvat usein osuuskuntia koskevassa tutkimuksessa (ks. esim. Laukkanen 2000; Tainio 2009; Troberg 2000; 2005; 2009b).

Näiden lisäksi on olemassa yksi erityinen syy, joka löytyy monien kulttuurialan osuuskuntien taustalla. Monet taide- ja kulttuurialan ammattilaiset toimivat epävarmoilla työmarkkinoilla, ja heidän on jatkuvasti varauduttava myös työttömyyteen.²⁴ Tämä nostaa kynnystä freelanceriksi ryhtymiseen tai täysimittaisen yritystoiminnan aloittamiseen. Työosuuskunnissa tehtävän työn statusta on tulkittu siten, että mikäli osuuskuntaan kuuluu vähintään seitsemän jäsentä, jäseniä ei määritellä yrittäjiksi. Tällöin heillä voidaan katsoa olevan oikeus palkansaajan työttömyysturvaan, jos työtä ei osuuskunnan kautta tule riittävästi.²⁵ Osuuskunta onkin usein vaihtoehto yksin yrittämiselle, kuten freelancerina toimimiselle. Tällöin osuuskunta tarjoaa jäsenelleen sekä henkisen että työnteon käytännön asioissa auttavan tukiverkon. Kulttuurialan toimijoiden keskinäinen yhdistyminen ja tavoite parantaa jäsentensä työmarkkina-asemaa rinnastaa taide- ja kulttuurialan osuuskunnat mielenkiintoisella tavalla osuustoiminnan historiallisiin alkuvaiheisiin. Osuuskunta voi siis tarjota myös taide- ja kulttuurialalla turvaa jäsenilleen.

Taiteilijoita ja muita kulttuurialan ammattilaisia on viehättänyt myös ajatus siitä, että osuuskunta tarjoaa mahdollisuuden harjoittaa ammattiaan vapaammin ja omaehtoisemmin ilman välikäsiä ja ulkopuolista omistajaa. Ratkaisuja voidaan osuuskunnassa tehdä vapaasti oman piirin sisällä. Myös pyrkimys omaehtoisuuteen liittyy taide- ja kulttuurialan osuuskunnat osuustoiminnan aatteelliseen pohjaan. Mahdollisuus osallistua

24 Taiteen kentällä epätyypilliset työsuhteet (esim. työskentely apurahalla tai freelancerina) ovat yleisiä, mistä kertoo se, että vain alle puolet taiteilijoista työskentelee palkansaajana tai yrittäjänä (Rensujeff 2014, 54).

25 Työntekijästatusta ei kuitenkaan aina tulkita näin suoraviivaisesti. Katso esimerkiksi Seppo Koskisen artikkeli *Työosuuskunnan kautta työtä suorittavan status työttömyysturvassa* (julkaistu 14.3.2013). Työ- ja elinkeinoministeriön 30.12.2013 antamassa ohjeessa työttömyysturvan työvoimapolitiittisista edellytyksistä todetaan lisäksi, että "[t]yönantajana pitäminen edellyttää, että osuuskunta, osakeyhtiö tai muu yhteisö itse harjoittaa liiketoimintaa eli esimerkiksi tarjoaa nimissään niitä palveluita, joiden tekemiseksi työnhakija on työllistynyt" sekä "[o]suuskuntaa osakeyhtiötä tai muuta yhteisöä ei pidetä työnantajana, jos se ainoastaan välittää tietoa työtilaisuuksista tai huolehtii jäsentensä tekemään työhön liittyvästä markkinoinnista, laskutuksesta ja kirjanpidosta" (ks. lisää ohjeesta s. 36–37).

oman elämäntilanteen mukaan sekä toiminnan vapaamuotoisuus ovat monille jäsenille tärkeitä asioita, joiden toteutumiseksi kevytrakenteinen ja yhteisöllinen organisaatiomuoto tarjoaa hyvät edellytykset. Myös osuuskunnan tarjoamat sosiaaliset hyödyt korostuivat kyselyn vastauksissa.

Mitä taide- ja kulttuurialan osuuskunnat sitten tuottavat? Kyselyn perusteella osuuskunnat tuottivat mitä erilaisimpia asioita, mutta pääosin osuuskunnat näyttäisivät keskittyvän palveluntuotantoon. Näistä palveluista osa on esimerkiksi taloudellisia, hallinnollisia tai markkinointipalveluja, jotka tukevat jäsenten luovaa työtä, kun taas toiset voidaan luokitella kulttuuripalveluiksi. Palveluita tuotetaan usein sekä jäsenille että osuuskunnan ulkopuolelle. Kulttuuripalvelujen kirjo on laaja, ja se pitää sisällään esimerkiksi eri alojen tuotantoja ja ohjelmalveluja, opetusta, kursseja ja työpajoja sekä taidelähtöisiä hyvinvointipalveluja. Kulttuurialan osuuskunnat myyvät palvelujaan sekä yksityiselle että julkiselle sektorille sekä yksityishenkilöille.

Julkinen sektori on viime vuosina vetäytynyt omasta palvelutuotannostaan ja alkanut ostaa palveluita sen ulkopuolelta tai muuten järjestää palveluita vaihtoehtoisilla tavoilla. Tämä on laajentanut muun muassa juuri palveluntuotantoon keskittyneiden taide- ja kulttuurialan osuuskuntien markkinoita. Etenkin kunnista on tullut monien yhdistysten ja osuuskuntien asiakkaita. Kyselyn perusteella osuuskunnat myivät kunnille usein esimerkiksi kulttuuria ja hyvinvointialaa yhdistäviä palveluita. Palvelutuotannon kautta avautuu samalla myös yksi näkökulma kysymykseen kulttuuriosuuskuntien sijoittumisesta liiketoimintasektorille tai kolmannelle sektorille.

Kyselyyn vastanneista hieman yli kolmannes katsoi edustavansa liiketoimintaa harjoittavaa yritystä, kun taas vain kolmessa vastauksessa oma osuuskunta määriteltiin kolmannen sektorin yleishyödylliseksi toimijaksi. Sekä uudenlaisen osuustoiminnan että nykyaikaisen kolmannen sektorin hahmottamisen kannalta on kuitenkin huomionarvoista, että kyselyyn vastanneista osuuskunnista melko tarkalleen puolet piti itseään samanaikaisesti sekä yrityksenä että yleishyödyllisenä toimijana.

On mahdollista, että kyselyyn vastanneiden joukossa painottuvat tiettytyyppiset osuuskunnat ja että etenkin perinteiselle kolmannelle sektorille sijoitettavia toimijoita on todellisuudessa enemmän kuin mitä tämä selvitys antaa ymmärtää. Valtaosa vastanneista osuuskunnissa edusti jäsentensä työtä tukevia ja verrattain yritysmäisesti palveluitaan myyviä osuuskuntia. Vastauksia läpikäydessä huomasimmekin, että aineistosta jäi puuttumaan sellaisia osuuskuntia, jotka toimivat selkeästi niin sanotulla ruohonjuuritasolla oman yhteisönsä hyväksi. Tällaisia osuuskuntia toimii Suomessa esimerkiksi musiikin ja erilaisten alakulttuurien parissa.²⁶

Vaikka kulttuuriosuuskunnat ovat muodollisesti yrityksiä, käytännössä useimpien toiminta on voittoa tavoittelematonta. Vapautta voitontavoittelusta korostettiin vastauksissa yhtenä osuustoimintaan motivoivista tekijöistä. Taide ja kulttuurialan osuuskunnissa mahdollinen ylijäämä käytetään yleensä osuuskunnan toiminnan kehittämiseen jäsenille jakamisen sijaan. Lisäksi monet osuuskuntien edustajista näkevät tuottamiensa kulttuuripalvelujen hyödyttävän laajasti yhteiskuntaa tai paikallista yhteisöä rajatun ryhmän sijaan, mikä edelleen korostaa niiden yleishyödyllisyyttä. Käytännössä liiketoiminta ja yleishyödyllinen toiminta lomittuvat eri osuuskunnissa eri tavoin, ja osuuskuntien sisällä voidaan myös organisoida eri toimintoja erilaisilla tavoilla. Kulttuuriosuuskunnan paikkaa yhteiskunnassa täytyy siis usein arvioida miltei tapauskohtaisesti.

²⁶ Vaikuttaisi siltä, että kyselyyn vastasivat erityisesti sellaiset osuuskunnat, joilla oli aktiivista ja verrattain organisoitua toimintaa. Onkin ymmärrettävää, että näillä osuuskunnilla on paremmat resurssit vastata tutkimusyhteydenottoihin.

Kulttuuriosuuskuntien sijoittamista yhteiskunnan eri sektoreille voi tarkastella monesta eri näkökulmasta ja myös ulkopuolisten toimijoiden käsitykset vaikuttavat tulkintoihin. Tärkeitä määrittelijöitä ovat esimerkiksi yksityiset ja julkiset rahoittajat kuten säätiöt, valtio ja kunnat. Osuuskuntien rahoituksen muodostuminen saattaisikin tarjota käyttökelpoisen näkökulman tarkastella yksittäisten osuuskuntien sijoittumista eri sektoreille. Omista lähtökohdistaan käsin ja ilmeisen usein osuuskunnan oman itseymmärryksen vastaisesti määrittelyä tekevät myös työ- ja elinkeinotoimistot sekä veroviranomaiset, toisinaan myös kulttuurialan ammattijärjestöt. Osuuskuntia koskevan tiedon puute ja tästä johtuva epäselvyys osuuskuntien sijoittamisessa sekä epävarmuus viranomaisten kanssa asioinnissa nousivat huomiota herättävän usein esiin osuuskuntien toimintaa häiritsevänä ja niiden tulevaisuutta uhkaavana ongelmana.

Osuuskunnat saattavat myös hyötyä hybridimäisyydestä. Sen sijaan, että osuuskunta tipahtaa eri sektoreiden väliin, voi se myös esimerkiksi onnistua vakuuttamaan erilaisia rahoittajatahoja. Tarkastelemissamme osuuskunnissa olikin mukana myös sellaisia osuuskuntia, jotka olivat kyenneet saamaan sekä yleishyödyllisille yhteisöille tarkoitettua avustusta että yritystoimintatukea. Hybridimäisyyden voi ajatella lisäävän toiminnan joustavuutta myös laajemmin.

Selvityksen kohteena olleista osuuskunnista suuri osa suhtautui tulevaisuuteen luottavaisesti. Osuuskuntamuotoisen liiketoimintamallin voikin ainakin joiltain osin katsoa soveltuvan hyvin muuttuneeseen toimintaympäristöön, jossa päätöksenteon työsuhteet ovat yleisiä ja jossa muuntautumiskykyisille palvelutuottajille on tilausta. Monet osuuskunnista ovat myös onnistuneet vakiinnuttamaan toimintansa ja kasvattamaan jäsenkuntaansa ja löytämään oman paikkansa sekä taiteen ja kulttuurin kentällä että erilaisten palvelutuottajien keskuudessa. Samalla on syytä muistuttaa, että selvityksen ulkopuolelle jäivät esimerkiksi ne osuuskunnat, jotka olivat kokonaan lakkauttaneet toimintansa. Näin ollen emme tiedä millaisia osuuskuntia vuosien varrella on perustettu ja miksi toiset niistä ovat menestyneet ja toiset lopettaneet toimintansa. Tästä syystä meillä ei ole mahdollisuutta arvioida, miten nykyiseen tilanteeseen on päädytty.

Kovin täsmällisesti emme myöskään voi tämän analyysin valossa kertoa, mitkä ovat kulttuuriosuuskunnan menestymisen edellytykset. Taide- ja kulttuurialan osuuskuntien perustajilla ei kyselyn ja haastatteluiden perusteella ole usein aiempaa yrittäjäkokemusta tai osuuskuntayrittäjäyys saattaa olla se vaihtoehto, joka valitaan kun muut vaihtoehdot on jo käyty läpi. Useimmat aloittavat osuuskunnat tarvitsevatkin neuvoja ja muuta tukea, ja tämän avun saatavuus omalla paikkakunnalla saattaa olla ensiarvoisen tärkeitä. Vastauksista voi kuitenkin tehdä joitakin yleisluonteisia päätelmiä osuuskuntien menestymisen edellytyksistä: Osuuskunnan hallinto on kyettävä organisoimaan tavalla, joka mahdollistaa tehokkaan päätöksenteon kuormittamatta liikaa yksittäisiä jäseniä. Työt, valta ja vastuu on ylipäättään hyvä saada jaettava oikeudenmukaisesti. Lisäksi taloudellisesti epävarmoina aikoina on erityisen tärkeitä kyetä rakentamaan kestäviä ja monipuolisia asiakassuhteita tai rahoituslähteitä. Samoja seikkoja on korostettu myös aikaisemmassa osuustoimintatutkimuksessa (ks. esim. Pättiniemi 2009; Pötry 2009b).

Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia käsiteltiin tässä kokonaisuutena tyypittelemättä niiden toimintamalleja sen tarkemmin. Jatkossa kulttuuriosuuskuntia olisi syytä pystyä erottelamaan enemmän ja tutkimaan niitä tarkemmin omista lähtökohdistaan käsin. Erilaisia osuuskuntatyyppejä voisivat olla esimerkiksi yksittäisten taiteilijoiden muodostamat työskentelyä edistävät osuuskunnat sekä yhteistä tavoitetta palvelevat osuus-

kunnat. Tyypittelyssä olisi hyvä pyrkiä uudistamaan vanhoja osuuskuntaluokitteluja (esim. työ-, tukemis-, tuotanto- ja kuluttajaosuuskunnat sekä pien- ja uusosuuskunnat) ja tarkastelemaan osuuskuntia sellaisina kuin ne ovat ottaen huomioon niiden monimuotoisuuden sekä toisistaan eroavat toiminnan tavoitteet.

Olisi myös hyvä pureutua tarkemmin taide- ja kulttuurialan osuuskuntien toimintamahdollisuuksiin ja menestymisen edellytyksiin sekä niihin seikkoihin, jotka tuottavat osuuskunnille haasteita. Miksi toiset osuuskunnat menestyvät ja toiset lopettavat toimintansa lyhyeen?

Monet käsittelemistämme osuuskunnista olivat vielä hyvin nuoria. Taide- ja kulttuurialan osuuskuntia olisi hyvä tarkastella myös pidemmällä aikavälillä. Myös taide- ja kulttuurialan osuustoiminnan historiallisen kehityksen kartoittaminen olisi paikallaan.

Lähteet

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto & Henrik Stenius (toim.) (2010). *Nordic Associations in a European Perspective*. Baden-Baden: Nomos.
- Billis, David (toim.) (2010). *Hybrid Organizations and the Third Sector. Challenges for Practice, Theory and Policy*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Dekker, Paul & Andries van der Broek (1998). "Civil Society in Comparative Perspective. Involvement in Voluntary Associations in North America and Western Europe". *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 9 (1), 11–38.
- Hansmann, Henry (1999). "Osuustoimintayritykset teoriassa ja käytännössä". *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 95 (3), 475–484.
- Helander, Voitto (1998). *Kolmas sektori. Käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helander, Voitto & Harri Laaksonen (1999). *Suomalainen kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Heikkinen, Petri (2010). "Juridiset ja verotukselliset kysymykset kolmannen sektorin hyvinvointipalvelutuotannossa". Nelli Koivisto, Kai Lehikoinen, Riitta Pasanen-Willberg, Minna Ruusuvirta, Pasi Saukkonen, Pirita Tolvanen ja Arsi Veikkolainen (toim.). *Kolmannella lähteellä: hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 104–116.
- Heiskanen, Ilkka & Pertti Ahonen & Lasse Oulasvirta (2005). *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*. Cuporen julkaisuja 6. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektori.
- Henttinen, Annastiina (1999). "Kolmannen tien etsijät". Markku Kuisma (toim.). *Kansan Talous – Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*. Helsinki: Pellervo-Seura ry, 29–219.
- Kalmi, Panu (2002). "Osuuskuntien erityispiirteistä". *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 98 (4), 377–393.
- Kangas, Anita (2003). "Kolmas sektori ja kulttuuripoliittikka". Sakari Hänninen, Anita Kangas ja Martti Siisiäinen (toim.). *Mitä yhdistykset välittävät: tutkimuskohteena kolmas sektori*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 38–69.
- Koskinen, Seppo (2013). *Työosuuskunnan kautta työtä suorittavan status työttömyysturvassa*. Edilex. [Http://www.edilex.fi/artikkelit/9436](http://www.edilex.fi/artikkelit/9436).

- Kuisma, Markku (1999). ”Meillä ei ole mitään Rockefelleriä ... mutta meillä on osuustoiminta”. Markku Kuisma (toim.). *Kansan Talous – Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*. Helsinki: Pellervo-Seura ry, 9–28.
- Laakkonen, Vesa & Juhani Laurinkari (1995). *Uudistuva osuustoiminta*. Helsinki: Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin julkaisuja.
- Laukkanen, Jarmo (2000). ”Osuuskunta yhteisöllisenä yrityksenä”. Tapani Köppä, Jarmo Laukkanen ja Jaana Santala (toim.). *Enemmän kuin yritys – yhteisöllisen yrittämisen menestystekijät*. Helsinki: Oy Edita Ab, 99–151.
- Laurinkari, Juhani (2004). *Osuustoiminta. Utopiasta kansainvälisen yrittämisen muodoksi*. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.
- Laurinkari, Juhani (2007). *Yhteisötalous: johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus / Palmenia.
- Matthies, Aila-Leena (1999). ”Ekonomisen ja eettisen vuoropuhelu”. Liisa Hokkanen, Petri Kinnunen ja Martti Siisiäinen (toim.). *Haastava kolmas sektori*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 40–61.
- Oinaala, Anu & Vilja Ruokolainen (2013). *Vapaan kentän jäljillä. Tutkimus teatterin, tanssin, sirkuksen sekä performanssi- ja esitystaiteen vapaasta kentästä*. Cuporen verkkojulkaisuja 20. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektori. [Http://www.cupore.fi/verkkojulkaisut_20.php](http://www.cupore.fi/verkkojulkaisut_20.php).
- Pättiniemi, Pekka (2007). ”Yhteisötalous Suomessa”. Juhani Laurinkari (toim.). *Yhteisötalous: johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus / Palmenia, 93–120.
- Pättiniemi, Pekka (2009) ”Yhteisyrittäjyys ennen ja nyt”. Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg. *Henkilöstömisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 23–33.
- Pötry, Jukka (2009a). ”Osakeyhtiön ja osuuskunnan eroja yhteisyrityksen kannalta”. Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg. *Henkilöstömisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 129–133.
- Pötry, Jukka (2009b). ”Yhteisesti omistetun yrityksen erityisongelmia”. Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg. *Henkilöstömisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 121–127.
- Pöyhönen, Seppo (2013). *Osuuskunta ja osuuskuntalaki*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Rensujeff, Kaija (2014). *Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.

- Ruuskanen, Petri & Kirsikka Selander & Timo Anttila (2013). *Palkkatyössä kolmannella sektorilla*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys 20/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ruusuvirta, Minna (2013). "Hybrid third sector organizations in Finland – Arts and cultural institutions in focus". *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift* 16 (2), 217–238.
- Ruusuvirta, Minna & Pasi Saukkonen (2010a). "Kunnat, hyvinvointi ja kolmas sektori". Nelli Koivisto, Kai Lehtikoinen, Riitta Pasanen-Willberg, Minna Ruusuvirta, Pasi Saukkonen, Pirita Tolvanen ja Arsi Veikkolainen (toim.). *Kolmannella lähteellä: hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu 2010.
- Ruusuvirta, Minna & Pasi Saukkonen (2010b). "Palvelutuotannon vaihtoehtoja". Nelli Koivisto, Kai Lehtikoinen, Riitta Pasanen-Willberg, Minna Ruusuvirta, Pasi Saukkonen, Pirita Tolvanen ja Arsi Veikkolainen (toim.). *Kolmannella lähteellä: hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu 2010.
- Ruusuvirta, Minna & Pasi Saukkonen (2014, ilmestyy). "Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori". Ilkka Heiskanen, Anita Kangas ja Ritva Mitchell (toim.). *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma.
- Salamon, Lester M. & Helmut K. Anheier (1992). "In Search of the Nonprofit Sector I: The Question of Definitions". *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 3 (2), 125–151.
- Salamon, Lester M. & Helmut K. Anheier (1998). "Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally". *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 9 (3), 213–248.
- Saukkonen, Pasi (2013). "Kolmas sektori – vanha ja uusi". *Kansalaisyhteiskunta* 4 (1), 6–31.
- Saukkonen, Pasi & Minna Ruusuvirta (2009). *Toiveet, tavoitteet ja todellisuus – tutkimus kulttuuripolitiikasta 23 kaupungissa*. Cuporen julkaisuja 15. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhdistys.
- Tainio, Jukka (2009). "Johdanto". Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg (toim.). *Henkilöstöomisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 11–14.
- Temmes, Markku & Markku Kiviniemi (1997). *Suomen hallinnon muuttuminen 1987–1995*. Helsinki: Valtiovarainministeriö ja Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos.
- Tiihonen, Seppo (2000). *From uniform administration to governance and management of diversity. Reforming state functions and public administration in Finland*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Troberg, Eliisa (2000). "Asiantuntijaosuuskunnat. Joustavia verkostoja tietoyhteiskunnassa". *Hallinnon Tutkimus* 29 (1), 76–85.

- Troberg, Eliisa (2005). "OSUUSKUNTA – Käyttämätön potentiaali pienyrittäjyyden innovatiivisuuden edistäjänä". *Liiketaloudellinen Aikakauskirja* 55 (3), 451–460.
- Troberg, Eliisa (2008). "Co-operatives – Flexible Form of Self-employment in Competence-based Business". *The International Journal of Co-operative Management* 2 (1), 28–39.
- Troberg, Eliisa (2009a). "Implications of Value-driven Entrepreneurship – in Finnish Employee-owned Co-operatives". *Journal of Co-operative Studies* 42 (3), 36–44.
- Troberg, Eliisa (2009b). "Yhteisyrityksen menestystekijöitä". Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg. *Henkilöstöomisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 253–269.
- Troberg, Eliisa & Jukka Tainio (2009). "Yhteisyrityksyyden ennen ja nyt". Merja Hiltunen, Jarmo Hänninen, Jaakko Ossa, Pekka Pättiniemi, Jukka Pötry, Jukka Tainio ja Eliisa Troberg. *Henkilöstöomisteinen yritys – yhdessä yrittämällä menestykseen*. Helsinki: Tietosanoma, 17–20.
- Wijkström, Filip (2011). "Charity-Speak and Business-Talk. The On-Going (Re)hybridization of Civil Society". Filip Wijkström ja Annette Zimmer (toim.). *Nordic Civil Society at a Cross-Roads. Transforming the Popular Movement Tradition*. Baden-Baden: Nomos, 27–54.
- Wijkström, Filip & Tommy Lundström (2002). *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober Förlag.
- Wijkström, Filip & Annette Zimmer (2011). *Nordic Civil Society at a Cross-Roads. Transforming the Popular Movement Tradition*. Baden-Baden: Nomos.

Muut lähteet

- HE 185/2012: Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskuntalaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
[Http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120185.pdf](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120185.pdf). Viimeksi katsottu 30.7.2014.
- Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n arvot ja periaatteet.
[Http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles](http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles). Viimeksi katsottu 1.7.2014.
- Oikeusministeriön tiedote "Osuskuntalaki uudistuu ensi vuoden alusta", julkaistu 13.6.2013.
[Http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2013/06/osuuskuntalakiuudistuu_ensivuodenalusta.html](http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2013/06/osuuskuntalakiuudistuu_ensivuodenalusta.html). Viimeksi katsottu 27.4.2014.
- Osuuskuntalaki 28.12.2001/1488.
[Http://finlex.fi/fi/laki/smur/2001/20011488](http://finlex.fi/fi/laki/smur/2001/20011488). Viimeksi katsottu 1.7.2014.

Osuuskuntalaki 14.6.2013/421.

[Http://finlex.fi/fi/laki/smur/2013/20130421](http://finlex.fi/fi/laki/smur/2013/20130421). Viimeksi katsottu 1.7.2014.

Patentti- ja rekisterihallituksen Virre-tietopalvelu.

[Https://virre.prh.fi/novus/companySearch](https://virre.prh.fi/novus/companySearch). Viimeksi katsottu 1.7.2014.

Pellervo ry:n Osuuskuntarekisteri (käytetty lähteenä 16.10.2013–17.10.2013).

[Http://osuuskuntarekisteri.pellervo.fi/](http://osuuskuntarekisteri.pellervo.fi/). Viimeksi katsottu 1.7.2014.

Tampereen osuustoimintakeskuksen tiedote ”Tiedote osk-yrittäjyyden neuvontapalveluista Tampereen kaupunkiseudulla”, julkaistu 18.02.2014.

[Http://www.yhteistoiminta.fi/uutiset/uutisarkisto/?issue=135](http://www.yhteistoiminta.fi/uutiset/uutisarkisto/?issue=135). Viimeksi katsottu 1.7.2014.

Työ- ja elinkeinoministeriön ohje työttömyysturvan työvoimapolitiittisista edellytyksistä

(julkaistu 30.12.2013).

[Http://www.finlex.fi/data/normit/41540-TEM2679ohje_tyottomyysturvan_typedellytykset_201213_finlex.pdf](http://www.finlex.fi/data/normit/41540-TEM2679ohje_tyottomyysturvan_typedellytykset_201213_finlex.pdf). Viimeksi katsottu 28.7.2014.

Liite 1. Kysely taide- ja kulttuurialan osuuskunnille

cupore[®]

KULTTUURIPOLIITTISEN TUTKIMUKSEN EDISTÄMISSÄÄTIÖ

A. Vastaajan tiedot

Osuuskunnan nimi:

Vastaajan nimi:

Vastaajan asema osuuskunnassa:

Vastaajan yhteystiedot (puhelinnumero, sähköpostiosoite):

B. Osuuskunnan perustiedot

1. Onko osuuskuntanne aktiivinen tällä hetkellä?
 - a. kyllä
 - b. ei
2. Jos osuuskuntanne ei ole aktiivinen, onko toiminta:
 - a. lopetettu kokonaan
 - b. keskeytetty toistaiseksi
 - c. passivoitu, mutta ei keskeytetty kokonaan
 - d. muuta, mitä?
3. Kuinka vakiintunutta toimintanne on?
 - a. vakiintunutta
 - b. vakiintuvaa, toimintamalleja haetaan
 - c. aloittelevaa, suunnitteluvaihe on kesken
 - d. muuta, mitä?
4. Toimiala, jolla osuuskuntanne tällä hetkellä pääasiallisesti toimii:
5. Muita toimialoja, joilla osuuskuntanne toimii:
6. Onko osuuskuntanne saanut tukea seuraavilta tahoilta?
 - a. opetus- ja kulttuuriministeriön tai muiden ministeriöiden tuki
 - b. kunnan tuki
 - c. yritystuki (esimerkiksi ELY-keskukselta/TE-toimistolta starttiraha)
 - d. Euroopan unionin rahoituslähteet
 - e. yksityisen apurahat (esim. säätiöiltä)
 - f. muu tuki, mikä?
 - g. ei mitään näistä
 - h. en osaa sanoa

C. Toiminnan tausta

1. Miksi osuuskuntanne perustettiin?
2. Miksi valitsitte juuri osuuskuntamuodon?
3. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten osuuskuntanne toimintaa?
 - a. liiketoimintaa harjoittava yritys
 - b. kolmannen sektorin toimija, jolla on yleishyödyllinen tarkoitus
 - c. sekä yritys että yleishyödyllinen toimija
 - d. jokin muu, mikä?
4. Osuuskuntanne toteuttaa pääasiassa seuraavia tehtäviä (voitte valita enintään kolme vaihtoehtoa):
 - a. turvaa jäsenten ansiota
 - b. tarjoaa jäsenille erilaisia palveluita (esim. hallinnolliset palvelut, työtila jne.)
 - c. tarjoaa jäsenille verkostoja ja yhteistyömahdollisuuksia
 - d. tarjoaa jäsenille mielekkään työympäristön ja työyhteisön
 - e. auttaa jäseniä kehittymään ammatillisesti
 - f. osallistuu kulttuurielämään ja kehittää sitä myös ulkopuolisten eduksi
 - g. osuuskunnalla on muita tehtäviä, mitä?
5. Onko osuuskuntanne tarkoitus tuottaa voittoa? (Huom. Osuuskunnan tarkoitus määritellään osuuskunnan säännöissä.)
 - a. kyllä
 - b. ei
 - c. en tiedä
6. Miten mahdollinen ylijäämä käytetään?
 - a. ylijäämä jaetaan jäsenille
 - b. ylijäämä käytetään osuuskunnan toiminnan kehittämiseen
 - c. ylijäämä käytetään muuhun tarkoitukseen, mihin? [avoin kenttä]
 - d. osuuskunnalle ei kerry ylijäämää, emmekä ole päättäneet asiasta
 - e. en osaa sanoa

D. Osuuskunnan jäsenet

1. Osuuskuntanne jäsenmäärä perustettaessa:
2. Osuuskuntanne jäsenmäärä vuoden 2013 lopussa:
3. Arvio aktiivisten jäsenten osuudesta jäsenistöstä tällä hetkellä
 - a. kaikki jäsenet ovat aktiivisia
 - b. yli puolet jäsenistä on aktiivisia
 - c. alle puolet jäsenistä on aktiivisia
 - d. vain pieni osa jäsenistä on aktiivisia
 - e. en osaa sanoa
4. Miten osuuskuntanne jäsenet hyötävät jäsenyydestä? (Voitte valita useamman vaihtoehdon.)
 - a. työllistymisen
 - b. rahallisina palkkioina
 - c. muina taloudellisina etuina (esim. hintaedut, kustannusten jakaminen, yhteinen kirjanpito)
 - d. ei-taloudellisina hyötyinä (esim. työkokemus, ammatillinen virike)
 - e. sosiaalisina hyötyinä (esim. verkostot, osallisuuden tunne)
 - f. muuten, miten? [avoin kenttä]
 - g. jäsenet eivät hyödy jäsenyydestä, miksi?

E. Työskentely osuuskunnassa

1. Osuuskunnassanne oli vuoden 2013 lopussa seuraavanlaisia työntekijöitä (arvio lukumäärästä riittää, voitte valita useamman):
 - a. kokoaikaisia työntekijöitä, lukumäärä:
 - b. osa-aikaisia työntekijöitä, lukumäärä:
 - c. satunnaisesti työskenteleviä työntekijöitä, lukumäärä:
 - d. osuuskunnalla ei ole työntekijöitä, lukumäärä:
 - e. en osaa sanoa, lukumäärä:
2. Kuinka paljon osuuskuntanne palveluksessa on henkilöitä, jotka eivät ole osuuskunnan jäseniä?
 - a. lukumäärä:
 - b. ei ollenkaan
 - c. en osaa sanoa
3. Työskentelevätkö osuuskuntanne jäsenet pääsääntöisesti
 - a. palkkaa tai palkkiota vastaan osuuskunnalle
 - b. palkkaa tai palkkiota vastaan osuuskunnan välityksellä ulkopuolisille toimijoille
 - c. sekä a. että b.
 - d. muuten, miten?
 - d. jäsenet eivät työskentele osuuskunnassa tai osuuskunnan kautta palkkaa tai palkkiota
4. Käyvätkö osuuskuntanne jäsenet osuuskunnan ulkopuolella muissa ansiotyössä?
 - a. kyllä, kaikki
 - b. kyllä, yli puolet
 - c. kyllä, noin puolet
 - d. kyllä, alle puolet
 - e. eivät käy
 - f. en osaa sanoa

F. Osuuskunnan tarjoamat palvelut

1. Mitä palveluita osuuskuntanne tarjoaa jäsenilleen?
 - a. hallinnollisia palveluita, kuten kirjanpito, laskutus
 - b. myyntipalveluita, kuten markkinointi ja työnvälitys
 - c. aineellisia hyötyjä, kuten työtilat ja työvälineet
 - d. neuvontaa
 - e. osuuskunta ei tarjoa palveluita jäsenille
 - f. muuta, mitä?
2. Mitä palveluita tai muita tuotteita osuuskuntanne tuottaa ulkopuolisille asiakkaille/yhteistyötahoille?
 - a. ei mitään
 - b. osuuskunta tuottaa seuraavia palveluita tai muita tuotteita:
3. Millaisia asiakkaita osuuskunnallanne on? (Voitte valita useamman vaihtoehdon.)
 - a. yksityiset henkilöt
 - b. yritykset
 - c. valtio (esim. virastot, valtion kulttuurilaitokset)
 - d. kunnat (esim. hoitokodit, koulut ja päiväkodit)
 - e. kolmannen sektorin toimijat (esim. yhdistykset, säätiöt)
 - f. muu, mikä?:
 - g. osuuskunnalla ei ole ulkopuolisia asiakkaita

G. Osuuskuntien tulevaisuus

1. Oletteko tyytyväisiä osuuskuntamuotoon toimintanne perustana?
2. Millaiseksi arvioitte osuuskuntanne tulevaisuuden?
3. Mitkä ovat osuuskuntamuodon tärkeimmät edut?
4. Mitkä ovat osuuskuntamuodon suurimmat ongelmat?
5. Sopiiko osuuskuntamuoto omalle toiminta-alalenne?
6. Suositteko osuuskuntamuotoa vastaaville taide- ja kulttuurialan toimijoille?
 - a. kyllä, koska:
 - b. emme, koska:

H. Ajankohtaisia kysymyksiä

1. Oletteko tutustuneet tammikuussa 2014 voimaantulleeseen uuteen osuuskuntalakiin?
 - a. kyllä
 - b. emme
 - c. en osaa sanoa
2. Vaikuttaako uusi osuuskuntalaki osuuskuntanne toimintaan?
3. Onko osuuskuntalaki mielestänne hyvä ja toimiva?
4. Miten parantaisitte osuuskuntien toimintaedellytyksiä?
5. Oletteko tietoinen osuuskunnan jäsenten työttömyysturvaa koskevasta muutoksesta, jonka perusteella osuuskunnan jäsenet katsotaan jatkossa yrittäjiksi, mikäli osuuskunta itse ei harjoita liiketoimintaa?
6. Vaikuttaako osuuskunnan jäsenten työttömyysturvaa koskeva muutos osuuskuntanne toimintaan?
7. Oletteko saaneet tarpeeksi tukea ja neuvoja osuuskuntatoimintanne tueksi?
 - a. kyllä
 - b. emme
8. Millaisia neuvoja tai muuta apua tarvitsisitte lisää?

J. Onko jotain mitä haluatte lisätä tai kertoa?

Liite 2. Lista haastatelluista osuuskuntien edustajista

Puhuri Osk, puheenjohtaja Taija Jyrkäs.

Kulttuuriosuuskunta Kiito, varapuheenjohtaja Susanna Lyly, hallituksen jäsen Arttu Haapalainen.

Kulttuuriosuuskunta Uulu, puheenjohtaja Lari Aaltonen.

Taideosuuskunta Mekkala, tiedottaja Toni Isokivi, rahastonhoitaja Tomi Salo.

Osuuskunta Lilith, johtaja Christophe Montulet, jäsen Kikke Heikkinen, talousassistentti Emmi Valve.

Kulttuuriosuuskunta G-voima, puheenjohtaja Eino Saari.

Osuuskunta Forum Box, toiminnanjohtaja Nina Toppila.

Kattilakosken kulttuuriosuuskunta, varapuheenjohtaja Helena Alhosaari.

